195. Tiistaina 2 päivänä helmikuuta 1999

kello 14

Päiväjärjestys

Ilmoituksia

Ensimmäinen käsittely

1) Hallituksen esitys uudeksi Suomen Hallitusmuodoksi 7518

Hallituksen esitys 1/1998 vp
Perustuslakivaliokunnan mietintö 10/1998 vp
Lakialoite 16/1995 vp, 6, 11, 135/1998 vp
Toivomusaloite 1/1995 vp, 2, 3/1996 vp, 3, 4, 6, 8/1997 vp, 1—3, 5/1998 vp

2) Hallituksen esitys laiksi Suomen Hallitusmuodon voimaantulojärjestelyistä 7580

Hallituksen esitys 75/1998 vp
Perustuslakivaliokunnan mietintö 11/1998 vp

Lähetekeskustelu

3) Hallituksen esitys konsulipalvelulaiksi ja ulkoasiainhallinnosta annetun lain 6 ja 8 §:n kumoamisesta ..... ,,

Hallituksen esitys 283/1998 vp

4) Hallituksen esitys laeiksi merilain 1 luvun 1 §:n sekä alusrekisterilain 30 §:n muuttamisesta 7580

Hallituksen esitys 284/1998 vp

5) Hallituksen esitys laiksi alkoholilain 17 §:n muuttamisesta 7581

Hallituksen esitys 285/1998 vp

Mietintöjen pöydällepano

6) Hallituksen esitys laeiksi oikeudenkäymiskaaren 21 luvun, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 9 luvun 8 ja 9 §:n sekä käräjäoikeuslain 19 §:n muuttamisesta 7581

Hallituksen esitys 107/1998 vp
Lakivaliokunnan mietintö 26/1998 vp
Lakialoite 9/1997 vp

7) Hallituksen esitys Bulgarian kanssa tehdyn sijoitusten edistämistä ja suojaamista koskevan sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä ..... ,,

Hallituksen esitys 270/1998 vp
Ulkoasiainvaliokunnan mietintö 20/1998 vp

8) Hallituksen esitys Filippiinien kanssa tehdyn sijoitusten edistämistä ja suojaamista koskevan sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä ..... ,,

Hallituksen esitys 271/1998 vp
Ulkoasiainvaliokunnan mietintö 21/1998 vp

9) Hallituksen esitys Slovenian kanssa tehdyn sijoitusten edistämistä ja suojaamista koskevan sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä ..... ,,

Hallituksen esitys 272/1998 vp
Ulkoasiainvaliokunnan mietintö 22/1998 vp

10) Hallituksen esitys Euroopan yhteisöjen ja niiden jäsenvaltioiden sekä Jordanian Hasemiittisen kuningaskunnan välisen Euro-Välimeri-assosiaatiosopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä 7581

Hallituksen esitys 279/1998 vp
Ulkoasiainvaliokunnan mietintö 23/1998 vp

11) Hallituksen esitys laiksi tuloverolain 76 §:n muuttamisesta ..... „

Hallituksen esitys 281/1998 vp
Valtiovarainvaliokunnan mietintö 69/1998 vp

12) Hallituksen esitys laiksi verohallintolain 13 §:n muuttamisesta ..... „

Hallituksen esitys 282/1998 vp
Valtiovarainvaliokunnan mietintö 70/1998 vp

13) Hallituksen esitys henkilötietolaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi ..... „

Hallituksen esitys 96/1998 vp
Hallintovaliokunnan mietintö 26/1998 vp

14) Hallituksen esitys laeiksi väestötietolain ja rekisterihallintolain 2 §:n muuttamisesta ..... „

Hallituksen esitys 192/1998 vp
Hallintovaliokunnan mietintö 27/1998 vp

15) Hallituksen esitys laeiksi Ahvenanmaan itsehallintolain ja Ahvenanmaan maanhankintalain 17 §:n muuttamisesta 7582

Hallituksen esitys 147/1998 vp
Perustuslakivaliokunnan mietintö 12/1998 vp
Toivomusaloite 3/1995 vp, 2/1997 vp

16) Hallituksen esitys Kansainvälisen työkonferenssin hyväksymien merenkulkijoiden työnvälitystä koskevan yleissopimuksen ja yksityisiä työnvälitystoimistoja koskevan yleissopimuksen hyväksymisestä ..... „

Hallituksen esitys 268/1998 vp
Työasiainvaliokunnan mietintö 20/1998 vp

Puhetta johtaa puhemies Uosukainen.

Nimenhuudossa merkitään poissa oleviksi edustajat Aho, Aura, Halonen, Huuhtanen, Järvilahti, Kaarilahti, Kalli, Kallis, Kanerva S., Karpio, Kautto, Koskinen Jari, Kurola, Lindén, Lipponen, Luhtanen, Markkula M., Niinistö, Norrback, Puisto, Rajamäki, Rehn, Räsänen ja Wideroos.

Nimenhuudon jälkeen ilmoittautuvat edustajat Puisto, Luhtanen, Aho, Rajamäki, Koskinen Jari, Kalli ja Kanerva S.

Ilmoitusasiat:

Lomanpyynnöt

Vapautusta eduskuntatyöstä saavat

tästä päivästä sairauden perusteella edustajat Kaarilahti ja Kurola, virkatehtävien perusteella edustajat Lipponen ja Niinistö sekä muun syyn perusteella edustajat Aho, Huuhtanen, Kalli, Kallis, Karpio, Jari Koskinen, Lindén, Rajamäki, Rehn ja Wideroos,

tästä ja huomisesta päivästä sairauden perusteella ed. Järvilahti,

tämän kuun 4 päivään virkatehtävien perusteella ed. Norrback,

tämän kuun 5 päivään muun syyn perusteella ed. Räsänen sekä

tämän kuun 28 päivään sairauden perusteella ed. Aura.

U-asiat

Puhemies: Ilmoitetaan, että 28 päivänä tammikuuta 1999 päivätyllä valtioneuvoston kirjelmällä ovat puhemiehelle saapuneet valtiopäiväjärjestyksen 54 b §:ssä tarkoitetut Euroopan unionin asiat n:ot U 86—88.

Ilmoitetaan edelleen, että puhemies on tänään toimittanut mainitut asiat käsiteltäviksi suureen valiokuntaan, jolle

asioiden n:ot U 86 ja 87 osalta valtiovarainvaliokunnan ja hallintovaliokunnan sekä

asian n:o U 88 osalta valtiovarainvaliokunnan

on annettava lausunto.

Ed. Räsäsen ym. välikysymys n:o 6 huumausaineiden haittavaikutusten vähentämisestä

Puhemies: Ulkopuolella päiväjärjestyksen esitellään ed. Räsäsen ym. allekirjoittama välikysymys n:o 6 huumausaineiden haittavaikutusten vähentämisestä (VK 6/1998 vp).

Sihteeri lukee:

"Eduskunnalle

Huumeongelma on kasvanut hallitsemattomasti tällä vuosikymmenellä ja erityisesti Lipposen hallituskaudella. Paisunut huumeongelma näkyy sairaaloissa, vankiloissa, rikollisuudessa, tuomioissa ja kuolemissa. Huumeiden takia annettu sairaalahoito on kolminkertaistunut 1990-luvulla. Silti vain 10—15 prosentin huumeiden käyttäjistä arvioidaan olevan tekemisissä terveydenhoidon kanssa. Huumeisiin kuolleiden määrä on viimeisten kymmenen vuoden aikana nelinkertaistunut. Huumerikosten määrä on lisääntynyt vuosittain tuhannella ja kasvanut viime vuonna 17 % edelliseen vuoteen verrattuna.

Suonensisäisten huumeiden käyttö on selvästi terveysriski, joka aiheuttaa hepatiitin ja HIV-tartuntojen lisääntymistä. Huumeiden salakuljetuksen räjähdysmäisestä lisääntymisestä on seurannut nuorten huumausaineiden käytön ennennäkemätön aalto. Käyttäjäkunta on 1990-luvulla nuorentunut. Huumausainerikokset ovat vaalikauden aikana kaksinkertaistuneet. Pahoinpitely- ja omaisuusrikokset ovat yhä useammin yhteydessä huumeiden käyttöön. Heroiinin ja hasiksen takavarikoinnit ovat miltei kaksinkertaistuneet vuosittain viime vuosina.

Erityisen huolestuttavaa on amfetamiinin ja pistettävän heroiinin lisääntynyt käyttö ja haitat koko 1990-luvun ajan. Hallitus ei ole kyennyt estämään huumeiden salakuljetuksen kasvua ja Suomen nousua amfetamiinin läpikulkumaaksi Itä-Euroopan maista Euroopan unionin alueelle. Euroopan unionin tuoreessa huumeraportissa todettiin Suomen läpi virtaavan amfetamiinia sekä muita kemiallisia huumeita etenkin Virosta Euroopan unionin muihin maihin.

Hallitus on koko kautensa ajan ilmoittanut selvittävänsä poliisin jo pitkään vaatimia valtuuksien laajentamisia. Muissa Pohjoismaissa huumepoliisilla on oikeus tehdä valeostoja, mikä helpottaa merkittävästi todisteiden saamista huumeiden välityksestä. Samoin huumepoliisi tarvitsisi laillisen mahdollisuuden soluttautumiseen, ja käännetty todistustaakka olisi erityisen tärkeä huumerikoksilla saadun rikoshyödyn selvittämisessä. Rikollisuuden ja huumeiden käytön yhteys on kiistattoman selvää. Helsingissä tehdyn selvityksen mukaan kaksi kolmasosaa huumerikoksista pidätetyistä oli ollut poliisin kuulusteltavana aiemmin jonkin muun rikoksen vuoksi. Poliisien resurssipula on vakava este kasvaneen rikollisuuden torjumisessa. Henkilöstön puute vaikeuttaa tehokasta rikosten tutkimusta. Hallitus ei ole käynnistänyt huumerikollisuuden torjuntaohjelmaa, jossa tehokkaasti ja pitkäjänteisesti suunnattaisiin resurssit huumeiden tarjontaa vähentämään.

Huumausaineista riippuvaisten vieroitushoidon resurssit ovat Suomessa suhteellisesti vähentyneet verrattuna tarpeeseen. Muihin Euroopan maihin verrattuna suomalainen narkomaani, jopa alaikäinen, joutuu jonottamaan kohtuuttoman kauan hoitoon pääsyä. Odotusaikana huumeongelma usein pahenee ja motivaatio saattaa kadota, ja osa potilaista kuolee jonoihin.

Hallitus ei ole myöskään saanut aikaiseksi lainsäädäntöä alaikäisten tahdosta riippumattoman huumevieroitushoidon mahdollistamiseksi. Kasvava joukko huumeita käyttäviä nuoria jää vaille tarvitsemaansa hoitoa ja kuntoutusta sekä puutteellisten resurssien että puutteellisen lainsäädännön vuoksi. Näiden nuorten vanhemmat, poliisi ja terveydenhuoltohenkilökunta kokevat itsensä usein voimattomiksi auttamaan nuoria vapaiksi huumeista.

Hallituksen taholta on useaan kertaan korostettu nykylain jo mahdollistavan alaikäisten ns. pakkohoidon. Kyseessä on kuitenkin muuhun tarkoitukseen säädetty lastensuojelulaki. Lainsäädännöstämme puuttuvat selkeät linjaukset, joiden nojalla voitaisiin päästä riittävän pitkiin hoitomääräyksiin. Hallitus edellyttää huumeriippuvalta omaa motivaatiota, vaikka riippuvuuden yksi keskeisin oire on välinpitämättömyys itseä ja muita kohtaan. Eri viranomaisten ja vanhempien yhteistyötä vaikeuttavat myös tiukat salassapitomääräykset.

Ruotsissa on vuodesta 1990 toteutettu nuorten erityishoitoa koskevaa lakia, jonka mukaan nuori voidaan määrätä huumekierteen katkaisemiseksi hoitoon tahdosta riippumatta kuudeksi kuukaudeksi. Kuuden kuukauden jälkeen hoitoa voidaan jatkaa, jos se katsotaan tarpeelliseksi. Vastaavia hoitojärjestelmiä on kehitetty myös Norjassa ja Tanskassa. Nuorten pitkäaikaishoidon tulokset ovat olleet hyviä.

Aikuisten tulisi uskaltaa kantaa vastuunsa huumeriippuvaisen lapsen ja nuoren hoitoon pääsystä. Huumeiden käyttäjiksi ajautuneet nuoret eivät useinkaan osaa hakeutua tai riippuvuutensa vuoksi kykene itse hakeutumaan hoitoon. Monet vapaaehtoisesti hoitoon hakeutuneista luopuvat hoidosta silloin, kun vieroitusoireet ovat pahimmillaan. Huumenuorten vanhemmat keräsivät viime vuonna 130 000 nimeä kansalaisadressiin, jossa vedottiin hallitukseen riittävän pitkän tahdosta riippumattoman huumevieroitushoidon järjestämiseksi alaikäisille samaan tapaan kuin muissa Pohjoismaissa. Hallituksen lapsipoliittisessa selonteossa kiinnitettiin huomiota samaan ongelmaan ja todettiin, että lastensuojelulakiin olisi tarpeen luoda samanlaiset menettelysäännökset kuin on mielenterveyslain mukaisessa tahdosta riippumattomassa hoidossa.

Huumeongelma koskettaa yhä useampaa perhettä ja yksilöä, mutta hallitus ei ole nähnyt tarpeelliseksi ryhtyä konkreettisiin toimenpiteisiin näiden perheiden auttamiseksi. Kouluterveys -96 -projekti osoitti, että 9-luokkalaisista tytöistä 9 % ja pojista 11 % oli kokeillut kannabista koko maan aineistosta. Mutta esimerkiksi helsinkiläisnuorten kohdalla tytöistä 27 % ja pojista jopa 34 % oli kokeillut kannabista. Luvut kertovat murheellisella tavalla huumeongelman leviämisestä koko maahan ja sen kärjistymisestä pääkaupunkiseudulla. Koulujen rooli huumeiden vastaisessa työssä on ensiarvoisen tärkeä. Siksi opetusministeriön hallinnonala tulee sitouttaa huumeiden vastaiseen työhön. Opetusministeriön alaisessa lääninhallinnossa ja kuntien hallinnossa tulee huumeiden vastainen työ asettaa yhdeksi keskeiseksi tehtäväksi, koulujen huumevalistus tulee saattaa ajan tasalle, koulujen välituntivalvontaa tehostaa vähentämään tupakointia ja siten myös huumekokeiluja sekä nuoriso- ja liikuntajärjestöjen toiminnassa tulee kiinnittää enemmän huomiota huumeiden vastaiseen toimintaan.

Huumausaineitten käytöstä lankeaa yhteiskunnalle iso lasku hoito- ja kuntoutuskuluina, sosiaalisina tukina ja rikollisuutena. Huumeet tappavat Suomessa suoraan tai epäsuorasti 200 ihmistä vuodessa. Vuotuiset kokonaiskustannukset huumeista ovat 2 ja 3,5 miljardin markan välillä. Huumeiden käyttö on myös tiiviissä yhteydessä kaikkien päihteiden käyttöön, jonka kokonaiskustannukset nousevat vuodessa jopa 5 miljardiin markkaan.

Hallitus on päästänyt huumeongelman ryöstäytymään käsistä. Se ei ole ajoissa puuttunut tehokkain toimenpitein huumausainerikollisuuteen eikä ole sijoittanut riittäviä resursseja huumeiden käytön ennaltaehkäisyyn sekä vieroitushoitoon. Hallitus on kyllä tehnyt paperille huumepoliittisen periaatelinjauksen, mutta ei yhtään merkittävää konkreettista avausta, jolla olisi pystytty vaikuttamaan itse huumeongelmaan.

Edellä olevan perusteella ja valtiopäiväjärjestyksen 37 §:n 2 momenttiin viitaten esitämme valtioneuvoston asianomaisen jäsenen vastattavaksi seuraavan välikysymyksen:

Mihin toimenpiteisiin hallitus aikoo ryhtyä vähentääkseen tehokkaasti huumausaineiden kysyntää ja tarjontaa sekä niihin liittyviä haittoja?

Helsingissä 29 päivänä tammikuuta 1999

Päivi Räsänen /skl
Tauno Pehkonen /skl
Raimo Vistbacka /ps
Jouko Jääskeläinen /skl
Bjarne Kallis /skl
Risto Kuisma /rem"
Sakari Smeds /skl
Toimi Kankaanniemi /skl

Puhemies: Valtiopäiväjärjestyksen 37 §:n 2 momentin mukaan on asia pantava pöydälle johonkin seuraavaan istuntoon. Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia pannaan pöydälle huomiseen täysistuntoon.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään ja asia pannaan pöydälle huomiseen täysistuntoon.

Päiväjärjestyksessä olevat asiat:

1) Hallituksen esitys uudeksi Suomen Hallitusmuodoksi

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys 1/1998 vp
Perustuslakivaliokunnan mietintö 10/1998 vp
Lakialoite 16/1995 vp, 6, 11, 135/1998 vp
Toivomusaloite 1/1995 vp, 2, 3/1996 vp, 3, 4, 6, 8/1997 vp, 1—3, 5/1998 vp

P u h e m i e s : Käsittelyn pohjana on perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 10.

Tämän asian yhteydessä sallitaan keskustelu myös päiväjärjestyksen 2) asiasta.

Keskustelu:

Ed. I t ä l ä : Arvoisa rouva puhemies! Ensimmäisessä käsittelyssä täysistunnossa on hallituksen esitys uudeksi Suomen hallitusmuodoksi ja hallituksen esitys laiksi Suomen hallitusmuodon voimaantulojärjestelyistä. Perustuslakivaliokunta on antanut näistä esityksistä mietinnöt n:ot 10 ja 11. Selostan tässä esittelypuheenvuorossa valiokunnan kannanottoja perustuslakiuudistuksesta.

Valiokunta teki hallituksen esitykseen sekä yksittäisiä teknisluontoisia muutoksia että joitain asiamuutoksia. Valiokunta muutti perustuslain nimikkeen sekä valtioneuvoston muodostamista koskevaa sääntelyä, tasavallan presidentin päätöksentekoa sotilaskäskyasioissa, Valtiontalouden tarkastusviraston organisatorista asemaa sekä oikeudelliseen ministerivastuuseen kytkeytyvää eduskunnan päätöksentekoa.

Valiokunta piti hallituksen uudelle perustuslaille ehdottamaa Suomen hallitusmuoto -nimikettä kansainvälisessä vertailussa poikkeuksellisena. Eri maiden valtiosääntöasiakirjoissa käytetty nimike voidaan useimmiten kääntää suomen kielessä perustuslaiksi tai valtiosäännöksi. Suomen hallitusmuoto olisi uuden perustuslain nimikkeenä kovin hallituskeskeinen. Tämän nimikkeen käyttämistä voidaan yhtenäisen perustuslain järjestelmässä perustella lähinnä perinnesyillä ja tähdentäen näin sitä, että uusi perustuslaki pohjautuu valtiosääntötradition jatkuvuuden varaan.

Valiokunta piti tällaisia seikkoja merkityksellisempänä kuitenkin sitä, että uuden perustuslain nimike kattaa sen koko sisällön ja on samalla ylevä. Valiokunnan mielestä nimike Suomen perustuslaki täyttää nämä ominaisuudet. Perustuslaki-termi on suomalaisessa valtiosääntöoikeudessa viitannut yleisesti säädöksen hierarkiseen asemaan.

Uudessa yhden yhtenäisen perustuslain järjestelmässä perustuslain nimikkeenä voidaan hyvin käyttää tätä käsitettä, joka vakiintuneesti viittaa lain ylemmänasteiseen hierarkiseen statukseen. Muuttaessaan perustuslain nimikettä hallituksen ehdottamasta valiokunta joutui teknisesti tarkastamaan kaikki ne lakiehdotuksen lähes 20 pykälää, joissa hallitusmuoto mainittiin.

Valtioneuvoston muodostamista koskevaa 61 §:ää arvioidessaan valiokunta hyväksyi esityksen tavoitteen presidenttijohtoisesta hallituksen muodostamisprosessista luopumisesta. Esityksen perusteluissa on kuitenkin kohtia, jotka valiokunnan mielestä viittaavat tämän tavoitteen vastaisesti presidentin aloitteellisuuden mahdolliseen korostumiseen jo silloin, kun neuvottelut eduskunnassa eivät vielä ole päätöksessä. Valiokunta täsmensi 61 §:n 2 momentin tekstiä selventääkseen sitä tarkoitusta, että hallitusneuvottelut käydään eduskunnassa ryhmien sopimalla tavalla ja että presidentti on pääministeriehdokkaan nimeämisen suhteen sidoksissa eduskuntaryhmien neuvotteluissa saavutettuun tulokseen. Presidentti jää siksi hallitusneuvottelujen eräänlaiseksi reserviksi, ja hänen osuutensa voi korostua vain silloin, kun eduskunnassa käydyissä neuvotteluissa ei ole päästy asialliseen ratkaisuun hallituspohjasta ja ohjelmasta eikä siksi myöskään pääministeriehdokkaasta.

Presidentin tällaista roolia vastaamattomana valiokunta myös poisti ehdotuksen maininnan siitä, että presidentin tulee kuulla eduskuntaryhmiä ennen kuin hän antaa eduskunnalle tiedon pääministeriehdokkaasta. Valiokunnan mielestä tämä aiemmin käytössä olleeseen niin sanottuun presidentin kierrokseen kuulunut vaihe ei ole tarpeen silloin, kun eduskuntaryhmien neuvotteluissa on päästy selvyyteen enemmistön tukea nauttivasta pääministeriehdokkaasta. Ryhmien kuuleminen olisi kuitenkin asianmukaista silloin, jos presidentin rooli poikkeuksellisesti korostuisi valtioneuvoston muodostamisessa eduskunnassa käytyjen neuvottelujen jäätyä tuloksettomiksi.

Valiokunta luonnehti hallituksen muodostamisprosessia seuraavasti:

"Pääministerin valinnan kuuluminen eduskunnalle merkitsee luopumista hallituksen muodostamisen presidenttijohtoisuudesta. Eduskunta huolehtii kaikin osin myös tämän prosessin ohjauksesta. Eduskuntaryhmät sopivat niin ollen siitä, millä tavoin hallitusneuvotteluja viedään eteenpäin, ja valitsevat tarvittaessa vetäjän neuvotteluille. Kaikkien ryhmien tulee saada olla mukana sovittaessa neuvottelujen käynnistämisestä. Prosessin edetessä neuvottelut kuitenkin käytännössä tiivistyvät joidenkin eduskuntaryhmien välisiksi. Sinänsä neuvottelujen käymistä ei ole sidottu esimerkiksi mihinkään määrämuotoihin perustuslaissa."

Hallitusneuvottelun vetäjän asiana olisi arvioida, ovatko neuvottelut päätyneet sellaiseen tilanteeseen, ettei niissä ole enää saavutettavissa

ehdotusta eduskuntaenemmistön tukemasta pääministeriehdokkaasta. Tämän jälkeenkin eduskunnassa olisi mahdollista käynnistää uudet hallitusneuvottelut. Niiden aloittaminen merkitsisi sitä, ettei presidentti voi vielä antaa eduskunnalle tietoa pääministeriehdokkaasta.

Hallitusneuvottelun vetäjän tulisi saattaa presidentille tieto tuloksellisista neuvotteluista. Presidentti on sidottu neuvottelujen lopputuloksiin siitä, kuka olisi uuden valtioneuvoston pääministeri. Jos hallitusneuvottelut ovat sen sijaan pitkittyneet sillä tavoin, että niissä ei enää voida odottaa saavutettavan asiallista lopputulosta, on tilannetta asianmukaista punnita eduskunnassa laajemmin ryhmissä. Ne voivat sopia neuvottelujen uudelleenkäynnistämisestä. Jos eduskunnassa neuvottelutilanne kuitenkin arvioidaan hedelmättömäksi, tulee puhemiehen tällaisen arvioinnin perusteella antaa presidentille selvitys tilanteesta. Jos neuvotteluissa ei ole saavutettu lopputulosta eli lopputulosta siitä, kuka olisi uuden valtioneuvoston pääministeri, presidentillä olisi väljemmät mahdollisuudet nimetä pääministeriehdokas.

Puhemiehen asemasta valiokunta totesi yleisesti, että puhemiehen asiana on seurata hallitusneuvottelujen edistymistä eduskunnassa ja tarvittaessa käynnistää ne.

Presidentti päättää sotilaskäskyasioista ja osittain sotilaallisista nimitysasioista Puolustusvoimien ylipäällikkönä. Näiden asioiden päätöksentekomenettely olisi säilynyt esityksen perusteella sikäli nykyisellään, että menettelystä olisi säädetty erikseen lailla.

Valiokunta katsoi, että sotilaskäskyasioiden osalta ehdotus ei täysin vastaa esityksestä muutoin ilmenevää yleistä suuntausta lisätä perustuslain parlamentaarisia aineksia. Sotilaskäskyasiat kuuluvat presidentin ylipäällikön vallan alaan. Puolustusvoimien ylin päällikkyys liittyy läheisesti presidentin tehtäviin Suomen ulkopolitiikan johdossa muun muassa siksi, että kansainvälinen yhteistyö on lisääntynyt ulko- ja turvallisuuspolitiikan alalla ja siten myös puolustuspoliittisen päätöksentekoon vaikuttavasti.

Ulkopolitiikan hoidossa presidentti on sidottu esityksessä tiiviiseen yhteistoimintaan valtioneuvoston kanssa. Tämän kanssa ei ollut valiokunnan mielestä sopusoinnussa, että presidentin päätöksentekoa Puolustusvoimia koskevissa asioissa ei ollut ehdotuksessa kytketty kaikin osin ministerimyötävaikutukseen, vaan pelkästään perustelujen tasolla annetaan ymmärtää olevan mahdollista lailla lisätä presidentin päätöksenteon parlamentaarisia piirteitä sotilaskäskyasioissa.

Valiokunnan mielestä piti valtiosäännön sisäisen johdonmukaisuuden vuoksi perustuslain tekstissä sitoa presidentin päätöksenteko sotilaskäskyasioissa ministerin myötävaikutukseen. Valiokunta teki tätä tarkoittavan muutoksen 58 §:n 5 momenttiin.

Muutetussa muodossaan 5 momentti merkitsee lainsäätäjään kohdistuvaa toimeksiantoa sellaisten säännösten aikaansaamisesta, joilla selvennetään sotilaskäskyasioiden päätöksenteon kokonaisuutta. Tässä Puolustusvoimia ja Rajavartiolaitosta koskevassa lainsäädännössä tulee määritellä, missä asioissa kyseistä päätöksentekomenettelyä käytetään sekä tasavallan presidentin ja Puolustusvoimain komentajan päätösvaltasuhteet niissä, ja liittää ministerin myötävaikutus presidentin päätöksentekoon sotilaskäskyasioissa.

Hallituksen esityksessä oli päädytty siihen, että ei ole edellytyksiä ratkaista perustuslain säännöksellä Valtiontalouden tarkastusviraston hallinnollista asemaa, ennen kuin on päästy lainsäädännölliseen kokonaisratkaisuun viraston asemasta ja tehtävistä. Valiokunta puolestaan totesi tätä kysymystä selvitetyn useassa eri yhteydessä ja katsoi valtiovarainvaliokunnan lausuntoon viitaten, että hallinnollinen ratkaisu Valtiontalouden tarkastusviraston asemasta pitää tehdä juuri uudessa perustuslaissa ja että aiemmat selvitykset huomioon ottaen riippumattoman tarkastusviraston tulee sijoittua eduskunnan yhteyteen. Valiokunta muutti tästä syystä 90 §:n 2 momenttia.

Tarkastusviraston uudenlaisen aseman järjestämiseen on syytä varata jonkin verran lisäaikaa. Tästä syystä valiokunta on mietinnössään ehdottanut perustuslain voimaantulojärjestelyjä koskevaan lakiin säännöstä, että Valtiontalouden tarkastusvirasto tulee järjestää eduskunnan yhteyteen viimeistään 1.1.2001 ja että tarkastusviraston asemasta ja tehtävistä säädetään tarkemmin lailla, joka tulee voimaan viimeistään mainittuna päivänä.

Hallituksen esityksen mukaan ministerisyytteen nostamismahdollisuus jäisi yksin eduskunnalle. Hallitus ehdotti lisäksi, että eduskunnan puolesta valtioneuvoston jäsenen syyttämisestä päättäisi vastaisuudessa perustuslakivaliokunta eikä täysistunto. Ministerivastuuasian täysistuntokäsittelyä ei esityksessä pidetty sopivana, koska syyteharkinta on yksittäistapauksellista ja siihen sisältyy oikeudellista arviointia.

Valiokunta yhtyi esityksen siihen perusratkaisuun, että syyteoikeus ministerivastuuasioissa kuuluu yksin eduskunnalle. Valiokunnan käsityksen mukaan ei kuitenkaan ole perusteita siirtää syytteen nostamisesta päättämistä täysistunnolta valiokunnalle, jossa asiat käsitellään suljetuin ovin. Etenkin tapauksissa, joissa ministerivastuuprosessi eduskunnassa päättyisi syytteen nostamatta jättämiseen eli asian raukeamiseen, on julkinen täysistuntokäsittely tarpeellinen, tapauksittain jopa ehkä välttämätön, jotta asia voidaan saada riittävästi selvitetyksi julkisesti. Tästä syystä valiokunta muutti 114 §:n 2 momenttia siten, että syytteen nostamisesta ministerivastuuasiassa päättää edelleen eduskunta täysistunnossaan.

Uuden perustuslain voimaantulosäännös oli hallituksen esityksessä tavanomaiseen tapaan sillä tavoin avoin, että täsmällinen voimaantuloajankohta määritettäisiin vasta lain vahvistamisvaiheessa. Valiokunta katsoi kuitenkin asianmukaiseksi, että jo eduskuntakäsittelyn perusteella selviää, milloin uusi perustuslaki tulee voimaan. Tästä syystä valiokunta täydensi avointa säännöstä siten, että sen mukaan Suomen perustuslaki tulee voimaan 1.3.2000. Tämä voimaantuloajankohta vastaa hallituksenkin tarkoittamaa.

Valiokunnassa keskusteltiin verraten laajasti myös siitä, tulisiko perustuslaissa mainita nimenomaisesti Suomen jäsenyys Euroopan unionissa, säätää apulaisministerijärjestelmän mahdollisesta käyttöön ottamisesta sekä antaa Suomen Pankin pääjohtajalle jokin erityisasema eduskunnan täysistunnossa esiintymiseen nähden.

Valiokunta arvioi sitä, olisiko Euroopan unionin jäsenyys aiheellista mainita yleisluontoisesti perustuslain 1 luvussa. Valiokunnan mielestä asian mainitseminen ei kuitenkaan ole tarpeen, kun otetaan huomioon ne 8 luvun säännökset, jotka koskevat valtioneuvoston ja eduskunnan yhteistyötä Euroopan unionin asioissa. Valiokunta arvioi lisäksi, että jäsenyyden mainitseminen valtiopäiväjärjestyksen perusteiden yhteydessä saattaisi ajan oloon vaikuttaa perustuslain tulkintaa koskeviin käsityksiin siitä, millä tavoin perustuslaki sallii Suomen mukanaolon esimerkiksi edelleen syventyvässä integraatiossa. Valiokunta päätyikin pitämään riittävänä, että EU:n jäsenyys näkyy välillisesti perustuslain 8 luvun säännöksistä, eikä ottanut jäsenyydestä erillistä säännöstä perustuslakiin.

Esityksessä on valtioneuvoston kokoonpanon osalta pitäydytty nykyisen kaltaisessa yleisluontoisessa sääntelyssä. Avoimeksi asiaksi jää, onko ja millä tavoin esimerkiksi EU-jäsenyyden johdosta tarvetta järjestää ministereille asemaltaan uudenlaisia poliittisia avustajia, jollaisina on julkisuudessa mainittu apulaisministeri ja poliittiset valtiosihteerit. Asian eri puolia hahmoteltuaan valiokunta toteaa mietinnössään, että toteuttamistavastaan riippuen ministereiden avustajajärjestelmällä voi olla perustuslakiin ulottuvia vaikutuksia. Valiokunta katsoo, että hallituksen tulee kiireellisesti selvittää asiaa ja saattaa kysymys eduskunnan käsiteltäväksi. Valiokunta ehdottaa tästä eduskunnan hyväksyttäväksi lausuman, jonka sanamuoto on: "Eduskunta edellyttää, että hallitus kiireellisesti selvittää ministeriöiden johtamisjärjestelmän vahvistamista (esimerkiksi apulaisministeri- tai valtiosihteerijärjestelmä) ja antaa tarvittaessa järjestelmän uudistamisesta esityksen eduskunnalle."

Eduskunnan puhemiesneuvosto saattoi vielä viime joulukuussa valiokunnalle perustuslakiuudistuksen valmistelussa huomioon otettavaksi Euroopan keskuspankkijärjestelmää ja eduskuntaa arvioineen työryhmän ehdotukset. Niistä perustuslain kannalta oleellisia ovat Suomen Pankin pääjohtajan asemaa eduskunnan täysistunnossa koskevat ehdotukset. Niiden mukaan Suomen Pankin pääjohtajalla olisi oikeus olla läsnä eduskunnan täysistunnoissa ja osallistua keskusteluihin pankkivaltuuston kertomusten käsittelyn aikana sekä mahdollisuus eduskunnan puhemiehen suostumuksella antaa eduskunnalle selvitys rahapolitiikan toteuttamisesta ja muusta pankin toiminnasta. Valiokunta ei kuitenkaan pitänyt näitä ehdotuksia toteuttamiskelpoisina eikä sisällyttänyt niitä perustuslakiin.

Arvoisa puhemies! Perustuslakivaliokunta käytti perustuslakimietinnön laatimiseen yhtäjaksoisesti, tosin joulutauon keskeyttämänä, suunnilleen neljä työviikkoa keskittyen tällöin kokouksissaan yksinomaan tähän ensiarvoisen tärkeään asiaan. Tätä asian käsittelyn loppuvaihetta edelsi viime keväänä alkanut ja jo elokuussa jatkunut laaja kuulemiskierros, jota on käyty valiokunnan runsaan muun työmäärän lomassa aina joulukuun alkupäiviin saakka.

Perustuslakiuudistuksen käsittelylle valiokunnassa on ollut omiaan kaikkien jäsenten osoittama hyvä, harvinaisen yhteistyöhakuinen ja sovitteleva henki. Uudistuksen valiokuntakäsittelyä on omalla myönteisellä tavallaan leimannut myös se, että hallitus ei ole pitänyt esitystään silloin kultavaa'alla punnittuna, että valiokunnan aikomat muutokset olisivat aikaansaaneet tiukkaa kädenvääntöä. Valiokunnan mietintö on

yksimielinen, mikä on useimpien viime aikojen valtiosääntöuudistusten kokemusten valossa poikkeuksellinen saavutus.

On ollut historiallisena kokemuksena arvokasta ja tehtävänä miellyttävää toimia perustuslakivaliokunnan puheenjohtajana tämän käsittelyn yhteydessä. Haluan kiittää valiokunnan kaikkia jäseniä tästä hyvästä työstä. Kiitos!

Ed. Johannes K o s k i n e n : Arvoisa puhemies! Kun eduskunta nyt käsittelee Suomen uuden perustuslain säätämistä, ollaan todella pitkällä palkilla. Takana on vuosisadan mittainen Suomen valtiomuodon kehittely. Sata vuotta sitten toimintansa käynnistänyt sosialidemokraattinen puolue otti ensimmäiseksi valtiolliseksi tavoitteekseen yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden sekä yksikamarisen eduskunnan. Nämä tavoitteet saavutettiin harvainvaltaisia säätyvaltiopäiviä painostamalla jo vuonna 1906. Sen jälkeenkin juuri sosialidemokraatit ovat olleet kansanvaltaa kasvattaneiden uudistusten käynnistäjinä.

Itsenäisyyden alussa, vuoden 19 hallitusmuotoa säädettäessä sosialidemokraattien vaikutusmahdollisuudet olivat kansalaissodan jäljiltä alamaissa. Se näkyi lukuisina pidäkkeinä, jotka silloinen porvarillinen enemmistö kirjoitti rajoittamaan kansan valitseman eduskunnan valtaa. Tiukat määräenemmistösäännökset, lepäämäänjättämismahdollisuus, presidentin laajat valtaoikeudet myös lainsäädäntövallan puolella jäivät sitten elämään kolmen sukupolven ajaksi.

Perustuslaki 2000 -hanke näyttää toteuttavan sosialidemokraattien ajamat kansanvaltaisen valtiosäännön periaatteet lähes täysimääräisesti. Suomi on uuden vuosituhannen koitossa tasavalta, jossa toimii parlamentaarinen demokratia. Eduskunta on kiistatta ylin valtionelin. Vallanjako lakia säätävän, toimeenpanevan ja lainkäyttövallan välillä on selväpiirteinen. Presidentille jää valtion päämiehenä luonteva, aiempaa rajatumpi rooli. Klassisia vapausoikeuksia on täydennetty sosiaalisilla, sivistyksellisillä ja taloudellisilla perusoikeuksilla, jotka osaltaan tasapainottavat meillä vanhastaan ylikorostuneen omaisuudensuojan merkitystä.

Tämän perustuslakiuudistuksen juuret löytyvät kolmen vuosikymmenen takaisesta, 60-luvun lopun vilkkaasta valtiosääntökeskustelusta. 70-luvun perustuslakinäkemysten lavea kirjo löytyy tuolloisen valtiosääntökomitean välimietinnöstä vuodelta 74. Siitä voitiin hahmottaa joitakin suuntaviivoja, miten perustuslain uudistamisen taakse voisi löytyä riittävä konsensus Suomen poliittisissa oloissa. Aikaa asian kypsymiseen kului kuitenkin vielä neljännesvuosisata. Itse aloitin valtiosääntöoikeuden yliopisto-opinnot juuri tuolloin 74 enkä osannut arvata tai varautua siihen, että pitäisi päätyä varapuheenjohtajaksi Perustuslaki 2000 -komiteaan ja perustuslakivaliokuntaan, ennen kuin tämä uudistus saataisiin läpi viedyksi.

Portit valtiosäännön osittaisen uudistamisen tieltä aukenivat vasta presidentti Koiviston kaudella. Koivisto oli aloitteellinen niiden käytännössä havaittujen epäkohtien poistamisessa, jotka selvästi rajoittivat normaalia parlamentaarista demokratiaa. Presidentin valtaoikeuksia rajoitettiin eduskunnan hajottamisessa ja ministerien erottamisessa toimestaan. Presidentin vaalitapaa uudistettiin kahteen otteeseen, ja samalla valtiokäytännössä presidentti rajasi aktiivisen vallankäyttönsä alaa valtion päämiehen tehtäviin, ulkopolitiikan johtamiseen ja siitä huolehtimiseen, että maassa on toimiva enemmistöhallitus.

Lopullisesti reitti kokonaan uuden perustuslain kirjoittamiseen selkeni, kun lepäämään jättämisestä luopuen voitiin siirtyä niin sanottuun enemmistöparlamentarismiin ja perusoikeusuudistus toteutettiin. Sosialidemokraattien esityksestä eduskunnassa ja sen perustuslakivaliokunnassa otettiin vuonna 94 tavoitteeksi, että vuonna 2000 Suomen nykyiset perustuslait on koottu yhtenäiseen Suomen hallitusmuotoon ja tätä varten valtioneuvoston tulee käynnistää valtiosäännön uudelleen kirjoittamistyö. Asia otettiin Lipposen hallituksen ohjelmaan ja on nyt toteutumassa tavoitteen mukaisesti.

Uusi perustuslaki muuttaa valtioelinten valtasuhteita mutta ei mullista niitä. Oikeammin muutokset ovat luonnehdittavissa puolentoista vuosikymmenen aikana kehittyneen käytännön kirjaamiseksi perustuslakiin. Luonnollisesti uusi perustuslaki mahdollistaa myös kehityksen jatkuvan edelleen käytännön tietä tai sitten valtasuhteiden vakiintumisen vuosikymmeniksikin. Valtiosääntöön jää joustavuutta ja tilaa eri toimijoiden sankaruudellekin, mitä Max Jakobson äskettäin peräänkuulutti vahvan presidentin kaihossaan.

Itse asiassa, jos tarkemmin mietitään, presidentin poistaminen kokonaan, jota on julkisuudessa väläytelty, johtaisi keskitetympään vallankäyttöön kuin tasapainotettu vallankäytön järjestelmä, johon ollaan päätymässä. Nimittäin pääministerille keskittyisi todella vahva valtaasema. Tällä hetkellähän niissä maissa, joissa on vielä kaksipuoluejärjestelmä ja vahva pääminis-

terin valta, yhdelle henkilölle keskitetty valta on suurimmillaan Britannian tapaan. Tällaisissa tasavalloissa, joissa presidentillä kuitenkin on tietty rajattu toimivalta, on hajautetumpi valtajärjestelmä, ja kansanvallan voidaan sanoa toteutuvan kattavammin.

Vaikka valtiosäännössä ylimmän vallan painopistettä siirretään eduskunnan ja sille vastuunalaisen hallituksen suuntaan, Suomen tasavallan presidentille jää merkittäviä valtaoikeuksia 1.3.2000 jälkeenkin. Presidentti on uudistuvan valtiosäännön mukaan valtion päämies ja Puolustusvoimien ylipäällikkö, hän johtaa ulkopolitiikkaa yhteistoiminnassa valtioneuvoston kanssa, vahvistaa lait ja päättää merkittävistä nimityksistä, voi armahtaa ja vaikuttaa hallituksen päätösten sisältöön.

Yksinvaltaa kuitenkin kavennetaan merkittävästi. Maan ulkopolitiikan johtamisessa edellytetään yhteistyötä — yhteisten linjojen vetämistä — presidentin, ulkoministerin ja muun hallituksen kesken. Puolustusvoimien johtamisessa, niin sanotuissa sotilaskäskyasioissa, esittely kulkee edelleen Puolustusvoimien komentajalta presidentille, mutta jatkossa vaaditaan ministerin myötävaikutusta ja kattavaa tiedonkulkua maan hallitukseen päin. Koiviston kaudesta lähtien hallituksen ulko- ja turvallisuuspoliittisesta valiokunnasta on jo rakennettukin presidentin ja asianomaisten ministerien vuorovaikutuksen kanavaa.

Siinä, millaiseksi ulko- ja turvallisuuspolitiikan johtamisjärjestelmä käytännössä muodostuu, hyvin merkittävää on tämän esityksen eduskuntakäsittelyn jälkeen käynnistyvä lainvalmistelutyö. Perustuslain yleisluontoiset kirjaukset konkretisoituvat toimivan hallinnon järjestämiseksi. Valmistelun on oltava riittävän laajapohjaista, tarvittaessa komiteatyyppistäkin, jotta uudistuksen tarkoitusta ei vesitetä. Samassa yhteydessä voitaisiin kohentaa ajan tasalle neuvottelukuntajärjestelmää, esimerkiksi puolustusneuvostoa koskeva sääntely.

Ylimmän lainsäädäntö- ja budjettivallan pitää kaikkien demokratiaoppien mukaan kuulua parlamentille. Presidentin itsenäistä mahdollisuutta lakiesitysten sisällöstä päättämiseen tai lykkäävän veto-oikeuden käyttöön rajoitetaankin selvästi.

Hallituksen muodostamisessa Suomen presidentillä on ollut länsieurooppalaisen valtion päämieheksi harvinaisen ratkaiseva osuus: Presidentti on johtanut hallituksen kokoamista, nimittänyt ministerit, ja vasta sitten on mitattu luottamus eduskunnassa. Nyt esitetään selvästi eduskuntavetoisempaa mallia. Ei siis siirrytä presidenttivetoisesta puhemiesvetoiseen vaan nimenomaan eduskuntavetoiseen hallituksenmuodostamisprosessiin. Kompromissiratkaisu on lähimpänä sitä vaihtoehtoa, jonka sosialidemokraatit viime eduskuntakauden riitaisen osittaisuudistushankkeen yhteydessä vastalauseeseen kirjasivat.

Muutos ei käytännössä liene yhtä kumoukselinen kuin paperilla. Esimerkiksi kaksi viimeistä hallituksen muodostamisprosessia ovat sujuneet siihen tapaan, että uusiin säännöksiin sopeutuminen on helppoa. Perustuslakivaliokunnan tekemillä muutoksilla on hallituksen esityksen 61 §:n yksityiskohtaisuutta karsittu ja samalla korostettu itse perussäännöstä: eduskunta valitsee pääministerin. Tasavallan presidentin omassa harkinnassa on, miten ja missä vaiheessa hän pitää yhteyttä eduskuntaryhmiin ja puoluejohtajiin hallitusta muodostettaessa. Vakiintuneet kuviot hallitustunnustelijan ja hallituksen muodostajan määräämisestä ja muodollisista presidentinkierroksista siis poistuvat, ja luovuutta odotetaan ensisijaisesti poliittista prosessia pyörittäviltä eduskuntaryhmiltä ja puoluejohtajilta.

Arvoisa puhemies! Perustuslakiuudistuksen viime vaiheet ovat osoittaneet laveaa yhteisymmärrystä. Yhdyn niihin kiitoksiin, jotka valiokunnan puheenjohtaja Ville Itälä esitti. Toivottavasti tämä yhteisymmärrys johtaa kestävään perustuslakiuudistukseen, kansanvallan vahvistumiseen 2000-luvun Suomessa.

Ed. Puisto merkitään läsnä olevaksi.

Ed. J. Leppänen: Arvoisa rouva puhemies! Valtiosääntö on keskustalle sydämen asia. Meidän puolueemmehan ryhtyi jo maamme itsenäistymisvaiheessa rakentamaan tasavaltalaista Suomea. Maalaisliitto-keskusta on luottanut Suomen kansan kykyyn tehdä itse omat päätöksensä ilman kuninkaita tai syntyperänsä perusteella etuoikeutettua aatelistoa. Taistelumme tuloksena, jos näin voidaan sanoa, Suomen hallitusmuotoon kirjattiin, että valtiovalta kuuluu kansalle, jota edustaa valtiopäiville kokoontunut eduskunta. Säädös on myös uudessa perustuslakiehdotuksessa. Se määrittelee selkeästi, että on vain yksi kansanvalta, ja tähän kansanvaltaan sisältyy yksilön oikeus osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan ja elinympäristönsä kehittämiseen.

Suomella on hyvin vakaa valtiosääntöhistoria. On vain harvoja maita maailmassa ja Euroopassa, joiden valtiosäännöt ovat perusteiltaan olleet yhtä pysyviä. Tämä osoittaa sen, että itsenäisyytemme alkuaikojen perustuslakiemme kirjoittajat ja päättäjät tekivät hyvää työtä. Toinen erityispiirre moniin muihin maihin verrattuna on ollut se, että perustuslakeihimme aikojen kuluessa tehdyt muutokset on aina tehty hyvin vakaissa yhteiskunnallisissa oloissa.

Perustuslakimuutoksia oli tehty 1980-luvulle tultaessa lähinnä vain yksityiskohdissa. Merkitykseltään huomattavimmat muutokset oli tehty valtiopäiväjärjestykseen koskien muun muassa vaalioikeuksia ja eduskunnan toimikautta. 1980-luvulta alkaen on toteutettu useita laajahkoja perustuslakien osittaisuudistuksia. Sisällöllisesti ehkä merkittävin ja laaja-alaisin uudistus tehtiin 1987, kuten edellisessä ryhmäpuheenvuorossa jo kuulimme. Tällöin perustuslakeihin lisättiin säännökset neuvoa-antavasta kansanäänestyksestä, muutettiin tasavallan presidentin vaalitapa välillisestä vaalista suoran ja valitsijamiesvaalin yhdistelmäksi, tarkistettiin tasavallan presidentin eräitä valtaoikeuksia, muutettiin tavallisten lakien lepäämäänjättämissäännöstöä ja luotiin erityinen käsittelyjärjestys erinäisille valvonta- ja säännöstelylaeille.

Kuluneella vuosikymmenellä osittaisuudistuksia jatkettiin ja samalla kannanotot kokonaisuudistuksen tarpeellisuudesta alkoivat voimistua. Tasavallan presidentin valinta suoralla vaalilla muutti presidentin aseman entistäkin vahvemmaksi. Vuoden 1990 valtiopäivillä eduskunta hyväksyi perustelulausuman eduskunnan, tasavallan presidentin ja valtioneuvoston valtaoikeuksien tasapainottamistarpeesta.

Näyttää siltä, että 1970-luvun alussa aloitettu valtiosääntömme uudistustyö on eri vaiheiden kautta tämän eduskunnan aikana saavuttanut sellaisen henkisen kypsyyden ja yksimielisyyden, että se vihdoinkin toteutuu. Tämäkin uudistus tehdään vakaissa yhteiskunnallisissa oloissa, ei pakosta vaan yhteisestä tahdosta, jota perustuslakivaliokunnan työskentely hyvin kuvasi. Se oli eri mielipiteiden kriittistä arviointia mutta erittäin yhteistyöhakuista.

Arvoisa puhemies! Eri valtioelinten vallanjako on ollut meillä erityisen mielenkiinnon kohteena. Tämän uudistuksen yksi tavoite on ollut parlamentarismin vahvistaminen. Tavoite kulminoituu eduskunnan luottamusta nauttivan valtioneuvoston muodostamiseen ja toisaalta valtioneuvoston päätöksentekoon. Valtioneuvoston valitsemiseen ovat liittyneet nyt ja myös aiemmin perustuslakiuudistusten suurimmat erimielisyydet. Tähän kaatui edellinen osauudistus tämän eduskuntakauden alussa.

Keskustan eduskuntaryhmä on johdonmukaisesti pitänyt tavoitteenaan siirtyä presidenttivetoisesta valtioneuvoston muodostamisesta eduskuntavetoiseen. Tätä mieltä oli myös Nikulan toimikunta ja viime vaalikaudella eduskunta. Hallituksen esitys ja erityisesti sen perustelut olivat kuitenkin ristiriidassa tämän tavoitteen kanssa. Hallituksen esityksen perusteluissa muun muassa presidentin kierros olisi voitu ajoittaa mihin neuvotteluvaiheeseen tahansa. Tätä keskustan eduskuntaryhmä ei voinut hyväksyä. Me vaadimme muutoksia niin pykälään kuin perusteluihin, ja pykälä on mielestämme kirjoitettava sillä tavalla, että eduskunta johtaa hallituksen muodostamisprosessia, eduskunta on toimija alkuvaiheesta lähtien ja vaalin tuloksen on vaikutettava hallitusratkaisuun.

Perustuslakivaliokunnassa kirjoitettiinkin 61 §:n 2 momentti uudella tavalla hieman korjattuna ja hallituksen esityksen perusteluita muutettiin merkittävästi ja niistä sanouduttiin jopa irti. Vaikka perustuslakivaliokunnan muotoilu ei kaikilta osin täytä keskustan eduskuntaryhmän tavoitetta, arvostamme kuitenkin saavutettua yksimielisyyttä ja olemme tämän esityksen valmiit yksimielisesti hyväksymään.

Parlamentarismin perusajatus on nimenomaan, että eduskunta valitsee pääministerin ja tämän jälkeen nimittämisen hoitaa tasavallan presidentti. Tasavallan presidentin rooli valtioneuvoston muodostamisessa jää toissijaiseksi ja voi muodostua merkittäväksi vain poikkeustapauksessa, jos eduskunta ei kykene sitä tekemään. Toivomme, että tämän perustuslain uudistuksen 61 §:n 1 momentin selkeä linjaus toteutuu poliittisessa käytännössä.

Arvoisa puhemies! Ulkopolitiikassa on Suomessa pyritty ja on vastaisuudessakin pyrittävä laajaan kansalliseen yhteisymmärrykseen. Siinä ei ole samanlaista hallitus — oppositio-asetelmaa kuin sisäpolitiikassa.

Tasavallan presidentin rooli on juuri vahvimmillaan ulkopoliittisessa päätöksenteossa. Näin on vielä tämän uudistuksen jälkeenkin. Uudistus selkeyttää kansainvälisten asiain perustuslain tasoista sääntelyä ja vahvistaa ulkopoliittiseen päätöksentekoon liittyvää parlamentaarisen katteen vaatimusta. Valtioneuvosto ja tasavallan presidentti velvoitetaan kiinteään yhteistoimintaan. Se merkitsee käytännössä oikea-aikaista ja

asianmukaista informointia puolin ja toisin ulkopoliittisesti merkittävissä asioissa.

Keskustan eduskuntaryhmä yhtyy eduskunnan vuonna 1994 esittämään tulkintaan, jonka mukaan valtioneuvoston toimivalta kattaa kaikki Euroopan unionissa tehtävien päätösten kohteena olevat asiat ja asiaryhmät, myös päätöksen siitä, kuka edustaa Suomea Euroopan unionin huippukokouksessa.

Arvoisa puhemies! Uusi perustuslaki tulee poistamaan Ruotsin vallan ajalta peräisin olevan jaon hallitusmuotoon ja valtiopäiväjärjestykseen. Uudistus ei muuta, kuten edellä on jo sanottu, valtiosäännön perusteita, vaan jatkaa vahvaa valtiosääntöperinnettä. Perustuslakia nykyaikaistetaan vastaamaan tätä päivää. Perustuslaki on pyritty kirjoittamaan kielellisesti selkeäksi, vaikkakin monia vanhoja juhlavia sanontoja säilyttäen.

Perustuslain 1 luvussa on nykyiseen tapaan valtiosäännön perusperiaatteet. Mukana on säännökset parlamentarismista ja oikeusvaltioperiaatteesta. Euroopan unionia ei ole tässä luvussa mainittu, mikä herätti hyvin paljon keskustelua. Monet asiantuntijat katsoivat, että esitys on tältä osin torso, jopa harhaanjohtava. Keskustan eduskuntaryhmän mielestä ratkaisu on hyvä. Ehdotuksen 1 §:n 3 momentissa säädetään, että Suomi osallistuu kansainväliseen yhteistyöhön rauhan ja ihmisoikeuksien turvaamiseksi sekä yhteiskunnan kehittämiseksi. Tämä pitää asiallisesti ottaen sisällään myös toiminnan Euroopan unionin jäsenenä, etenkin, kun esityksen kansainvälisiä asioita käsittelevässä 8 luvussa säädellään kansainvälisistä asioista, mukaan luettuna Euroopan unionin jäsenyyttä koskevat asiat.

Perustuslain 2 luku käsittää nykyiseen tapaan yksilön perusoikeuksia koskevan sääntelyn. Perusoikeuksia koskeva luku on aivan äskettäin uudistettu, joten se on siirretty suoraan uuteen perustuslakiin. Valmistelun edetessä erityisesti komiteassa tosin keskusteltiin useastakin perusoikeuspykälästä, mutta muutoksista ei kuitenkaan päästy yhteisymmärryksen. Näin ollen päätettiin, että siihen ei kosketa, koska todennäköisesti se olisi siirtänyt koko uudistusta.

Eduskuntaa ja kansanedustajia koskeva 3 luku on ehkä merkittävin täydennys verrattuna voimassa olevaan hallitusmuotoon. Enää ei tarvita erillistä valtiopäiväjärjestystä, mistä jo edellä mainitsin. Tämä ratkaisu lisää Suomen valtiosäännön parlamentaarisia piirteitä, korostaa eduskunnan asemaa ylimpänä valtioelimenä ja samalla parantaa eduskunnan toimintaedellytyksiä.

Uudistuksen yksi suuri kysymys oli, mitä säännöksiä sijoitetaan perustuslakiin ja mitä eduskunnan työjärjestykseen. Huomattava osa nykyisin valtiopäiväjärjestykseen kuuluvista säännöksistä siirretään eduskunnan työjärjestykseen. Perustuslakiin jäävät sellaiset säännökset, jotka määrittelevät keskeisesti eduskunnan aseman, tehtävät, organisaation ja päätöksenteon ja kansanedustajan aseman ja joilla on selvästi muunlainen kuin eduskunnan sisäistä toimintaa koskeva merkitys. Perustuslaissa on luonnollisesti vähemmistön suojaan liittyvät säännökset, jotka ovat erittäin tarpeellisia ja tärkeitä. Näiltä osin ratkaisu on mielestäni hyvin onnistunut.

Arvoisa puhemies! Kansainvälisesti arvioituna kansanedustajilla on Suomessa hyvin vapaa puheoikeus. Onkin esiintynyt vaatimuksia rajoittaa kansanedustajan vapaata puheoikeutta. Keskustan eduskuntaryhmä pitää tärkeänä vapaata puheoikeutta. Puheoikeutta, kuten muitakin oikeuksia, pitää käyttää kuitenkin vastuullisesti. Jos puheoikeutta lähdetään rajoittamaan perustuslaissa, se herkästi johtaa hyvin suuriin periaatteellisiin muutoksiin kansanedustajan asemassa. Keskustan eduskuntaryhmän mielestä eduskunnan työjärjestyksellä ja vapaaehtoisilla sopimuksilla voidaan huolehtia eduskuntatyön suunnitelmallisuudesta. Siitä on jo hyviä kokemuksia. Eduskunta on tämän vuosikymmenen aikana pystynyt järkeistämään toimintatapojaan. Näitä paljon moitittuja yöistuntoja on vain poikkeustapauksissa, ja äänestykset suoritetaan normaalina valveillaoloaikana, jos näin voidaan sanoa.

Eduskunnan toiminnan kannalta merkittävä muutos on siirtyminen lakiesitysten käsittelyssä kahteen käsittelyyn nykyisten kolmen käsittelyn sijasta. Tavoitteena on poistaa päällekkäisyyttä ja siten tehostaa eduskuntatyötä. Kolmella käsittelyllä on varmasti ollut perusteensa, mutta sen merkitys on käynyt vähäiseksi, koska usein ensimmäinen ja toinen käsittely on viety läpi samana päivänä. Toivottavasti tämä muutos elävöittää käsittelyä ja mahdollistaa todellisen dialogin lakiesityksiä käsiteltäessä.

Arvoisa puhemies! Poikkeuslait ovat erät Suomen perustuslain erikoisuus. On kansainvälisesti ainutlaatuista, että perustuslaista voidaan tehdä poikkeus perustuslain säätämisjärjestyksessä muuttamatta perustuslain sanamuotoa. Tätä menettelyä on käytetty pääasiassa ennen muuta kansainvälisiä sopimuksia tehtäessä. Käytäntöä

esitetään jatkettavaksi, joskin selvästi tiukemmin rajaamalla.

Suomen valtiosääntöhistoria on osoittanut ratkaisun käyttökelpoiseksi. Poikkeuslailla ei kuitenkaan voida puuttua perustuslain keskeisiin ratkaisuihin. Tämä on muistettava, kun tulevaisuudessa tulkitaan esimerkiksi Euroopan unionin perussopimuksen muutosten yhteydessä "perustuslakiin tehtävää rajattua poikkeusta".

Toinen suomalainen erityispiirre on se, että lakien perustuslainmukaisuuden tutkii perustuslakivaliokunta, siis poliittinen elin. Useimmissa maissa tulkinnan tekee perustuslakituomioistuin. Nykyiseen käytäntöön ei nyt esitetä muutosta.

Nykykäytännön lisäksi kuitenkin tuomioistuimelle annetaan oikeus tavallisen lain soveltamistilanteessa yksittäistapauksessa, jos lain säännös olisi ilmeisessä ristiriidassa perustuslain säännöksen kanssa, antaa etusija perustuslain säännökselle. Nämä ristiriitatilanteet jäävät oletettavasti harvinaisiksi. Toivottavasti uusi säännös mahdollistaa yksilön oikeuksien toteuttamisen silloin, kun hänen tapauksessaan lain tiukka noudattaminen johtaisi kohtuuttomaan ratkaisuun.

Arvoisa puhemies! Perustuslakia ei säädetä tiettyä taloudellista tai poliittista suhdannetta silmälläpitäen. Sen on kestettävä vallanpitäjien vaihdokset ja poliittisen ilmaston muutokset. Mikään ei kuitenkaan ole pysyvää, joten perustuslakia joudutaan varmasti jatkossakin kehittämään. Toisaalta Suomen historia on osoittanut, kuinka eri tavoin samoja valtaoikeuksia todellisuudessa käytetään. Kansanvallan periaatteen mukaista ei ole se, että eduskunta nyt tai tulevaisuudessa luovuttaisi omaa päätösvaltaansa etujärjestöille tai markkinavoimille.

Keskustan eduskuntaryhmä uskoo, että seuraava uudistus tehdään kansalaisyhteiskunnan näkökulmasta. On mahdollista, että edustuksellisen demokratian nykyiset vaikutuskanavat eivät tyydytä tulevaisuudessa kansalaisia. Esimerkiksi kansanäänestysten lisääminen ja niiden merkityksen korostuminen saattaa olla yksi mahdollisuus.

Nyt käsiteltävän perustuslain mukaan kansanvaltaan sisältyy yksilön oikeus osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan ja elinympäristönsä kehittämiseen ja julkisen vallan tehtävänä on edistää yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaa häntä itseään koskevaan päätöksentekoon. Nämä seikat velvoittavat lainsäätäjän toimimaan aktiivisesti kansanvallan edistämiseksi. Perustuslain muutostarpeet vähenevät, mikäli tässä onnistutaan eli onnistutaan toteuttamaan nämä myös käytännössä.

Arvoisa puhemies! Lopuksi, keskustan eduskuntaryhmä pitää uudistusta historiallisena ja arvostaa erityisesti saavutettua yksimielisyyttä ja näin ollen on perustuslakivaliokunnan esityksen takana yksimielisesti

Kiitokset yhteistyöstä koko perustuslakivaliokunnalle — käytän tätä tilaisuutta hyväkseni. Opposition edustajana ei ole tarvinnut tuntea olevansa oppositiossa, vaan jokainen valiokunnan jäsen pienestä tai suuresta ryhmästä on tuonut oman panoksensa lopputulokseen.

Ed. Luhtanen merkitään läsnä olevaksi.

Ed. H. Koskinen: Arvoisa rouva puhemies! Kokoomus on tyytyväinen nyt käsittelyssä olevaan hallituksen esitykseen ja etenkin sen perustuslakivaliokunnassa yksimielisesti hyväksyttyyn muotoon. Vahvistaessaan parlamentarismia esitys on luonnollinen jatko Suomen tasavallan valtiosääntöoikeuden kehitykselle.

Valtiosäännön uudistustyö alkoi uudelleen nykyisen eduskunnan hylättyä viime hallituskaudella valmistellun esityksen valtiosäännön osittaisuudistukseksi. Lähtökohdaksi otettiin se, ettei uudella perustuslailla muutettaisi valtiosääntömme perusteita, vaan ainoastaan korjataan ja huolletaan sitä sen nykyisistä perusteista lähtien.

Tänään käsittelyssä olevassa esityksessä tehdään kuitenkin enemmän kuin korjataan ja huolletaan. Esitys pitää rakenteellisen uudistamisen ohella sisällään useita keskeisiä parannusehdotuksia nykyisiin perustuslakeihimme. Esimerkiksi monet sellaiset kysymykset, jotka ovat olleet 1970-luvun alusta lähtien kiivaan valtiosääntöoikeudellisen keskustelun kohteena, on tässä esityksessä saatu ratkaisuun.

Ratkaisumallin painoarvoa lisää se, että esitys hyväksyttiin perustuslakivaliokunnassa yksimielisesti. Tätä seikkaa on syytä korostaa ja arvostaa.

Yksi valtiosääntöuudistuksen tärkeimpiä asioita on valtioneuvoston muodostamista koskevan valmistelu- ja päätöksentekojärjestelmän tuntuva uudistaminen. Itse asiassa valiokunnassa keskusteltiin eniten juuri tästä asiasta, 61 §:n 2 momentista. Eri tahoilla on oltu tyytyväisiä pe-

rustuslakivaliokunnan aikaansaamaan yksimieliseen ratkaisuun, jota valiokunnan puheenjohtaja aiemmin selosti.

Tässä yhteydessä on vähemmälle huomiolle jäänyt se, että valiokunta poisti lakitekstistä puolueet neuvotteluosapuolena. Puolueorganisaatioiden mainitseminen ei tässä yhteydessä toisikaan mitään parlamentaarista lisäarvoa.

Suomalaisessa käytännössä ulkopolitiikka ja puolustuspolitiikka kulkevat käsi kädessä. Perustuslakiuudistuksen mukaan presidentti on ulkopolitiikassa sidottu tiiviiseen yhteistoimintaan valtioneuvoston kanssa. Tämän vuoksi on loogista ja edellisen kanssa sopusoinnussa, että perustuslakivaliokunta näki oikeaksi kytkeä presidentin päätöksenteon myös sotilaskäskyasioissa ministerin myötävaikutukseen.

Ulkopoliittinen vallankäyttö ei noussut esille vuoden 1919 hallitusmuotoa säädettäessä. Säännösten lähtökohtana oli ajalle tyypillinen käsitys valtiollisesta suvereniteetista kansainvälisten suhteiden perustana. Niin kauaskatseisia ja moderneja eivät muuten niin valistuneet vuosisadan alun valtiosäännön kirjoittajatkaan olleet, että he olisivat jo tuolloin nähneet nykypäivälle ominaisen kansainvälisten suhteiden verkoston ja Euroopan yhdentymisen merkityksen.

Presidentin sisäpolitiikkaa ja ulkopolitiikkaa koskevien valtiosäännön pykälien tulkinnallinen eriytyminen on seurausta erilaisista käytännöistä. Siinä missä sisäpolitiikkaa koskevat valtiosääntötulkinnat ovat käytännön kautta pikkuhiljaa parlamentarisoituneet, ulkopolitiikkaa koskevia pykäliä on edelleen tulkittu lähes kirjaimellisesti lain alkuperäisen tekstin mukaan.

Presidentin ulkoasiainvallasta on sotien jälkeen tullut valtiosäännön pyhä kohta, jota presidentti kuin presidentti on katsonut velvollisuudekseen puolustaa. Presidentin henkilökohtainen vallankäyttö ulkoasiainhallinnossa on legitimoitu esittämällä se kirjoitetun lainsäädännön velvoittavana tulkintana. Tulkinta-auktoriteetti taas on ollut presidentti-instituutio itse. Juuri presidentit ovat irrottaneet ulkopolitiikan johtamisen säädöksen muusta perustuslakikokonaisuudesta ja antaneet sille kirjaimellisen tulkinnan.

Perustuslakivaliokunnan mietintö korostaa sitä, että uudella muotoilulla ulkoasiainvalta tulee valtioneuvoston myötävaikutukseen liittyvän parlamentaarisen vastuun piiriin. Tärkeää on myös se, että 58 §:ssä säädettyjä presidentin päätöksentekoa koskevia säädöksiä sovelletaan myös ulkopoliittiseen päätöksentekoon.

Perustuslakivaliokunta on vahvistanut tämän käsityksen kirjatessaan mietintönsä perusteluihin: "Presidentin määrämuotoisissa ulkopoliittisissa ratkaisuissa noudatetaan 58 §:n yleisiä säännöksiä presidentin päätöksentekomenettelystä, joten presidentti tekee päätöksensä valtioneuvoston ratkaisuehdotuksesta."

Suomen liittyessä Euroopan unionin jäseneksi muutettiin myös valtiosääntöämme. Tuossa yhteydessä eduskunta päätti, että hallitusmuodon 33 a §:n 2 momentin mukaan valtioneuvosto määrää sen estämättä, mitä 33 §:ssä säädetään EU:n toimielimessä tehtävän päätöksen kansallisesta valmistelusta. Lisäksi valtioneuvosto päättää muistakin EU:hun liittyvistä Suomen toimenpiteistä.

Hyväksyessään perustuslakivaliokunnan EU:ta käsitelleen mietinnön eduskunta totesi, ettei valtioneuvoston valmisteluvallasta ole erotettu mitään asiaryhmää. Lainmuutoksen tarkoituksena oli siis antaa valtioneuvostolle toimivalta hoitaa Suomen osalta kaikkien unionin asioiden kansallinen valmistelu sekä tehdä siihen liittyvät päätökset.

Valtioneuvostolle annettu toimivalta kattoi näin ollen myös EU:n yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan. Tämän asian eduskunta vahvisti vuoden 1994 lopulla, jolloin valtiopäiväjärjestyksen 4 a §:ään tehtiin EU-jäsenyydestä aiheutuvat muutokset. Vahvistaessaan 31.12.1994 valtiopäiväjärjestyksen muutokset tasavallan presidentti kuitenkin saneli valtioneuvoston pöytäkirjaan eduskunnan kannasta poikkeavan käsityksensä muutoksen sisällöstä. Presidentin uudenvuodenaaton tulkinnasta taas on muodostunut "nykyinen tapa", joka ei vastaa eduskunnan aiemmin selvästi ilmaisemaa tahtoa.

Kokoomuksen eduskuntaryhmä pitääkin tärkeänä, että nyt käsittelyssä olevassa perustuslakivaliokunnan mietinnössä ei vahvisteta tätä niin sanottua nykyistä tapaa. Sen sijaan toistetaan eduskunnan jo vuonna 1994 ilmaisema kanta siitä, että valtioneuvosto vastaa Euroopan unionissa tehtävien päätösten kansallisesta valmistelusta sekä päättää niihin liittyvistä Suomen toimenpiteistä. Tämä tarkoittaa, että valtioneuvosto perustuslain mukaisesti päättää EU:n piiriin kuuluvista ratkaisuista ja myös esimerkiksi Suomen huippukokousedustuksesta.

Kokoomus pitää perusteltuna, että uusi perustuslaki mahdollistaa lakien perustuslain mukaisuuden jälkivalvonnan. Vaikka kokoomus korostaa ennakollisen valvonnan merkitystä, pidämme tärkeänä, että mahdollisuus yksittäisessä

tapauksessa tutkia lain perustuslain mukaisuus on sisällytetty uuteen perustuslakiin.

Lakien perustuslain mukaisuuden kontrolloiminen on keskeinen osa oikeusvaltioideologiaa. Kansalaisten oikeusturvaa lisää se, että uusi perustuslakimme antaa tuomioistuimille mahdollisuuden viime kädessä huolehtia siitä, ettei ratkaisun lopputulos yksittäisessä oikeustapauksessa ole ilmeisesti perustuslain vastainen. Lähtökohtana on perustuslain mukaisen laintulkinnan periaate. Tuomioistuimen tulee valita perusteltavissa olevista lain säännöksen tulkintavaihtoehdoista sellainen, joka parhaiten on sopusoinnussa perustuslain kanssa ja joka eliminoi perustuslain kanssa ristiriitaiseksi katsottavat vaihtoehdot.

Arvoisa puhemies! Uusi perustuslakimme vahvistaa Suomen parlamentaarista poliittista järjestelmää suuntauduttaessa eteenpäin uudelle vuosituhannelle. Valtiosääntöratkaisut ovat tulevaisuuden ratkaisuja. Niitä ei pidä tehdä menneisyyteen tuijottaen historiaa kuitenkaan unohtamatta. Tämä asenne näkyy tässä perustuslain uudistuksessa.

Kokoomus korostaa perustuslakivaliokunnan mietintöönsä kirjaamaa kannanottoa, jonka mukaan "jokaiselle yhteiskunnan jäsenenä kuuluu oikeuksien ohella monenlaisia velvollisuuksia". Yhteiskuntaa ei rakenneta eikä ylläpidetä pelkästään oikeuksien varassa. Jokaisen tulee kantaa vastuuta maamme ja kuntiemme kehittämisestä ja turvaamisesta. Meillä jokaisella on myös velvollisuutemme.

Kokoomuksen mielestä on toivottavaa, että eduskunta pystyy hyväksymään tämän kansakuntamme kannalta mitä tärkeimmän lakiuudistuksen mahdollisimman laajalla yhteisymmärryksellä.

Ed. H e l l e : Arvoisa puhemies! Monet kansalaiset yhtynevät puolalaisen Jerzy Lecin aforismiin: "Jo pykälän merkki on kidutusvälineen näköinen."

Kiinnitän aluksi huomiota erääseen ongelmaan, johon tuo sanonta sopinee, ja ongelma on pitkälti sama, johon ed. H. Koskinen edellä juuri puuttui.

Tasavallan presidentti katsoi lausumassaan 31.12.1994, että hänen ei tarvitse noudattaa eduskunnan mietinnön perusteluissa esittämää perustuslain säännöksen selitystä, jos hän on eri mieltä siitä, siitäkin huolimatta, että tällainen säännöksen selittäminen on oleellinen osa itse pykälämuutosta ja kertoo, mikä muutoksen tarkoitus on ja miten se pitää ymmärtää. Kyseessä on nimenomaan lainsäätäjän lakia säädettäessä antama selitys tai ohje säännöksen tulkinnalle, ei mikä tahansa kilpaileva mielipide mielipiteiden joukossa. Tätä tulkintaohjetta, joka siis on oleellista säännöksen sanamuodon ymmärtämiselle, lainvahvistajan ei tule yrittää omilla lausumillaan kumota, ei tule yrittää kumota lainsäätäjän tahtoa.

Tuolloin oli kysymys EU-jäsenyyteen liittyvien asioiden käsittely- ja päätöstavasta. Nyt perustuslakivaliokunta toistaa: "uutta perustuslakia vastaavat ne näkökohdat, jotka valiokunta vuonna 1994 esitti valtioneuvoston toimivallasta käsitellessään EU:n jäsenyyden vuoksi tehtäviä muutoksia."

Valiokunta kertaa kyseiset periaatteet mietinnössään todeten mm.: "Valtioneuvosto paitsi määrittelee Suomen kannan, myös määrää Suomen edustajien toiminnasta ja osallistumisesta EU:n lopulliseen päätöksentekoon ja sitä edeltäviin valmisteluvaiheisiin. Valtioneuvoston asiana on näin ollen päättää Suomen edustuksesta Eurooppa-neuvoston kokouksissa."

Eduskunnan ulkoasiainvaliokunta antoi käsittelyssä olevasta perustuslakiesityksestä viime keväänä oman seikkaperäisen lausuntonsa. Siinä ulkoasiainvaliokunta sanoo kyseisestä presidentin kannasta: "Ulkoasiainvaliokunta katsoo, että eduskunnan perustuslainsäätäjänä esittämä käsitys valtiopäiväjärjestyksen 4 a luvun muutosten tarkoituksesta on ratkaiseva." Perustuslakivaliokunta osaltaan yhtyy edellä lainatulla kannallaan näkemykseen ja lisäksi vahvistaa sen sanoessaan: "Valiokunta viittaa" — siis perustuslakivaliokunta — "yleisesti ulkoasiainvaliokunnan tämän luvun säännösten johdosta antamaan lausuntoon."

Perustuslakivaliokunta toteaa, että käsittelyssä olevan hallituksen esityksen 93 §:n 2 momentin "ilmaisua 'Euroopan unionissa tehtävistä päätöksistä' tulee tulkita niin, että se kattaa myös unionin toimivaltaan muodollisesti kuulumattomat, mutta unioniasioihin sisällöltään ja vaikutuksiltaan rinnastettavat asiat, jollaisista Schengenin sopimuksia voidaan pitää viimeaikaisena esimerkkinä".

On erittäin toivottavaa, ettei sitä, miten perustuslakivaliokunta juuri edellä tämän säännöksen nyt selittää, yritetä toisenlaisilla tulkinnoilla muuksi muuttaa, sillä kyse tässäkään tapauksessa ei ole kilpailevista, ikään kuin yhtä hyvistä tulkinnoista, vaan tämä on lakia säädettäessä ilmaistu lainsäätäjän tarkoitus ja tahto, tietysti

sillä edellytyksellä, että eduskunta tämän tässä prosessissa tulee hyväksymään.

Arvoisa puhemies! Vasemmistoliiton ja edeltäjämme SKDL:n valtiosääntöiset tavoitteet ovat olleet vuosikymmeniä johdonmukaiset, enkä tässä puheenvuorossa kommentoi muiden puolueiden johdonmukaisuutta. Voin lisäksi hyvällä omallatunnolla todeta, että kehitys tällä vuosikymmenellä on kulkenut valtiosääntöasioissa viitoittamaamme suuntaan, jos kohta ei niin pitkälle kuin olisimme tahtoneet. Politiikka on pitkäjänteistä.

Tarkastelen hyvin lyhyesti historiaa, mutta kuitenkin lähes vain tämän vuosikymmenen osalta. Esimerkiksi 1990 tai tarkemmin sanottuna edellisenä vuonna 1989, kun käsittelimme sitä hallitusmuodon muutosta, jossa mm. presidentin vaalitapaa ja eduskunnan hajotustapaa muutettiin, ryhmämme taholta esitettiin muun muassa sitä, että pääministeri valitaan eduskunnassa, esitimme perusoikeuksien säätämistä, ulkopoliittisen vallan parlamentarisointia jne. Huomautan, että noissa keskusteluissa, siis hyvin aikaisessa vaiheessa, kannoimme myös huolta kansainvälistymisen vaikutuksista valtiosääntöömme. Korostin itse muun muassa sitä, että eurooppalainen integraatio on huomioitava valtiosäännössä, ja puutuin etenkin valtiosopimusten solmimisen "yksinvaltaisuuteen" ja siihen, että valtiosopimusten ala oli laajenemassa pitkälle sisäpoliittisiin asioihin.

Tuolloin 13.3.1990, joka oli muuten talvisodan päättymisen 50-vuotispäivä, juhlapäivä, eduskunta hyväksyi vain yhden vastustaessa lausumaehdotukseni, joka liittyi siis edellä mainittuun hallitusmuodon muutokseen. Tuon lausumaehdotuksen mukaan hallituksen tulee "jatkaa valtiosääntöuudistuksen valmistelua eduskunnan, tasavallan presidentin ja valtioneuvoston valtaoikeuksien tasapainottamiseksi ja siten eduskunnan aseman vahvistamiseksi".

Seuraavana vuonna 12.6.1991, joka muuten sattuu olemaan Eskon nimipäivä, eduskunta lopullisesti hyväksyessään tuon edellä mainitun lakipaketin hyväksyi yksimielisesti perustuslakivaliokunnan mietinnön, jossa oli asiallisesti aivan sama vaatimus, edellytys kuin aiemmin lukemassani ponnessa. Kolmannen kerran eduskunta vahvisti kantansa 15.6.1992. Se oli äitini nimi- ja syntymäpäivä, eli toisin sanoen päivämäärät on erittäin helppo pitää tässä päässä ainakin. Tuolloin käsiteltiin niin sanotun enemmistöparlamentarismin hyväksymistä, ja siinä yhteydessä eduskunta hyväksyi tämän saman vaateen valtiosäännön muuttamisesta tuohon suuntaan kuin äsken luin. (Ed. M. Korhonen: Eskon puumerkki!)

Ensiksi mainittu eli vuonna 1990 hyväksytty ponsi herätti muuten hallituksessa jonkin verran hämminkiä. Kertoohan silloinen oikeusministeri Hannele Pokka kirjassaan, että presidentti Koivisto pisti hänet selvittämään, tarvitseeko presidentin kirjata eduskunnan ponsia lainkaan, mutta sitä menettelyä ei tuolloin kuitenkaan muutettu.

Eduskunnan sinnikkyys on vienyt demokratiaa, parlamentarismia, eteenpäin monennäköisten vastusten läpi. Muutosvastarintaa ja etenkin herran pelkoon perustuvaa saamattomuutta on matkan varrella ollut.

Silti 1990-luvulla on saatu aikaan monia osittaisuudistuksia, jotka taas omalta osaltaan ovat ajaneet tähän kokonaisuudistukseen, joka käsittelyssämme on. Presidentin vaalitavan muutos seurannaisineen, niin sanottuun enemmistöparlamentarismiin siirtyminen, perusoikeusuudistus sekä taloudellinen integraatio EU-jäsenyyksineen ovat pitäneet valtiosääntöasioita koko vuosikymmenen ajan esillä ja luoneet otollista maaperää Valtiosääntö 2000 -hankkeelle. Kaikkiaan vuosikymmenen alkupuolella muutettiin perustuslakeja kolmisenkymmentä kertaa.

Samalla on syytä todeta, että tämän eduskunnan alkutaipaleella, kesäkuussa 1995, tapahtunut valtiosäännön silloisen osittaisuudistuksen hylkääminen oli kuitenkin oikea toimi, vaikka on pakko tunnustaa, että niin sanotusti sydän verta vuotaen olin sen hylkäämisen kannalla, mutta tosiasia on tietysti, että jos se olisi silloin hyväksytty, meillä ei olisi nyt tällaista kokonaisuudistusta ainakaan tässä vaiheessa käsissämme. Se edisti ja nopeutti ainakin tämän prosessin edistymistä.

Arvoisa puhemies! Perustuslakivaliokunta on muuttanut hallituksen esitystä muutamin osin. Useat muutokset ovat olleet paluuta Perustuslaki 2000 -komitean linjoille. Hallitushan tuota niin sanotun Nikulan komitean esitystä jonkin verran karsi omassa käsittelyssään.

Muutama lyhyt kommentti kyseisistä muutoksista ja vain muutamin osin. Valtioneuvoston muodostamispykälän eli 61 §:n oleellisin sisältö on sen 1 momentissa, joka kuuluu: "Eduskunta valitsee pääministerin, jonka tasavallan presidentti nimittää tähän tehtävään. Muut ministerit presidentti nimittää pääministeriksi valitun tekemän esityksen mukaisesti." Tästä momentista ei ole keskusteltu kovinkaan paljoa, mutta tässä

mielestäni on koko pykälän ydin ja se sisältää oikeastaan kaiken tarvittavan. Mutta vanhaan traditioomme liittyen on katsottu tarvittavan myös muita momentteja, joissa tarkemmin todetaan, miten tulee menetellä.

Puhetta on kyllä piisannut 2 momentista, joka määrittelee tarkemmin pääministerin valintatavan. On kiistämätöntä, että kyseinen momentti uudessa muodossaan tarkentaa 1 momenttia ja jättää presidentin selvästi sivummalle poistaessaan muun muassa pakollisen eduskuntaryhmien kuulemisen.

On muuten syytä havaita ja muistaa, että lähes kaikki valiokunnan kuulemat asiantuntijat olivat tämän pykälän kohdalla sitä mieltä, ettei presidenttiä oikeastaan tarvittaisi valtioneuvoston nimittämisessä lainkaan. Itse kallistun myös tälle kannalle.

Kuten totesin, ryhmämme taholta esitettiin jo vuosikymmenen alun uudistusten yhteydessä, että eduskunnan tulisi valita pääministeri puhemiehen esityksestä.

Presidentin päätöksentekopykälään eli 58 §:ään tehtiin pari muutosta, jotka molemmat lisäävät niin sanottua parlamentaarista katetta ja tuovat lisää avoimuutta hallintoon. Tuomarien nimitykset tulevat kulkemaan valtioneuvoston kautta, ja niin sanottuja sotilaskäskyasioita ei voi enää päättää ministereitten tietämättä.

Valtiontalouden tarkastusviraston asemaan, joka on 90 §:ssä, eduskunta on vuosikausia vaatinut muutoksia. Tuntuuhan aivan kestämättömältä ja kaikkia tarkastusperiaatteita vastaan olevalta se, että kyseinen virasto on yhden tarkastusosansa, yhden tarkastuskohteensa, alainen. Mutta valtiovarainministeriö on kyennyt vuosikausia estämään tilanteen järkevöittämisen. No, sehän ei ole kyllä ainoa asia, jossa niin on käynyt. Valtiovarainministeriön perustelut omalle kannalleen olivat todella niin uskomattomia, ettei niitä oikeastaan kehtaa tässä kerratakaan.

Perustuslakivaliokunta kuuli tuosta asiasta koko joukon asiantuntijoita, jotka asianomaista ministeriötä lukuun ottamatta olivat selkeästi ja ehdottomasti sitä mieltä, että tarkastusviraston asemaa on muutettava. Niinpä esitys nyt on, että tarkastusviraston tulee olla eduskunnan yhteydessä siten kuin lailla tarkemmin säädetään.

Arvoisa puhemies! Me vasemmistoliiton edustajat olemme vuosikausia korostaneet, että nyky-yhteiskunnassa on vaikeaa ja jopa mahdotonta erottaa ulkopolitiikka muusta politiikasta. Yhä enemmän asiat nivoutuvat toisiinsa niin maan rajojen sisällä kuin rajojen ylikin. Siinä mielessä uudessakaan perustuslaissa ulkopolitiikan erottaminen muusta ei ole hyvä ja toimiva ratkaisu. Se on tämän perustuslakiesityksen suurin vika ja puute. Me olisimme pistäneet ulkopolitiikan samaan asemaan kuin muunkin politiikan. 93 § olisikin tullut kirjoittaa toisin päin eli niin, että Suomen ulkopolitiikkaa johtaa valtioneuvosto yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa.

Korostamme sitä suurta epäloogisuutta, että ministerit ovat kantaneet ja kantavat yhä täyden poliittisen vastuun presidentin tekemisistä tai tekemättä jättämisistä myös ulkopolitiikan alueella. Viime vuosiltakin on useita esimerkkejä siitä, että ministerit ovat joutuneet puolustamaan osin jopa selvästi vastentahtoisesti presidentin toimivaltaan luettavia päätöksiä ja linjauksia. Presidentti itse sen sijaan ei ole julkisuudessa juurikaan näihin asioihin ottanut kantaa.

Kaiken kaikkiaan suuri yhden henkilön suuri valta on hyvin bysanttilainen rakennelma, ja se on kaukana länsimaisesta demokratiasta ja parlamentarismista.

Tämän asiakimpun esille ottaminen on takavuosina usein koettu presidentin tehtävää hoitavien henkilöiden arvosteluna. Kysymys on kuitenkin nimenomaan suurivaltaisen presidenttiinstituution arvostelusta. Totean jälleen kerran, että kyseisen suurivaltaisen instituution purkaminen lisäisi hallinnon läpinäkyvyyttä, avoimuutta ja demokraattisuutta.

Kiistämättä uusi perustuslaki toteutuessaan muuttaa nykyistä asetelmaa aikamoisesti. Jo se, että edellytetään yhteistoimintaa, ja se, että myös ulkopoliittiset asiat on päätettävä valtioneuvoston esittelyn kautta, lisää läpinäkyvyyttä. Valiokunta toteaa: "Presidentin tulee tehdä kaikki merkittävät ulkopoliittiset päätökset ja toimet yhdessä valtioneuvoston kanssa ja valtioneuvoston valmistelusta."

Jo alussa mainitsemani EU-asioiden marssijärjestyksen selvittäminen parantaa omalta osaltaan parlamentarismia. Sen sijaan tasavallan presidentin kanslian vahvistuminen viime vuosien aikana ei ole suotavaa kehitystä.

EU-asioiden koordinointi on ulkoasiainministeriön käsissä. Jo 1994 totesin, että oikea paikka on ilman muuta valtioneuvoston kanslia, koska juuri pääministeri on selvitysvelvollinen eduskunnalle näistä asioista. Tuolloin kuitenkin tehtävä annettiin ulkoministeriölle, jolla on kiistämättä ollut tiettyjä sopeutumisvaikeuksia, koska

sen toimintakulttuurin ei ole koskaan ollut kovin avoin. Ulkoministeriössä salainen- ja luottamuksellinen-leimat ovat edelleen herkässä.

Perustuslakivaliokunta toteaa mietinnössään hieman pehmeähkösti, että hallituksen tulisi selvittää, mitä etuja tai haittoja olisi siitä, jos EU-asioiden koordinointi tapahtuisi valtioneuvoston kansliassa. Muutos todella vahvistaisi pääministerin ja siten koko valtioneuvoston asemaa EU-asioiden hoidossa.

Jos olisin taikauskoinen, voisin nähdä tiettyä johdatusta numerossa 33. Onhan niin, että nykyisen hallitusmuodon 33 § on juuri se, jolla vahvaa presidentin poliittista valtaa on perusteltu. Jos haluamme, voimme nähdä ehkä tiettyä ennusmerkkiä siinä, että tulevan perustuslain 33 § on sisällöltään taas hyvin symbolinen. Se näet kuvailee valtiopäivien avajaisia ja vaalikauden päätöstä, joissa presidentin roolina on pitää puhe.

Arvoisa puhemies! Aivan turhana kuningas- ja tsaarinvallan jäänteenä hallituksen esityksen antaminen eduskunnalle säilyy edelleen presidentin käsissä. Tosin hänen on pitäydyttävä valtioneuvoston esitykseen eikä hän voi enää muuttaa sitä mielensä mukaan, kuten nyt vielä voisi tehdä. Esitettyä käytäntöä on puolusteltu sillä, että siten presidentti sidotaan hallituksen esityksiin. Näin saattaa ollakin. Toisaalta joskus nykysysteeminkin aikana on tapahtunut, että presidentti on arvostellut antamaansa lakiesitystä ikään kuin hänellä ei olisi ollut mitään tekemistä tuon asian kanssa.

Looginen reitti hallitusten esitysten käsittelyssä olisi se, että valtioneuvosto antaa esityksen eduskunnalle, eduskunta käsittelee ja, jos täällä on tulos tullut, sen presidentti vahvistaa.

Haluamme korostaa myös perustuslain 124 §:ää, joka edellyttää, että "julkinen hallintotehtävä voidaan antaa muulle kuin viranomaiselle vain lailla tai lain nojalla - -". Sama pykälä jatkaa: "Merkittävää julkisen vallan käyttöä sisältäviä tehtäviä voidaan kuitenkin antaa vain viranomaiselle." Tämä pykälä estää ainakin kaikkein hulluimmat porvareitten yksityistämispuuhat. Samaan suuntaan toimii varmasti myös 118 §, joka edellyttää virkavastuuta julkista tehtävää hoitavalta, vaikka tämä olisikin yrittäjä tai yksityisessä työsuhteessa.

Yli 90 prosenttia asiantuntijoista oli aikanaan sitä mieltä, että presidentin vaalin muuttaminen niin sanotuksi suoraksi vaaliksi on huono ajatus. Näyttää siltä, että vaalitavan muutos on todella muuttanut poliittisia kuvioitamme. Hyvä puoli siinä näyttää olevan se, että presidenttiys on tietyllä tavalla arkipäiväistynyt. Julkisessa keskustelussa ovat tulleet selvästi esiin ne kovin ristiriitaiset odotukset, joita presidentin tehtäviin kohdistuu niin niin sanottujen tavallisten kansalaisten kuin poliittisten päättäjienkin keskuudessa.

Kun perustuslakivaliokunta kuuli entisiä pääministereitä, heitä oli kolme silloin paikalla, ja kysyin nykyisen vaalitavan järkevyydestä, kaksi näistä kolmesta suhtautui siihen kohtuullisen varauksellisesti.

Arvoisa puhemies! Perustuslakivaliokunta on käsitellyt hallituksen esitystä n:o 1/98 tiiviisti, huolellisesti ja avoimesti. Valiokunnan mietintö onkin yksimielinen, vaikka jäsenillä on ollut useista asioista hyvinkin erilaisia käsityksiä. Me valiokunnan jäsenet koimme kuitenkin, että näin suuri, perustavaa laatua oleva ja kauaskantoinen asia on yhteisymmärryksen arvoinen. Kiitos siitä, niin valiokunnassa olleet eduskuntatoverit kuin eduskuntaryhmät, jotka ovat suhtautuneet tähän yhteisymmärrykseen myönteisesti.

Uuden perustuslain myötä voimme siirtyä 2000-luvulle. Pidän hyvin todennäköisenä, että lain soveltaminen tulee johtamaan nimenomaan länsimaisen parlamentarismin suuntaan, jolloin niin sanotun valtionpäämiehen rooli muuttuu yhä enemmän symboliseksi, kansakuntaa yhdistäväksi hahmoksi.

Arvoisa puhemies! Perustuslaki voidaan hyväksyä kahdella eri tavalla eduskunnassa. Yksi tapa on se, että tämä eduskunta hyväksyy esityksen ja vaalien jälkeen seuraava eduskunta tekee hyväksymisensä kahden kolmanneksen enemmistöllä.

Mutta toinen mahdollisuus on se, että tämä eduskunta julistaa asian viiden kuudenneksen voimin kiireelliseksi ja sen jälkeen hyväksyy sen kahden kolmanneksen voimin.

Voimaantuloajaksi on määritelty maaliskuun alku vuonna 2000. Jos tämä eduskunta toimisi viimeksi mainitulla tavalla, vaalien jälkeen tällä asialla ei voitaisi enää spekuloida.

Kun ainakin seitsemän suurinta eduskuntaryhmää kahdestatoista, yhteensä melkein 100 prosenttia edustajista, ovat olleet tämän yksimielisen esityksen takana, esitän, että ryhmät ihan vakavasti pohtisivat, onko mahdollista viedä asia päätökseen jo tämän eduskunnan aikana.

Arvoisa puhemies! Vasemmistoliiton eduskuntaryhmä hyväksyy esityksen.

Ed. Aho merkitään läsnä olevaksi.

Ed. J a n s s o n : Värderade talman! Svenska riksdagsgruppens uttalade mål under 90-talet har varit, att vi inför nästa millenium behöver en konstitutionell reform som innebär ett förenhetligande och utmynnar i en enda modern grundlag. Våra motiv har varit såväl tekniska som politiska, och strävan att såväl modernisera och parlamentarisera som att bevara.

Ståhlbergs storverk har fungerat. Det är att undervärdera dess betydelse, om man säger att Regeringsformen överlevt den djupa klyftan efter inbördeskriget, 30-talets attack mot den parlamentariska demokratin, det på gränsen till övermäktiga yttre hot mot vår nations överlevnad som krigen och tiden därefter innebar, industrialiseringen och landsbygdens första åderlåtning — inte att förglömma ockupationen av Gamla studenthuset — konsumtionsfesten och ekonomins fria fall med massarbetslösheten.

Perspektivet bör tvärtom vara att vår grundlag erbjudit de instrument, genom vilka problem och kriser kunnat hanteras och samhällsutvecklingen styras bort från konfrontation och mot samförstånd. Väl övervägda balans- och kontrollfunktioner mellan statsorganen har haft avgörande betydelse, samtidigt som rätt mått av flexibilitet stått till buds.

Att vi nu står där vi står beror egentligen på en paradox. Ett övergripande syfte för våra grundlagar har varit att befästa den parlamentariska demokratin. Ett flertal likasinnade kommittéer och delreformer är bevis för att syftet tjänats, men framgången har samtidigt betytt att behovet av en helhetsreform tilltagit.

Det vore därför konstigt om helhetsreformen inte betydde en konsolidering just av parlamentarismen. Detta avspeglas också i Svenska folkpartiets nya partiprogram.

Men en stor reform är alltid en vändpunkt, och det är därför också naturligt att enskilda iakttagare bedömer den nya lagen på olika sätt, inte minst med tanke på de ändringar utskottet gjorde på absoluta slutrakan. En del tänker kanske på moren som gjort sitt och får gå. Andra lyfter fram det välförrättade värvet, och betonar arvet som förs vidare.

Trots ändringarna i sista minuten är det svenska riksdagsgruppens slutsats, att den nya grundlagen innebär kontinuitet och tillräckligt med flexibilitet. Paragrafen om regeringsbildningen och den form den slutligen fick har förorsakat den största tveksamheten hos oss. Vi hoppas att paragrafen börjar fungera.

Arvoisa rouva puhemies! Ruotsalainen eduskuntaryhmä joutui äänestämään, pitääkö kiinni hallituksen esityksestä, jossa niin sanottu presidentin kierros säilyy pykälässä ja perusteluissa presidentti mainitaan "ensimmäisenä varamiehenä", vai siitä, mikä nyt on koko valiokunnan ehdotus. Vastoin dokumentoitua linjaa ryhmän enemmistö päätyi siis tukemaan sitä, että kierrosta ei mainita pykälässä ja että presidentin roolia supistetaan myös perusteluissa. Tällä tavoin vältimme sen, että mietintöön olisi liitetty tätä koskeva vastalause.

Koukerot pykälän ympärillä kertovat aika paljon suomalaisesta politiikasta, erityisesti horjumisesta periaatteiden ja päivänpoliittisten tarkoitusperien välillä. Samanaikaisesti keskeisiä perusasioita unohdettiin.

Miksi eduskuntaryhmämme puolusti hallituksen esitystä ja oli sitä mieltä, että se myös näiltä osin oli hyvin harkittu askel parlamentarisoivaan suuntaan?

Hallituksen muodostamisprosessi on tärkein päivänpolitiikan keskeytys, koska sen ratkaisuilla on aina pitkäaikaisia vaikutuksia. Myös etukäteen selvältä tuntuva tilanne voi osoittautua yllätykselliseksi ja epävarmaksi. Suomessa tämä johtuu ennen kaikkea leimallisesta monipuoluejärjestelmästämme. Mahdollisuudet vaalitulosten tulkintaan ja hallitusyhdistelmien lukumäärä, mahdollisten hallituspuolueitten todellisen lukumäärän lähetessä kymmentä, ovat aivan toisenlaiset kuin muissa länsimaissa. Kuten Erkki Pennanen toteaa Helsingin Sanomissa 24. tammikuuta, voi halu kaikin keinoin sivuuttaa presidentti aiheuttaa uusia ongelmia, vuoden 1987 traumaa kun ei ole vielä unohdettu. On kuitenkin aika unohtaa se.

Pattitilanteiden todennäköisyys on tämän vuoksi suurempi kuin käsittelyn perusteella voisi olettaa. Voi hyvinkin olla, että tämänhetkiset kolme suurinta puoluetta katuvat vaikeissa tilanteissa vuoron perään sitä, että etäisyyttä eduskunnan ulkopuoliseen tasoittavaan välittäjään pidennettiin.

Ruotsalainen eduskuntaryhmä ei ole missään vaiheessa vastustanut sitä, että eduskunta valitsee pääministerin, tai sitä, että luodaan mekanismeja, jotka estävät presidentilliset sooloilut. Olemme yksinkertaisesti olleet sitä mieltä, että tämä ei edellytä sitä, että presidentti jätetään kokonaan hallituksen muodostamisen ulkopuo-

lelle, ja että hallituksen esitys täytti nämä vaatimukset. Siksi pykälän perustelut presidentistä toisena varamiehenä ovat kaikkea muuta kuin merkityksettömiä.

Se sanamuoto, johon valiokunta päätyi, ei myöskään sulje pois sitä, että aktiivinen presidentti pitää itsensä ajan tasalla ja omasta aloitteestaan jopa käynnistää presidentin kierroksen. Valiokunnassa todettiin, että tämä on täysin mahdollista, mutta jostain syystä tästä ei haluttu muotoilua perusteluihin, mitä me ehdotimme. Sen sijaan saimme laajan tuen sille, että kaikilla ryhmillä on sama painoarvo, kun neuvottelut aloitetaan eduskunnassa.

Into vielä loppumetreillä parlamentarisoida hallituksen muodostamisprosessia on asetettava sitä tosiasiaa vasten, että vastaavaa tahtoa ei löytynyt ulkopolitiikan alueella. Tässähän on kysymys jatkuvasta päätöksenteosta. Mikä on nyt oikeastaan linja?

Olimme itse asiassa sitä mieltä, että sana "yhdessä" sanan "yhteistoiminnassa" sijasta olisi ollut paremmin perusteltu parlamentaarinen tähdennys kuin se, joka nyt tehtiin hallituksen muodostamisen osalta. Nyt tiedämme, että dualismi säilyy sovellettaessa 93 §:ää EU-politiikasta ja 58 §:ää presidentin päätöksenteon yleisistä säännöistä. Parlamentaarinen vastuukate kasvaa, mutta jäljelle jää EU-/ulkopoliittisten päätösten harmaa alue, jossa presidentti ainakin teoriassa voi vastustaa valtioneuvostoa. Tätä ajatellen oli täysin paikallaan, että valiokunta toisti viime vaalikauden kannanottonsa koskien hallituksen toimivaltaa EU-kysymyksissä.

Suurin kysymys herää kuitenkin silloin, kun vaikeasti tulkittava parlamentarisointihalu asetetaan toista kysymystä vasten. Miksi me halusimme, ja meitä oli aika monta vain noin kymmenen vuotta sitten, että presidentti on valittava suoralla kansanvaalilla? Motiivit ovat hämärän peitossa. Nyt voidaan ehkä sanoa, että suora kansanvaali juuri ja juuri selviää niistä presidentin muodollisten valtaoikeuksien heikennyksistä, joita uusi perustuslaki tuo mukanaan. Tämän vuoksi on paikallaan miettiä sitä, miten asia on tarkoitus hoitaa jatkossa.

Vastapainona ehdotuksille välillisiin vaaleihin palaamisesta uudet perustelut suoran vaalin puolesta voivat olla tarpeen, tai ainakin uudet painotukset. Sellaisia kyllä löytyy. Yksi argumentti suoran vaalin säilyttämiseksi voi olla puolueettoman moraalisen johtajuuden ja vastaavan mielipidevaikuttajan tarve niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin. Profiiliaan vastuunottajana maailmalla nostava Suomi voisi hyötyä siitä, että "suurlähettiläs" on suoraan valittu. Kuten tiedämme, maassamme ei ole pulaa halukkaista ja mitat täyttävistä henkilöistä.

Oli miten oli, keskustelu ei pääty tähän. Yksi vaihtoehto on myös niin sanottu "Janssonin kiusaus", joka olisi ansainnut tulla sovelletuksi useampaan kertaan kuin vain vuonna 1988.

Rouva puhemies! Perustuslakiuudistuksemme osuu ajallisesti yhteen vastaavien hankkeiden kanssa monilla tahoilla Euroopassa. Erona on vain se, että me näytämme onnistuvan ja muissa maissa näytetään epäonnistuvan. Näin tuntuu käyvän Puolassa, Italiassa, Sveitsissä, Belgiassa jne. Epäonnistumisilla on yleensä yksi yhteinen nimittäjä: vähemmistö- ja/tai kielikysymykset.

Meidän on syytä olla tyytyväisiä ja ylpeitä, että meillä ei näin ole. Se ei osoita vain sitä, että poliittinen järjestelmämme selviää perustuslain uudistuksen kokoluokan asiasta, vaan myös sitä, että koko 2. luku perusoikeuksista on vahvasti ankkuroitu kansaan. Tämän vuoksi eduskuntaryhmämme edellytti jo lausunnossa Nikulan komitean mietinnöstä, että vuoden 1995 perusoikeusuudistuksen valmistelun on muodostettava pohja myös uuden perustuslain tulkinnalle. Tämä vahvistetaan nyt valiokunnan mietinnössä.

Kansalliskielten osalta tämä merkitsee ennen kaikkea sitä, että nyt toistetaan ja vahvistetaan RKP:n ja ryhmäni alulle panema laajennus valtiosta julkiseen valtaan, mitä tulee velvoitteeseen huolehtia sekä suomen- että ruotsinkielisen väestön tarpeesta samanlaisin perustein. Ehkä ei ole vielä yleisesti tiedossa, miten merkittävä tämä muutos perusteluineen oli ajatellen mahdollisuutta puolustaa oikeutta käyttää ja saada niin valtiollisia kuin kunnallisia palveluita äidinkielellään myös tulevaisuudessa. Mutta myös siinä tapauksessa, että itse toiminta kenties on ulkoistettu, julkisella vallalla on edelleen vastuu palveluiden tasosta.

Värderade talman! Det här är ett viktigt ärende. Jag ser att jag går över min tid, men jag hoppas att jag får göra det. Tack.

Talman! Av samma orsak som jag nyss nämnt föreslog svenska riksdagsgruppen redan i samband med beredningen, att man i motiveringarna till paragraf 121 — i betänkandet 122 — om indelningen i förvaltningsområden uttryckligen hänvisar till paragraf 17, vilket hörsammades. På vår försorg har utskottet nu kompletterat betänkandet med att språkliga förhållanden kan vara

just en sådan orsak som motiverar undantag från principen att distriktsindelningen skall anpassas till landskapsindelningen. Med tanke på det aldrig sinande intresset för förvaltningsreformer är tillägget centralt, och för tillämpningen upprepar vi vad vi tidigare sagt, dvs. den svenska befolkningens egen bedömning av möjligheterna att trygga servicen bör tillmätas avgörande betydelse i varje beslutssituation, liksom givetvis den finska, då den råkar vara i minoritetsställning.

Vad mera allmänt gäller s.k. svenska institutioner, som det svenska undervisningsväsendet, stiftet och truppförbandet, har en diskussion under behandlingen förts om behovet av särskilda omnämnanden. Undervisningen är en så grundläggande förutsättning för kulturell autonomi, att ett särskilt svenskt undervisningsväsende kan anses ha explicit stöd i formuleringarna i paragraferna 16 och 17.

Också när det gäller det svenska truppförbandet och stiftet har behandlingen i utskottet gett fog för vår tolkning, att de fortfarande åtnjuter grundlagsskydd och det skall de också göra. Såsom det i motiveringarna till regeringens proposition sägs kan och bör detta komma till uttryck i vanlig lagstiftning.

Ett annat exempel på kraften i paragraf 17 är utskottets explicita konstaterande gällande paragraf 80, att den tvivelsutan innebär att förordningar måste utfärdas och publiceras också på svenska språket.

Som bekant finns det redan ett färdigt förslag till en arbetsordning för riksdagen som kompletterar grundlagen. Också här har vi bevakat att bestämmelserna om svenska språkets ställning bibehålls och garanterar att riksdagen själv uppfyller grundlagens intentioner. Den aktuella nya informationsstrategin för riksdagen är för övrigt ett eldprov i det sammanhanget.

Den helhet som här beskrivits utgör samtidigt bakgrund till Svenska folkpartiets mål att språklagen bör förnyas under nästa valperiod. Nuvarande regelverk förmår inte uppfylla de utvidgade förpliktelser som följer av de förnyade grundrättighetsbestämmelserna. I sina konkretiserade former, ta t.ex. vård på modersmålet för en långliggare på ålderdomshemmet, kommer detta att betyda att många inom service och förvaltning kan se fram emot den stimulans som förkovrande språkstudier innebär.

Nu skall jag, fru talman, nämna några ord om min egen valkrets Åland.

Åland intar som vi vet en specialställning inte bara i Finland utan också i förhållande till EU. Därför är det påkallat att Ålands autonomi kommer till uttryck i den nya grundlagen på ett balanserat sätt. Det har utskottet lyckats med, och jag tackar kollegerna i utskottet och sekretariatet för en konstruktiv hållning.

Under 74 år stiftades tre självstyrelselagar för Åland utan något som helst omnämnande i Regeringsformen, alltså 1920, 1951 och 1991. Trendbrottet kom 1994 på initiativ av grundlagsutskottet. Tiden är nu mogen för steg nummer två. Grunden för och innebörden av Ålands autonomi beskrivs i motiveringen till paragraf 2, demokrati och rättsstatsprincipen, och Ålands speciella ställning både enligt konstitutionen och folkrätten slås fast i paragraf 120. Dessa två skrivningar anger att Ålands ställning baserar sig på principen om sui generis — en ordning för sig — som framför allt ger autonomin förstärkt grundlagsskydd.

Min vision om utvecklingssteg 3 har följande utseende: Den offentliga makten enligt sui generis-principen som utövas under självstyrelselagen beskrivs i grundlagens 1 kapitel. De övriga bestämmelserna om Åland tas in i ett särskilt kapitel. Detta kapitel kan ha samma namn som paragraf 120 nu eller t.o.m. kort och gott "Åland".

Arvoisa rouva puhemies! Lopuksi, perustuslakivaliokunnan mietintö merkitsee loppua pitkään jatkuneelle toralle siitä, minkä instanssin alaisuuteen Valtiontalouden tarkastusviraston pitää kuulua. Ruotsalainen eduskuntaryhmä ja koko eduskunta ovat useissa lausunnoissa 1990-luvulla huomauttaneet siitä periaatteellisesti hylättävästä asiantilasta, että virasto kuuluu valtiovarainministeriön alaisuuteen, mutta tähän mennessä on istuvan valtiovarainministerin asenne ratkaissut asian. Nyt uudistus saadaan aikaan, ja valiokunta kaiken lisäksi kiirehtii sitä.

Myös muutama muu kysymys, joihin valiokunta porautui ja joiden lopputulokseen olemme tyytyväisiä, on syytä mainita.

Samanlaisin argumentein, joita esitimme lausunnossa Perustuslaki 2000 -mietinnöstä, esimerkiksi että meidän on saatava joustava valtiosääntö ja säilytettävä niin sanottu poikkeuslakimenettely, valiokunta on päätynyt siihen, että EU-jäsenyyttämme ei erityisesti tarvitse mainita. Tässä ystävälleni ja kollegalleni Johannes Leppäselle, kun oli puhetta poikkeuslakijärjestelmän käytöstä maailmalla, voi kertoa, että on yksi maa Suomen lisäksi, missä tämä järjestelmä toimii, ja se maa on Bolivia.

Ajatuksenkulku oli samanlainen, kun valio-

kunta päätti, että Suomen Pankin pääjohtajalle ei anneta erityistä oikeutta täysistunnossa tehdä selkoa pankin ja koko keskuspankkijärjestelmän politiikasta. Myös tässä näkökantamme ovat yhdenmukaiset.

Valiokuntakäsittelyssä 47 §:n momentista poistettiin kansanedustajien laaja tiedonsaantioikeus tehtäviensä hoitamiseksi. Meidän ehdotuksemme oli, että momentti säilytetään mutta että perusteluissa sitä tarkennetaan ja rajataan niin, ettei siitä aiheudu kohtuuttomia vaatimuksia viranomaisille. Tämä oli myös lopputulos.

106 §:n säännös perustuslain etusijasta on periaatteellisesti tärkeä uutuus perustuslaissamme. Ruotsalainen eduskuntaryhmä on kannattanut ehdotusta alusta asti, koska se on tarpeellinen täydennys poikkeuslakien mahdollisuuden säilymiselle ja perustuslakivaliokunnan ennakkotarkastukselle ja tätä kautta sille, että perustuslakituomioistuinta ei jatkossakaan tarvita. Valiokunta on muun muassa lakivaliokunnan ehdotuksesta tehnyt säännöksestä jopa joustavamman ja näin lisännyt yksittäisten tuomioistuinten harkintamahdollisuuksia. Tässä yhteydessä olisi voinut olla paikallaan vielä tarkentaa 74 §:n perusteluita siitä, että perustuslakivaliokunnan huomautuksilla ja tulkintaohjeilla, kun sellaisia on, on etusija ristiriitatilanteissa. Tämähän on ollut ajankohtainen asia myös valtioelinten välisen suhteen osalta.

Ruotsalainen eduskuntaryhmä oli valmis säilyttämään Suomen hallitusmuoto -nimen myös uuden perustuslain nimenä, mutta Suomen perustuslaki on erinomainen vaihtoehto, joka konstailemattomassa muodossa symbolisoi sitä, että laki on kirjoitettu yksittäiselle kansalaiselle. Kun heiluri 2000-luvun alussa todennäköisesti heilahtaa liioitellusta markkinahenkisyydestä ja materialistisiin arvoihin tuijottamisesta kohti kysymyksiä, jotka käsittelevät enemmän aineettomia oikeuksia ja oikeudenmukaisuuskysymyksiä, on hyvät edellytykset sille, että nyt hyväksymämme laki tulee kulumaan huomattavasti useamman käsissä kuin on ollut tilanne tällä hetkellä voimassa olevien perustuslakiemme osalta.

Nyt ihan lopuksi, arvoisa rouva puhemies, 22 minuuttia, pyydän anteeksi, mutta asia on tärkeä. Ruotsalainen eduskuntaryhmä ja ruotsalainen kansanpuolue, joka on myös uhrannut paljon voimia perustuslakikysymyksiin tällä vuosikymmenellä, haluaa kiittää perustuslakivaliokuntaa hyvin tehdystä työstä ja rakentavasta halusta saavuttaa yksimielisyys. Kaikilla eduskuntapuolueilla ja koko Suomella on syytä olla ylpeä tästä suorituksesta. Ruotsalainen eduskuntaryhmä tukee näin muodoin valiokunnan ehdotusta ja toivoo, että lakiesitys voidaan hyväksyä yksimielisesti lepäämään, ed. Helle, yli vaalien 21. maaliskuuta.

Puhetta on ryhtynyt johtamaan toinen varapuhemies Törnqvist.

Ed. Rajamäki merkitään läsnä olevaksi.

Ed. B r a x : Arvoisa puhemies! Suomen kansan itsenäisyystaistelun keskeinen osa oli sitoutuminen Ruotsin vallan ajoilta periytyviin lakeihin. Kansallisrunoilijamme Runebergiä lainatakseni: "Mut laki, ennen mua syntynyt, myös jälkeheni jää."

Syvä kunnioitus kohdistui itsenäisyytemme alkuajan perustuslakeihin, mikä lienee ollut osasyynä siihen, että kesti lähes 80 vuotta, ennen kuin Kaarlo Juho Ståhlberg löysi seuraajansa, nykyisen oikeuskanslerin Paavo Antti Juhani Nikulan. Asialle on toki raadollisempikin selitys. Vasta nyt on vuoden 18 tapahtumista ja presidentti Kekkosen ajasta kulunut riittävän kauan, että vallanjakoa presidentin ja parlamentin välillä on voitu pohtia siltä kannalta, mikä toteuttaa moniarvoisessa yhteiskunnassa parhaiten demokratian periaatteita.

Perustuslakivaliokunta on mietinnössään palauttanut hallituksen esityksen jokseenkin siihen muotoon kuin se oli Nikulan komitean jäljiltä. Vihreä eduskuntaryhmä tukee luonnollisesti Paavo Nikulan aikaansaamaa kompromissia ja niin muodoin valiokunnan mietintöä.

Perustuslaki on aina kompromissi. Ståhlberg lepytteli taannoin kuningasmielisiä muun muassa presidentin vahvoilla valtaoikeuksilla. Nyt käsillä olevassa lakiesityksessä on yhä jäänne kuningasmielisten uskosta siihen, että yhdellä ihmisellä on syytä olla selvästi valtaa yli muiden. Presidentin keskeinen asema ulkopolitiikassa ja poikkeuksellisen hätäavun antajan rooli hallituksen muodostamisessa ovat vihreän eduskuntaryhmän mielestä kuitenkin kompromisseja, joihin on näissä olosuhteissa tyytyminen.

Vihreä eduskuntaryhmä olisi ollut valmis vahvistamaan parlamentarismia vieläkin selvemmin. Presidentin valtaoikeudet olisi voitu purkaa tyystin päivänpolitiikasta. Yhden ainoan ihmisen vallan korostaminen on ehkä ollut luontevaa tämän vuosisadan alkupuolen olosuhteissa.

Mutta 2000-luvun moniarvoiseen tietoyhteiskuntaan ei istu ajatus siitä, että yksi ihminen valitaan kuudeksi vuodeksi ulkopolitiikan ylipapiksi. Presidentin luontevan roolin pitäisi perustua hänen ajatustensa sisällön synnyttämään arvostukseen.

Jo nyt on nähtävissä, että 2000-luvun ensimmäinen vuosisata tulee olemaan lukuisten eettisten ja moraalisten ongelmien vuosisata. Missä loppuu kansakunnan terve oikeutus nauttia työnsä hedelmistä, ja mistä alkaa esimerkiksi kehitysmaita alistava kohtuuton ahneus? Entä missä vaiheessa geeniteknologia ja biotieteet muuttuvat innovatiivisen talouden vetureista jumalanpilkkaa muistuttavaksi vastuuttomuudeksi? Miten vuosisatoja vieraan hallitsijan ikeen alla ollut Suomen kansa suhtautuu tämän päivän sorrettujen kansojen ja kansanryhmien ihmisoikeuksiin? Tämän kaltaiset kysymykset kuuluisivat luontevasti kansakunnan kaapin päällä olevalle naiselle tai miehelle.

Tätä taustaa vasten vihreä eduskuntaryhmä on tyytyväinen siihen, että perustuslakivaliokunta sanoutui irti hallituksen esityksen 61 §:n perusteluista, jotka olisivat jättäneet hallitusta muodostettaessa vallanhaluiselle presidentille suuren houkutuksen palata 70-luvulle. Niin ikään olemme tyytyväisiä siihen, että valiokunta on muuttanut sotilaskäskyasioita koskevaa pykälää tavalla, joka estää ulkopoliittisen vallan lipsumisen parlamentarismin tuolle puolelle vastoin eduskunnan tahtoa.

Arvoisa puhemies! On erityisen tärkeää huomata, että perustuslakivaliokunta on mietinnössään toistanut EU-jäsenyyden yhteydessä ottamansa kannan, että EU-asiat kuuluvat kaikilta osin hallituksen valmistelun piiriin ja että päätös siitä, kuka osallistuu Eurooppa-neuvoston kokouksiin, kuuluu yksinomaan valtioneuvostolle.

Valtioneuvosto vastaa EU-politiikan valmistelusta myös siltä osin, kuin se koskee yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa. Tämä menettely takaa sen, että valtioneuvosto voi täyttää perustuslain mukaisen velvollisuutensa informoida eduskuntaa. Vihreä eduskuntaryhmä pitää tätä kantaa erittäin tärkeänä ja yhtyy valiokunnan näkemykseen siitä, että pääministerin on johdonmukaisinta edustaa Suomea Eurooppa-neuvoston kokouksissa. Yksi lautanen riittää. Jos lautasia on kuitenkin poikkeuksellisesti useampia, niistä yksi kuuluu aina pääministerille, ja valtioneuvoston tehtävä on päättää, kenelle muulle lautanen katetaan.

Vihreän eduskuntaryhmän mielestä sen jälkeen, jos eduskunta on hyväksynyt myös valiokunnan mietinnön, ei ole enää syytä syntyä tilannetta eikä saa syntyä tilannetta, jossa pääministeri ei voisi raportoida EU:n huippukokouksista ensikäden tietoa suurelle valiokunnalle.

Arvoisa puhemies! Suomen jäsenyyttä EU:ssa ei mainita perustuslain ensimmäisessä kappaleessa. Vihreä eduskuntaryhmä pitää tätä oikeana ratkaisuna. Suomi on liittynyt unioniin kansainvälisellä sopimuksella yksillä valtiopäivillä hyväksytyn poikkeuslain nojalla. Tästä poliittisesta ja juridisesta valinnasta seuraa, että EU-jäsenyyttä ei nyt jälkikäteen ole oikein kaivertaa perustuslain kiveen siten, että siitä luopuminen vaatisi perustuslainsäätämisjärjestyksessä tehtävän päätöksen.

EU-jäsenyys on juridisesti tästäkin eteenpäin kansainvälinen sopimus, ja siitä seuraa, että Suomen on EU:n syventyessä lupa ja velvollisuus miettiä jokaista EU:n peruskirjaan tehtävää muutosta uutena kansainvälisenä sopimuksena. Tältä osin Suomi on eräällä tavalla varannut samanlaista harkintavaltaa kuin on Saksalla perustuslakituomioistuimensa vallan osalta tai Tanskalla kansanäänestyssäännöstensä osalta.

Vihreä eduskuntaryhmä on usein kiinnittänyt huomioita siihen, että nykyisen hallitusmuodon suoma mahdollisuus liittyä perustuslain kanssa ristiriidassa oleviin kansainvälisiin sopimuksiin yksillä valtiopäivillä oli monien käsitysten mukaan alun perin tarkoitettu johonkin rajoitetumpaan kuin EU-jäsenyyden kaltaiseen sangen kauaskantoiseen ratkaisuun. Suomen jäsenyys Rahaliitossa on niin ikään tapahtunut tavalla, jonka monet äänestäjät ovat voineet perustellusti kokea tulleen yllätyksenä ja ilman äänestäjien valtakirjaa.

Siksi on hyvä, että hallituksen esityksessä esitetään joitakin rajoituksia sille, millaisia kansainvälisiä sopimuksia voidaan hyväksyä poikkeuslailla. Ensinnäkin nyt säädetään, että mikään kansainvälinen velvoite ei saa vaarantaa valtiosäännön kansanvaltaisia piirteitä. Toiseksi on muutettu poikkeuslakia koskevaa pykälää niin, että poikkeuslakina sallitaan säädettävän vain rajattu poikkeus. Rajatusta poikkeuksesta sanotaan vielä mietinnössä, että poikkeuslailla ei voida puuttua perustuslain keskeisiin sääntöihin. Nämä uudistukset ovat merkittäviä, mutta niiden sisältö on siinä määrin heikosti perusteluissa kuvattu, että ilmaan jää suuria kysymyksiä.

Uutta perustuslakia lukemalla ei voi yksiselitteisesti päätellä, voitaisiinko EU:n syveneminen tiiviiksi ulko- ja turvallisuuspoliittiseksi lii-

toksi hyväksyä poikkeuslailla. Perustuslain mukaan sodasta ja rauhasta päättää presidentti eduskunnan suostumuksella. Mikä on EU:n mahdollisen syvenemisen suhde kansakunnan kohtalon hetkiä koskevaan perustuslain pykälään? Olisiko Nato-jäsenyys niin laaja tai perustuslain keskeisen sisällön kanssa ristiriitainen muutos, ettei enää voida puhua rajoitetusta poikkeuksesta?

Tämä kaikki jää tulevaisuuden perustuslakivaliokuntien yksinkertaisen enemmistön harkintaan. On toivottavaa, että ne eivät anna poliittisten intohimojensa sumentaa arviotaan. Näyttää myös siltä, että nyt valitut sanamuodot johtavat siihen, että pienin askelin etenevä syveneminen mahtuu pujahtamaan rajattuna muutoksena poikkeuslain piiriin, mutta kertarysäyksellä sotilasliittoon liittyminen vaatisi perustuslain muuttamista.

Vihreän eduskuntaryhmän mielestä epäselvissä tilanteissa on syytä hakea päätökselle legitimaatio perustuslain säätämässä järjestyksessä, tarvittaessa vaikka ennenaikaisin vaalein. Muuten nyt tehdyt lainmuutokset jäävät kosmeettisiksi.

On syytä korostaa, että vihreän eduskuntaryhmän kannanotot poikkeuslain varovaisesta käytöstä ovat yksinomaan demokraattisen ja laillisen päätöksentekotavan puolustamista. Siksi on todella vaarallista sotkea EU-politiikan sisältö ja laillisuusnäkökohdat niin, että perustuslain puolustaminen tulkitaan EU:n vastustamiseksi tai EU:n syvenemisen vastustamiseksi. Vihreä eduskuntaryhmä on monilta osin julistautunut EU:n tehokkuuden lisäämisen kannattajaksi, erään sortin federalistiksi.

Arvoisa puhemies! Palatkaamme runoilija Runebergin pariin. Olemmeko nyt tekemässä lakia, josta lastenlapsemme sadan vuoden kuluttua voivat sanoa kuuluisat sanat: "Mut laki, ennen mua syntynyt, myös jälkeheni jää"?

Voi olla, että Nikulan komitean työ kestää keskeisiltä osilta ajan hampaan. Hyvin paljon riippuu vuoden 2000 maaliskuun jälkeisten vallanpitäjien viisaudesta. Uuden perustuslain aikana presidentti ei voi kävellä eduskunnan yli, ellei niin sanottu presidentin puolue tukijoineen ja liittolaisineen auta presidenttiä. Jo nykyisen lain aikana olisi esimerkiksi niin sanotulta kahden kattauksen ongelmalta vältytty, jos hallituspuolueet mukaan lukien vihreä puoluekin olisivat pysyneet tiukasti perustuslakivaliokunnan kannan takana.

Yhdeltä keskeiseltä osalta perustuslaki on kuitenkin jo syntyessään vanhentunut. Siinä jaetaan kyllä kohtuullisesti kansalta vaaleilla saatava valta ammattipoliitikkojen kesken, mutta siinä ei juurikaan huomioida kansalaisyhteiskuntaa vaalien välillä.

Perustuslain 2 ja 14 §:ssä mainitaan kyllä kansalaisten oikeus osallisuuteen ja valtion velvollisuus edistää näitä oikeuksia, mutta seuraako näistä lainkohdista jotain konkreettista? Ei suoranaisesti muuta kuin että lain 53 §:ssä säädetään siitä, että eduskunta voi lailla päättää neuvoaantavan kansanäänestyksen järjestämisestä. Tämäkin kansanäänestyksen poikanen on lakaistu 4 luvun viimeiseksi pykäläksi, jonka edelle menevät hierarkiassa muun muassa eduskunnan ohjeja johtosäännöt.

Vihreän eduskuntaryhmän alkuperäisissä tavoitteissa uudeksi perustuslaiksi oli kansalaisyhteiskunnan ja suoran demokratian tilan laajentaminen. Tämä on mahdollista muun muassa säätämällä kansalaisaloitteiden käsittelystä eduskunnassa sekä sitovasta kansanäänestyksestä. Tässä asiassa näyttää siltä, että eduskunnan enemmistön aika ei ole vielä kypsä 2000-luvun moniarvoisen kansalaisyhteiskunnan tunnustamiselle perustuslaissa. Muutaman kymmenen vuoden kuluttua asia nähdään varmasti toisin. Siihen asti on tältä osin todettava, että laki ennen mua syntynyt yhä vain enemmän ajastaan jälkeen jää.

Arvoisa puhemies! Vihreä eduskuntaryhmä tulee kannattamaan esitystä Suomen perustuslaiksi. Nyt tehty uudistus on tarpeellinen ja hyvin avoimessa prosessissa syntynyt. Tältä osin toistan minäkin kiitokseni valiokunnan puheenjohtajalle ja koko valiokunnalle.

Kun nyt tehdyn työn yhteys vuoden 1995 perusoikeusuudistukseen kirkastui vielä perustuslakivaliokunnan toimesta siten, että 106 §:ssä säädetään tuomioistuimelle oikeus jättää perustuslain kanssa ilmeisessä ristiriidassa oleva lainkohta soveltamatta, voi sanoa, että vihreä eduskuntaryhmä on olosuhteisiin nähden tyytyväinen uuteen perustuslakiin.

Edustajat Jari Koskinen ja Kalli merkitään läsnä oleviksi.

Ed. J ä ä s k e l ä i n e n : Arvoisa rouva puhemies! Edessämme on merkittävä suomalaisen lainsäädännön dokumentti. Esitys Suomen perustuslaiksi lähti valiokunnasta yksimielisenä.

Yksimielisyys on hyvä, mutta se sallii myös asian analyyttisen käsittelyn.

Samalla kun valiokunta on tuomassa mukaan jonkin verran hallinnollista hienosäätöä, ehkä varsin merkittävääkin politiikan kannalta, on mietittävä myös perustuslakiemme perustuksia. Hienosäädöt sinänsä koskevat tärkeitä asioita, ja oli hyvä, että hallitus ei niissä edellyttänyt valiokunnalta mitään vaan jätti työrauhan: presidentin valtaoikeuksia, kuten sotilaskäskyasioita, presidentin roolia hallituksen muodostamisessa, jossa siis pyritään ja päästäänkin ehdotettuakin selvemmin parlamenttivetoisuuteen, ja joitakin muita pienempiä asioita, jotka täällä tänään jo ovat olleet esillä. Näissä kaikissa kysymyksissä saatu yhteisymmärrys on erittäin tärkeä asia. Myönteistä on myös se avoin ja vapaa keskusteluilmapiiri, jota näiden tavoitteiden saavuttamiseksi käytiin.

Edellä ed. Brax avasi keskustelun myös politiikan etiikasta. En itse asiassa liittäisi sitä pelkästään kysymykseen presidentin valtaoikeuksista. Pääkysymyshän on sittenkin se, millä perustalla perustuslakimme elää. Vastaushan on eittämättä selvä: se elää luonnollisella tavalla kansakuntamme henkisillä juurilla. Näitä juuria leimaa, jos tätä pyrkii luonnehtimaan, osin kristinuskoon sitoutunut humanismi, osittain ei-kristilliseenkin perinteeseen nojautuva humanismi sekä moniarvoisuus. Näiden takana hieman piilossa ehkä tällä hetkellä on sosiaaliseen, jopa sosialistiseen vivahteeseen perustuva tasa-arvon ajatus.

Voisi arvioida, että hallituksen esitys ja tämäkään valiokunnan työ niin hyvin kuin se on tehtykin ei taitavuudessaankaan tavoita ihmiselämän tuskaa eikä elämänarvojen perustaa. Ei se luo palavaa itsenäisyystahtoa eikä perustaa uhrautuvalle ja vahvalle kansainväliselle vastuulle. Sille on sittenkin tyypillisempää vallankäytön tekniikan ohjaaminen ja vallan vakiointi kuin varautuminen vaikkapa edessä oleviin elämänsuojelun suuriin kysymyksiin. Tämä ei merkitse esityksen yksimielisyyden vähättelyä vaan on analyysia tilanteesta. Tässä mielessä esitys on tekniikkaa.

Arvoisa rouva puhemies! Jatkossa kansalaisyhteiskunta Suomi kysyy entistä useammin, mikä on se arvoperusta, jolla todelliset ristiriidat käsitellään silloin, kun jaettavana on entistä vähemmän ja taakkaa on kannettavana nykyistä enemmän. Näihinhän äskeisessä puheenvuorossa myös viitattiin. Kysymys ihmisarvon todellisesta syvimmästä perustasta jää vaille vastausta tässä esityksessä, jonka tavoitteena on olla 2000-luvulle tähtäävän yhteiskunnan perustavimman laatuinen valtiollinen dokumentti ja ohjekirja.

Ehdotus hallitusmuodoksi, eli nyt siis perustuslaiksi, on suhteellisen onnistunut liberalistisen valtioihanteen ja kansanvaltaan perustuvan hallintotavan toteutus ja yhteen nivominen. Toisaalta elävässä elämässä näissä asioissa ollaan todellisten ongelmien edessä. Liberalismihan on luonteeltaan vanhalta oppimääritykseltään vapautta valtiosta tai valtion ylivallasta, mutta voiko tämä todellisuudessa toteutua elämässä, jossa ihmiset ovat entistä riippuvaisempia valtion ja kunnan antamista palveluista ja tulonsiirroista varsin köyhtyneessä valtiossa, eikä verotuksella toisaalta käytännössä ole mitään kattoa? Yllättävää kyllä ehdotus ei sisällä mitään erityistä taloudelliseen tasa-arvoon, omistamisen hajauttamiseen eli perinteisiin, sanoisimmeko, koviin tasa-arvokysymyksiin liittyvää pohdiskelua.

Koko vapausajatteluun, eli siis vapauteen valtiovallan kahlinnasta tai ylivallasta, perustuva demokratiakäsitys nivoutuu suurelta osin kristilliseen perinteeseen. Samoin koko perusoikeuksien luettelo, joka jo edellisessä uudistuksessa tuotiin tässä laajuudessa mukaan, henkii samaa arvomaailmaa. Lakiehdotus korostaa ihmisten perusoikeuksia, mutta monet näistä perusoikeuksista voivat toteutua vain suhteessa valtioon ja valtion tai kunnan, julkisen vallan, kautta. Yksilön velvollisuudet suhteessa yksilöön jäävät käsittelemättä tai ainakin määrittyvät vain vastakohtansa kautta, ja ennen kaikkea jää kaipaamaan sitä, olisiko modernissakin valtiossa syytä käsitellä kansalaisten perusvelvollisuuksia. Niitähän sivutaan jo viime uudistuskierroksella käsitellyissä perusoikeuspykälissä lähinnä vain suhteessa luontoon.

Arvoisa rouva puhemies! "Jokaisella on oikeus elämään" -pykälä jättää avoimeksi, ketä sanalla jokainen tarkoitetaan. Käytännössähän kaikkien oikeus elämään ei toteudu. Tarvittaisiinkin erillinen elämänsuojelua koskeva laki. Tämä vaatimuksemme tulee entistäkin ajankohtaisemmaksi, kun kysymykset kloonauksesta, eutanasiasta ja muista ihmisarvon kannalta keskeisistä asioista nousevat yhä enemmän eteemme.

Totesimme 10. helmikuuta 98: "Pääministerin valinta parlamentarismin periaatteiden mukaisesti voisi vielä hallituksen esitystäkin selkeämmin olla eduskunnan käsissä. Presidentillä tulisi perustuslain mukaan olla aina viimeinen ratkaisijan asema, jos poliittinen järjestelmä ei muutoin

toimi." Voimme todeta, että tämä on nyt toteutunut.

Esitys on sopimus hallitsemisen muodoista. Siinä mielessä hallituksen esitys, hallitusmuoto, olisi nimeltään oikea. Uuden perustuslain nimeksi esitettiin juuri tuota Suomen hallitusmuotoa. Totesin 10. helmikuuta vuosi sitten: "Esitys on hyväksyttävissä juuri historiallisen traditionsa vuoksi mutta muutoin nimessä olisi parempi painottaa kansalaisnäkökulmasta perustuslaki-sanaa." Tämäkin on nyt yksimielisenä esityksenä toteutunut.

Esitys sisältää myös varsin paljon muutoksia eduskunnan sisäisiin työtapoihin ja niiden sääntelyn helpottamista. Asioiden käsittelyssä täysistunnossa on perusteltua siirtyä kahden käsittelyn järjestelmään. Jatkossa tulee kuitenkin entistä tarkemmin kiinnittää huomiota siihen, ettei kahden käsittelyn järjestelmä johda hätiköityihin päätöksiin. On siis huolehdittava siitä, että ensimmäisen ja toisen käsittelyn välillä on riittävästi aikaa, jotta kaikki edustajat ehtivät huolellisesti valmistautua asiassa tehtyihin esityksiin.

Vähintään 12 ja korkeintaan 18 vaalipiiriä jossakin määrin turvaavat demokratian toteutumisen. Kun hallitus poisti maininnan "vähintään seitsemän kansanedustajaa", siis vaalipiirin pienimmän koon, tämä mahdollistaa ainakin teoriassa joidenkin varsin pienien vaalipiirien muodostamisen, mikä ei teoriassakaan ole hyvä vaihtoehto. Siksi on erittäin merkittävää, että valiokunta liitti asiaan ponnen, jossa aivan oikein vaaditaan suhteellisuuden parempaa toteutumista vaaleissa samalla kun kannetaan huolta poliittisen kentän sirpaloitumisen estämisestä.

Kannatamme lämpimästi suhteellisuuden parempaa toteuttamista. Se olisi kyllä kansanvallan kannalta mitä tärkeintä. Tietysti voi jäädä odottamaan sitäkin vaihtoehtoa, että suurissa puolueissa tämä asia ei aiheuta niin suurta innostusta kuin vähän pienemmissä, mutta kun kerran tälle tielle on lähdetty, niin edellytämme jo seuraavalta vaalikaudelta tässä konkreettista muutosta.

Totesin vuosi sitten: "Valtioneuvoston muodostamisessa esitetään siirtymistä parlamentaarisempaan suuntaan nykyisestä presidenttivetoisesta asetelmasta. Eri vaiheiden seikkaperäinen kuvaus on perusteltavissa, jos on tavoitteena muuttaa valtiosääntöä tai totuttuja traditioita. Kristillisen liiton eduskuntaryhmän mielestä selkeämpi vaihtoehto olisi puhdas parlamentaarinen linjaus valtioneuvoston nimittämisessä, jolloin koko valintaprosessi olisi keskeisesti eduskunnalla. Presidentillä olisi kuitenkin viimeinen ratkaisijan rooli, mikäli poliittinen järjestelmä ei toimi."

Näitä seikkaperäisiä kuvauksia valiokunnassa moneen kertaan kävimme läpi, kirjoittelimme erilaisia versioita ja, yllätys, yllätys, ankaran työn jälkeen pääsimme yksimieliseen ratkaisuun, joka on erittäin kannatettava. Yksityiskohtia näkyy riittävästi mutta ei liikaa. Eli tuo vuosi sitten lausuttu toiveeni on toteutunut.

Vielä tätäkin olennaisempi kysymys jatkossa demokratian kannalta on se, noudatetaanko demokratian periaatetta sellaisen parlamentarismin kautta, jossa hallituksen tulee nauttia nimenomaan eduskuntaryhmien luottamusta, vai edetäänkö kohti sitä mallia, jossa yksittäiset kansanedustajat entistä vapaammin reagoivat hallituksen esityksiin niitä hyläten, hyväksyen tai muuttaen. Viime mainittu vaihtoehto ei tuntuisi kansalaisyhteiskunnan kannalta aivan huonolta, vaikka ehkä perinteinen termi "parlamentarismi" tulee täytetyksi kyllä ensin mainitussakin ja paremmin nyt vallalla olevassa.

Arvoisa rouva puhemies! Parlamentaarisen katteen ulottaminen ulkopolitiikan hoitamiseen on merkittävä muutos perustuslakiin. Tosiasiallisesti tämä merkitsee vain nykyisen vakiintuneen käytännön kirjaamista lakiin. Sanamuoto "Suomen ulkopolitiikkaa johtaa tasavallan presidentti yhteistoiminnassa valtioneuvoston kanssa" pitää sisällään keskeiset ulkopoliittiset toimijat, joiden kristillisen liiton eduskuntaryhmän mielestä tulee näkyä uudessa perustuslaissa.

EU-jäsenyyttä ei mainita esityksen perustuslain ensimmäisessä luvussa, mikä on hyvä asia. Jos tuo maininta olisi tuohon otettu, se voisi lisätä paineita hyväksyä jatkossa erilaisia asioita helpommin, eli aivan toisin kuin vähintään kahden kolmasosan enemmistön vaativina kansainvälisinä sopimuksina. (Ed. Aittoniemi: Miksi totuutta salailla?) — Mutta ed. Aittoniemi, ollaan kuitenkin hyvin viisaita myös ja nimenomaan Suomen kansanvaltaisen menon ja hallinnon kannalta.

Jos pykäliin olisi lisätty eri tahoilta esitetty vaatimus, niin kuin kuulimme, EU:n mainitsemisesta alkupääluvuissa, olisi tämä merkinnyt tosiasiallista muutosta siihen tapaan, jolla Suomi erilaisten äänestysten, myös kansanäänestyksen, jälkeen liittyi Euroopan unioniin. Nythän jäsenyys on hyväksytty kansainvälisenä sopimuksena poikkeuslakimenettelyssä. Se on eri asia, kuin se, että asia olisi kirjoitettu suoraan perustuslakeihin. Tämä menettely, niin kuin on sanottu useammassakin yhteydessä, jossa pysytään, mer-

kitsee myös mahdollisuutta irtisanoa sopimus kansainvälisenä sopimuksena.

Demokratian kannalta vähäarvoinen uudistus ei olisi myöskään siirtyminen sitovan kansanäänestyksen käyttöön. Tämän vaihtoehdon tutkiminen olisi ollut syytä ottaa tässä yhteydessä vakavammin huomioon eräänä mahdollisuutena. Kansanäänestyksellä voisi eräissä tapauksissa eduskunnan päätöksen jälkeen sitovasti hyväksyä tai hylätä eduskunnan alustavan päätöksen.

Sotilaskäskyasiat saivat paljon huomiota, ehkä turhankin paljon. Tasavallan presidentin sotilaskäskyasioita koskevan päätöksenteon parlamentaaristen piirteiden vahvistaminen toteutettiin mietinnössä varsin tyylikkäästi.

Perustelujen kohdassa Kansainväliset sopimukset ja perustuslain säätämisjärjestys selvennettiin sitä, että poikkeuslakien poikkeukset ovat todella rajattuja. Jatkossa on tärkeää, että Euroopan yhdentymistä syventävät ja unionin luonnetta huomattavasti muuttavat ratkaisut ovat aina vähintäänkin jäsenmaiden kansalaisten enemmistön hyväksymiä. Sen varmistamiseksi saattaa kansanäänestysmenettely myös tulevaisuudessa olla perusteltu ratkaisu. Näinhän voidaan saada perusteltu mielipide myös tuollaisten hankkeiden estämiseksi ja estämisen puolesta.

Tässäkin keskustelussa on jo pariin kertaan sivuttu kysymystä siitä, mitä nyt käsittelyssä oleva perustuslakiesitys merkitsisikään Maastrichtin sopimuksen hyväksymisjärjestykselle, siihen liittyen Emu-kysymykselle jne. Joskus olisi mielenkiintoista kuunnella myös takautuvia lausuntoja vanhoista laeista uuden perustuslain säätämisjärjestyksen mukaan, mutta taitaa jäädä historiallisesti mielenkiintoiseksi kysymykseksi.

Ei ole kovin perusteltua, että ennalleen jätettiin nykyinen kaksinaisuus, jonka mukaan on helpompi muuttaa suuria asioita kuin pieniä, jos suuret asiat kytketään valtiosopimukseen. Tämä liittyy oleelliseen kysymykseen siitä, minkälaisia sisällöllistä merkittävyyttä koskevia rajoja ehkä pitäisi asettaa supistetussa perustuslain säätämisjärjestyksessä säädettäville laeille.

Arvoisa rouva puhemies! Kristillisen liiton eduskuntaryhmän mielestä ehdotus kirkkolain kohdalta on hyväksyttävässä ja hyvässä muodossa. Kirkon itsehallinnolla on suomalaisessa yhteiskunnassa historiallisena traditiona merkittäviä arvoja, joita perustellusti aikanaan komitea esitti ja nyt myös valiokunta esittää säilytettäväksi. Evankelisluterilaisen kirkon rinnalla olisi hyvä, että perustuslaissa kuitenkin mainittaisiin toinen perinteinen kansankirkkomme, ortodoksinen kirkko. Ylipäänsä itsehallinto ja kansalaisyhteiskunta moninaisuudessaan, mukaan lukien kristilliset yhteisöt, eivät riittävän hyvin tule esiin esityksessä. Toiveistaan huolimatta muut uskonnolliset yhdyskunnat eivät saaneet esityksessä erityisesti mainittua perustuslain suojaa.

Yksityisen kansalaisen ja kansalaisyhteiskunnan nostaminen valtiojärjestyksen perusteita koskeviin pykäliin vastaa kristillisen liiton käsitystä pohjoismaisesta yhteiskunnasta, jossa vapaalla kansalaisyhteiskunnalla ja itsehallinnolla on vankat historialliset juuret. Kunnan, kirkon, Ahvenanmaan ja yliopiston itsehallinnon erityisluonne olisi selkeämmin luettavissa uudesta perustuslaista, jos ne olisi kirjoitettu perustuslakiin omaksi luvukseen.

Arvoisa puhemies! Suuri uudistus on valmistumassa. Sen tekniikkaan olemme tyytyväisiä. Julistuksellinen se ei ole. Täällä Suomessa me nautimme monia kristinuskon hyviä hedelmiä luomisen ja lunastuksen eli sekä maallisen että hengellisen regimentin puolelta, mutta emme kerro sitä ääneen. Joskus tulee mieleen, että olisi syytä tiedostaa, missä kohtaa juuret ovat, ettei yhteiskunnallisissa remonteissa ja maansiirtotöissä tapahtuisi sitä virhettä, että muutosinnossa katkotaan juuria. Tällaisiakin yrityksiä on armaassa Suomenmaassa silloin tällöin nähty; silloinhan kuihtuisi koko puu.

Arvoisa rouva puhemies! Kristillisen liiton eduskuntaryhmä kannattaa uudistuksen hyväksymistä.

Ed. T a r k k a : Rouva puhemies! Tämän historiallisen lainsäädäntöhankkeen alkuperäisenä ajatuksena oli koota hajallaan olevat perustuslait yhtenäiseksi valtiosäännöksi, siis kodifioida eikä varsinaisesti uudistaa. Pykälätekstin tasolla melko vähän onkin muuttunut, mutta voi kuitenkin olla, että perustuslakia ja eduskunnan istuntoja, joissa sitä nyt käsitellään, tullaan historian mittaan pitämään merkittävämpänä käännekohtana kuin me ehkä nyt huomaammekaan.

Esityksen perusteluiden ja pykälien selvänä suuntana on vahvistaa eduskunnan luottamuksen varassa toimivaa hallituksen asemaa ja samalla siis myös eduskunnan asemaa. Nämä tekstiliikahdukset ovat muodollisesti vähäisiä, mutta viime vuosina uusiin uomiin hakeutunut toimintatapa lisää kuitenkin niiden merkitystä aivan olennaisesti. Suurin muutos tässä suhteessa kos-

kee turvallisuuspoliittisten peruslinjausten käsittelyä.

Oli melkein ennenkuulumatonta, että nämä aikaisemmin presidentin kabinetissa suuren salaisuuden verhossa päätetyt asiat käsiteltiin tämän vaalikauden alkupuolella hallituksen valmistelemien selontekojen pohjalta eduskunnassa. Menettely olisi ollut mahdollista jo vanhan, siis vielä voimassa olevan, hallitusmuodon mukaan, mutta niin ei vain tapahtunut.

Nyt on siis alkanut tapahtua jo vanhan hallitusmuodon mukaisesti. Samalla uuteen perustuslakiin on tulossa tätä suuntaa tukeva yleishenki ja hallituksen valmisteluvastuuta korostavia pykälätäsmennyksiä. Yhdessä jo syntyneen uuden poliittisen toimintatavan kanssa hallituksen esityksen perustelut, perustuslakivaliokunnan mietintö ja uuden perustuslain pykälät ovat melkein turvallisuuspoliittinen vallankumous. Eläköön vallankumous!

Uudessa perustuslaissa moni muukin asia liikahtaa hyvään suuntaan, vaikka vähänkin. Perustuslaki siis paranee, mutta siinä ympäristössä, jossa perustuslaki toimii ja siinä tavassa, jolla se otetaan tosielämässä huomioon, on suuria ongelmia. Yleisessä elämänmenossa on huolestuttavia kipupisteitä. Samalla kun saamme uuden ja entistä vähän paremman perustuslain, meillä vallitsee käytännössä perustuslaillinen kriisi tai oikeastaan kolme kriisiä.

Tulen toisessa käsittelyssä puhumaan niistä ongelmista, jotka mielestäni syntyvät siitä, että meillä tämän uudenkaan perustuslain voimaan tultua ei ole perustuslakituomioistuinta. Kolmannessa käsittelyssä selvittelen mielestäni varsin merkittäviä ongelmia, jotka johtuvat tasavallan presidentin tavasta käyttää turvallisuuspoliittista valtaansa.

Tässä puheessa puutun yksityistapauksen perusteella periaatteellisesti vakavimpana pitämääni ongelmaan, joka koskee perusoikeuksien toteutumista.

Esitin viime elokuussa oikeuskanslerille lausuntopyynnön siitä, että Suomen Laivanpäällystöliiton hallitus on pöytäkirjaansa merkityllä järjestöpäätöksellä kieltänyt jäseniään työskentelemästä järjestäytymättömien henkilöiden kanssa eli siis vahvistanut muodollisestikin järjestäytymispakon, jonka kaikki tietävät käytännössä olleen vallalla vuosikymmeniä koko merimiesalalla.

Tämä on mielestäni kummallista, sillä nykyisen hallitusmuodon 10 a § ja uuden perustuslain 13 § takaa jokaiselle oikeuden kuulua tai olla kuulumatta yhdistyksiin. Lisäksi nykyisen hallitusmuodon 16 § ja uuden perustuslain 18 § säätävät: "Jokaisella on oikeus lain mukaan hankkia toimeentulonsa valitsemallaan työllä, ammatilla tai elinkeinolla."

Syyskuun alussa antamassaan lausunnossa oikeuskansleri totesi esittämäni syrjintäongelman periaatteellisesti keskeiseksi. Hänen mukaansa ammatillisen järjestäytymisen tai järjestäytymättömyyden perusteella työhönotossa tapahtuva syrjintä voi loukata perusoikeutena turvattua yhdistymisvapautta ja oikeutta olla kuulumatta johonkin yhdistykseen. Siten se voi olla ristiriidassa myös työtä koskevan perusoikeuden kanssa.

Oikeuskanslerin lausunnossa todetaan myös, että ammattiliittojen antama kielto työskennellä järjestäytymättömien kanssa on työsopimuslaissa kiellettyä syrjintää ja vastoin rikoslain säännöstä, joka kieltää asettamasta ketään muita olennaisesti huonompaan asemaan yhteiskunnallisen mielipiteen tai poliittisen tai ammatillisen toiminnan perusteella.

Esitin hallitukselle viime lokakuussa kirjallisen kysymyksen siitä, onko valmisteilla uusia lakeja, joilla voitaisiin turvata negatiivisen järjestäytymisoikeuden toteutuminen hallitusmuodon perusoikeuspykälissä tarkoitetulla tavalla. Oikeusministeri totesi vastauksessaan, että hallitusmuodossa on nimenomaisesti suojattu myös negatiivinen yhdistymisvapaus eli oikeus olla kuulumatta yhdistykseen. Yhdistymisvapauden turva merkitsee muun ohella sitä, että vapauttaan käyttävälle ei saa aiheutua siitä haitallisia seuraamuksia. Siten esimerkiksi osallistuminen tai osallistumattomuus ammattiyhdistystoimintaan ei ole hyväksyttävä peruste erilaiseen kohteluun työelämässä.

Oikeuskanslerin lausunnosta ja oikeusministerin vastauksesta ilmenee, että yhdistymisvapaus ja siihen liittyvä negatiivinen yhdistymisvapaus on suojattu perustuslain kahdessa ja tavallisten lakien seitsemässä säännöksessä. En rupea niitä tässä luettelemaan. Ne ilmenevät oikeuskanslerin lausunnossa, joka kokonaisuudessaan on muun muassa Internet-kotisivuillani, ja oikeusministerin mainitsemat lainkohdat näkyvät hänen vastauksessaan kirjalliseen kysymykseeni n:o 1060 viime vuodelta. Lainsäädäntö on siis kunnossa. Mutta yleisesti tiedossa olevat työelämän olosuhteet osoittavat, että käytännön elämä ei ole kunnossa.

Koska järjestäytymispakko tiedetään sataprosenttisen kattavaksi merenkulkualalla, lähe-

tin tammikuun alussa Suomen Merimies-Unionin ja SAK:n puheenjohtajille avoimen kirjeen. Kysyin siinä näiden järjestöjen tulkintaa oikeuskanslerin ja oikeusministerin esittämiin juridisiin näkökohtiin ja kysyin myös, mihin toimiin ne voisivat ryhtyä järjestäytymisvapauden toteuttamiseksi työelämässä niin, että se kattaa hallitusmuodossa tarkoitetulla tavalla myös negatiivisen järjestäytymisvapauden.

Sain viime viikolla vastaukset. Molemmat vastaajat kiersivät esittämäni kysymyksen ytimen juridisella näpertelyllä. Järjestäytymispakkoa koskevan muodollisen järjestöpäätöksen on tehnyt STTK:lainen liitto, joten SAK ja Merimies-Unioni ovat tietystikin täysin viattomia ulkopuolisia.

SAK:n vastauksessa todetaan, että se on pyrkinyt edistämään positiivisen järjestäytymisvapauden toteutumista, siis rusinat pullasta. Koska negatiivinen järjestäytymisvapaus pienentää ammattiliittojen valtaa, sillä ei ole niin väliä, vaikka se kuinka kuuluisi perusoikeuksiin. Merimies-Unionin nelirivinen vastaus perustuslain tasoisia perusoikeuksia koskevaan kysymykseeni sisältää ensin sen arvokkaan informaation, että merimiehiin ei sovelleta työsopimuslakia, vaan merimieslakia. Ja sitten siinä sanotaan: "Toisekseen emme tunne kyseistä tapausta, joten kääntynette asian osalta Suomen Laivanpäällystöliiton puoleen."

Jos on pakko uskoa, mitä Merimies-Unionin puheenjohtaja kehtaa kirjoittaa paperille, niin hän näyttää olevan suunnilleen ainoa täysi-ikäinen suomalainen, joka ei tiedä, että laivoilla on mahdotonta työskennellä, jos ei kuulu unioniin. Jos näin todella on, niin jonkun, joka tuntee merenkulkualan tilannetta puheenjohtajaa paremmin, pitäisi kertoa hänelle tämä tärkeä seikka. Onhan ihan traagista, että puheenjohtaja on käynyt kaikki nämä vuodet neuvottelunsa työnantajapuolen kanssa tietämättä sellaista seikkaa, joka saattaisi vaikuttaa neuvotteluasetelmiin. Puheenjohtaja Per-Erik Nelinin hurskastelu on ennenkuulumatonta röyhkeyttä. Tuntuu pahalta.

Ainakin jotkut ammattiliitot näyttävät polkevan avoimesti perusoikeuksia ja teeskentelevät viattomasti tietämätöntä, kun niiltä kysytään periaatteellista kantaa kaikkien tuntemaan faktaan. Suomessa oli 60 vuotta sitten voimakeskus, joka myös ilmoitti, että me teemme, mitä tahdomme; Lapuan henki elää yhä, mutta yllättävällä suunnalla.

Oikeusjärjestelmämme on puolustuskyvytön todella suurten periaatekysymysten edessä. Oikeuskansleri ilmoitti lausunnossaan, että hänen toimivaltaansa kuuluu vain sen valvominen, että viranomaiset kunnioittavat perusoikeuksia, niin kuuluukin. Oikeusministeri ilmoitti vastauksessaan, että lainsäädäntö on kunnossa. Niin onkin. Ongelma on siinä, että perustuslakia ei noudateta eikä asiantilan korjaaminen kuulu kenenkään vastuulle.

Rouva puhemies! Tulen huomenna toisessa käsittelyssä puhumaan siitä, minkälaisiin johtopäätöksiin nämä havainnot mielestäni johtavat.

Ed. P u h j o : Arvoisa puhemies! Perustuslakiesityksen 2 §:ssä on kaikille tuttu juhlallinen määritelmä, joka sisältyy jo alkuperäiseen hallitusmuotoon: "Valtiovalta Suomessa kuuluu kansalle, jota edustaa valtiopäiville kokoontunut eduskunta."

Tulevien vuosien suuri kysymys on, missä määrin valtiovalta katoaa kokonaan Suomesta. EU-lainsäädäntö vaikuttaa jo hyvin monella tasolla kaikkeen päätöksentekoon. Joitakin talouspolitiikan ja taloudellisen lainsäädännön lohkoja, kuten ulkomaankauppaa ja maataloutta tai esimerkiksi arvonlisäverotusta, EU säätelee hyvinkin yksityiskohtaisesti, jopa pikkutarkasti.

Kun nyt käsittelemme perustuslakiesitystä, on kulunut vain kuukausi siitä, kun Suomen oman rahayksikön lopullinen saattohoito alkoi. Eurorahaan siirtyminen lisää paineita koko talous- ja veropolitiikan yhtenäistämiseen euroalueella, jolloin itsenäisen politiikan mahdollisuudet edelleen kaventuvat. Voi kysyä, missä määrin perustuslain kirjain enää vastaa todellista käytäntöä.

EU:n kehitys näyttää loogisesti vaihe vaiheelta johtavan kohti liittovaltiota, jossa jäsenvaltioiden päätösvalta supistuu lopulta osavaltion kaltaiseksi. Tällä tiellä on otettu jo monta askelta, mutta monta askelta on vielä ottamatta. Joidenkin poliittisten voimien mielestä tällainen visio on hyvinkin toivottava.

Kansainvälistyminen on väistämätöntä, ja yhä tiiviimpi kansainvälinen yhteistyö on välttämätöntä. Ongelma on kuitenkin se, millä ehdoilla ja miten demokraattisesti tämä kehitys tapahtuu. Liian keskitetty ylikansallinen päätöksenteko vie kehitystä epädemokraattiseen suuntaan ja polkee herkästi alleen laajojen väestöryhmien oikeuksia ja etuja. EU-instituutioiden demokratisoiminen ja EU-parlamentin vaikutusvallan lisääminen on toivottavaa, mutta se ei ratkaise kansallisen itsenäisyyden kunnioittamisen ja

kansallisten erityispiirteiden huomioon ottamisen vaatimusta.

Kansallisen päätösvallan säilyttäminen ja puolustaminen elintärkeissä kysymyksissä on mielestämme osa demokratian puolustamista. Emme kannata EU:n muuttamista liittovaltioksi, eikä mielestämme ole sellaista EU:n liittovaltioistumisen ehdotonta logiikkaa, johon emme voisi vaikuttaa ja johon olisi pakko alistua.

Arvoisa puhemies! Näistä huolestuneista äänenpainoista huolimatta katsomme, että nyt toteutuva perustuslakien uudistus on askel oikeaan suuntaan. Työväenliikkeen ja vasemmiston perinteisenä linjana on ollut eduskunnan aseman vahvistaminen suhteessa hallitukseen ja presidenttiin. Näemme parlamentaarisen vallan ja käytännön kansanvallan keskeisenä osana. Uudistettu perustuslaki rajaa presidentin valtaa hallitusta muodostettaessa ulkopolitiikassa ja lainsäädännössä lähinnä hallituksen hyväksi. Muutokset eivät ole suuria, ja joissakin kohdissa uusilla muotoiluilla on lähinnä symbolinen merkitys, mutta oikeana lähtökohtana on parlamentaarisen vallan vahvistaminen.

Kysymys eduskunnan asemasta on tärkeä myös jatkossa, ja olisimme valmiita menemään pidemmällekin kuin nyt käsiteltävässä uudistuksessa. Eduskunnan on puolustettava omaa valtaansa suhteessa hallituksen virkakoneistoon. Myös EU-asioiden valmistelussa eduskunnan osuutta on vahvistettava uusiakin menettelytapoja miettimällä. EU-asiakirjojen käsittely eduskunnassa ei saa olla paperien muodollista kierrättämistä. Vielä tärkeämpää on kansalaisten välittömien vaikutusmahdollisuuksien laajentaminen. Kannatamme ideaa kansalaisaloitteesta sekä sitovien kansanäänestysten käyttöönottamisesta.

Arvoisa puhemies! Tässä perustuslakiesityksessä ei muuteta kansalaisten perusoikeuksia koskevia pykäliä, jotka siirtyvät käytännössä sellaisinaan nykyisestä hallitusmuodosta uuteen perustuslakiin. Perustuslakivaliokunta korostaa kuitenkin erityisesti säännöstä, jonka mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Julkisella vallalla on velvollisuus huolehtia siitä, että perusoikeudet toteutuvat käytännössä. Tämä on tärkeä huomio valiokunnan mietinnössä. Ne siis eivät saa jäädä kuolleeksi kirjaimeksi.

Vuoden 1995 perusoikeusuudistus laajensi perusoikeuksien käsitettä sosiaalisiin ja taloudellisiin oikeuksiin. Tämä oli paljon toivottu, joskin myöhään tullut uudistus. Onhan jo YK:n ihmisoikeuksien julistuksessa vuodelta 1948 määritelty sosiaalisia ja taloudellisia oikeuksia.

Sosiaalisten ja taloudellisten oikeuksien toteutuminen on edelleen vaillinaista. Voidaan moittia joidenkin pykälien liian väljää muotoilua, mutta kyse on myös siitä, että perusoikeuksia ei vielä käytännössä riittävän hyvin tunnusteta. Hallitusmuodon mukaan julkisen vallan on edistettävä työllisyyttä ja pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus työhön. Kun työttömiä työnhakijoita on yli 370 000, on sanottava, että oikeus työhön on toteutunut heikosti ja että työllisyyttä ei ole edistetty riittävästi.

Hallitusmuodon mukaan julkisen vallan tehtävänä on edistää jokaisen oikeutta asuntoon ja tukea asumisen omatoimista järjestämistä. Tässä voidaan muistuttaa, että valtion vastuuta asuntotuotannosta on viime vuosina supistettu budjettimäärärahoja ja lainavaltuuksia supistamalla. Asuntojen hintojen ja vuokrien nousu vie asunnon monilta tavoittamattomiin. On merkkejä siitäkin, että asunnottomuus jälleen yleistyy.

Ongelma on myös siinä, että erityisesti oikeisto on yrittänyt tulkita perusoikeusuudistuksen jonkinlaiseksi valtakirjaksi sosiaaliturvan leikkauksiin, kun samaan aikaan määrävähemmistön asemaa eduskunnassa heikennettiin. Kun uudistusta käsiteltiin eduskunnassa huhtikuussa 1995, edustaja Zyskowicz näki eduksi sen, että nyt "voidaan yksinkertaisella parlamentin enemmistöllä säätää säästölakeja, sellaisiakin säästölakeja, joilla kajotaan erilaisiin sosiaalisiin etuuksiin, myös sellaisiin etuuksiin, jotka tällä hetkellä kuuluvat tämän ns. toimeentulon lakisääteisen perusturvan piiriin". Näin perusoikeusuudistus kääntyi päälaelleen. Tarkoituksena oli sosiaalisten oikeuksien vahvistaminen, mutta joidenkin mielestä nyt tuli entistä helpommaksi leikata sosiaaliturvaa ja jopa toimeentulon lakisääteistä perusturvaa.

Vuonna 1997 silloinen oikeusministeri Kari Häkämies kehui Kymen Sanomissa, miten perusoikeusuudistusta toteutettiin miljardiluokan säästöpäätöksellä: "Perustuslakivaliokunnassa minulla oli hyvä onni, että pääsin heti toteuttamaan perusoikeusuudistusta", ironisoi Häkämies.

Se, että viime vuosina on todella leikattu sosiaaliturvaa useilla miljardeilla markoilla, osoittaa, että perusoikeusuudistus ei vielä toimi käytännössä. Jopa viimesijaista, kaikkein huonoimmassa asemassa olevien turvaa on heikennetty hallitusohjelman lupauksista huolimatta. Viit-

taan vain toimeentulotuen leikkaukseen, josta eduskunta äänesti joulukuussa 1997.

Arvoisa puhemies! Kun Suomen perustuslakia edelleen tulevina vuosina kehitetään, yhtenä keskeisimmistä tavoitteista tulisi olla kansalaisten perusoikeuksien laajentaminen ja vahvistaminen.

Ed. V i s t b a c k a : Arvoisa puhemies! Pitkä, jo 1970-luvulla alkanut projekti on nyt saavuttamassa toiseksi viimeisen pisteensä. Hallituksen esitys Suomen uudeksi hallitusmuodoksi on palannut perustuslakivaliokunnasta ensimmäistä käsittelyä varten. Perustuslakiuudistuksen vaiheet ovat olleet moninaiset, monihaaraiset, ja useita mutkia on ollut matkan varrella, onhan perustuslakeihimme tehty kokonaisuudistuksen viipyessä useitakin osittaismuutoksia ja tarpeen sanelemia teknisiä muutoksia, mutta perusrunko on pysynyt.

Se, että valiokunta on muuttanut lakiehdotuksen nimen Suomen hallitusmuodosta Suomen perustuslaiksi, on onnistunut päätös. Kuten valiokunnan mietinnössä todetaan, se kuvaa paremmin lain laajuutta, kokonaisvaltaisuutta ja merkitystä.

Perussuomalaiset ovat olleet pääosaltaan tukemassa sitä lain sisältöä, jonka se sai Perustuslaki 2000 -komiteassa. Sen tekemässä esityksessä oli huomioitu muutamia komitealle tekemiämme muutosesityksiä. Valitettavasti perustuslakivaliokunnan käsittelyssä hallituksen esitykseen on tehty sen kaltaisia muutoksia, joita puolueemme ei voi olla tukemassa. Ylivoimaisesti merkittävin heikennys lakiin on tehty niiltä osin, kuin presidentin valtaa on lähdetty rajulla kädellä kaventamaan vaalien jälkeisessä hallituksen muodostamistilanteessa.

Perustuslakivaliokunta on tehnyt presidentistä lähes pelkän seremoniamestarin, jonka rooli on kuin kaupunginjohtajalla pesäpallokauden avausottelussa. Hän heittää pallon kentälle. Mielestämme perustuslakivaliokunnan kaavailema malli hallitusneuvottelujen vaalien jälkeisestä käynnistymisestä, muodostajan nimittämisestä ja lopullisesta nimeämisestä hipoo pohjoismaisen demokratian pilkkaamista. Mallista sopineet suuret puolueet haluavat avata mahdollisuuden vapaaseen poliittiseen peliin ja kähmintään keskenään. Kentälle ei haluta enää erotuomaria, joka voisi viheltää pelin poikki. Presidentti seuratkoon ottelua kotonaan tv-uutisista, ja hänelle lankeaa korkeintaan kekerosbergmainen kommentaattorin tehtävä kanavien seuratessa, kuinka puoluejohtajien mustat autot kiitävät Helsingin yössä kabinetista toiseen. Kun pelit on pelattu, presidentti saisi sitten kunnian ottaa kirjekuoresta suorassa tv-lähetyksessä lapun, jossa olisi voittajan nimi, eli jotenkin tähän tyyliin: Hyvät herrat ja naiset, seuraavan pääministerin nimi on se ja se.

Arvoisa puhemies! Perussuomalaisten mielestä nyt kaavailtu käytäntö on kansanvaltaa halventava. Eivät ole vielä kaukana nekään tapahtumat, kun vaalien jälkeisestä hallituspohjasta haluttiin "kaverien kesken" sopia jo varmuuden vuoksi ennen vaaleja ja tehtiin niin kutsuttu kassakaappisopimus. Jos silloin olisi vallinnut perustuslakivaliokunnan ehdottama käytäntö, olisi kaikki mennyt nuottien mukaan. Mutta eipä mennytkään. Tuolloin presidentti oli isäntä talossa ja vihelsi pelin poikki heti alkuunsa. Kansa sai vaaleissa haluamansa hallituksen, eikä puoluepamppujen mahdollisesti konjakkihöyryssä kaavailemaa kokoonpanoa tullut. Se taisi jäädä kovasti harmittamaan, ja nyt näyttää siltä, että kosto on suloinen.

Suomalaisilla on totuuden nimissä kokemusta myös päinvastaisesta presidentinvallan käytöstä edesmenneen presidentti Kekkosen ajalta, jolloin sekä kansa että eduskunta saivat kaihoisasti sivusta seurata, kun asiat ratkaistiin Tamminiemen saunakamarissa.

Kansanvallan irvikuvaa sekin, mutta miksi nyt halutaan hypätä toiseen äärimmäisyyteen, jossa valta annetaan lähes täysin puoluejohtajien käsiin? Mielestämme nykykäytäntöä siedettävämmin muuttanut hallituksen alkuperäinen esitys olisi ollut esillä olleista vaihtoehdoista paras eikä valiokunnan olisi tullut sitä enää peukaloida.

Arvoisa puhemies! Korostin Suomen hallitusmuodon lähetekeskustelussa lähes päivälleen vuosi sitten sitä, että perustuslakivaliokunnan tulisi vakavasti miettiä, mitä se voisi tehdä uskon palauttamiseksi suomalaiseen oikeuslaitokseen ja laillisuusvalvontaan. Toivoin, että valiokunta harkitsisi, onko mielekästä ylläpitää kahta käytännössä hukkatyötä tekevää kallista virastoa eli oikeuskanslerin virastoa ja eduskunnan oikeusasiamiehen toimistoa. Niistähän on valitettavasti tullut pelkkiä oikeusturvan hukkaputkia, jotka etanan vauhdilla väsäävät lähes poikkeuksetta saman "ei aiheuta mitään toimia"-kaavan mukaisia joutavia päätöksiä.

Kun kansalainen lähettää niille kantelun kokemastaan vääryydestä pankkien, vakuutusyhtiöiden tai viranomaisten toimesta — periaatteessa

juuri vain viranomaisten toimia tutkitaan — kyseiset virastot eivät mielestään voi, eivät halua tai eivät uskalla puuttua väitettyihin vääryyksiin. Oikeuslaitostamme ja edellä mainitsemiani instituutioita sekä niiden valvontaelimiä mielestäni hallitseva "hyvä veli" -ketju saa rauhassa kasvaa ja ketjuuntua kuin hiilivedyt. Ainoa terve poikkeus tuntuisi osassa tapauksista olevan tällä hetkellä valtakunnan syyttäjän virasto.

Ehdotin vuosi sitten, että perustuslakivaliokunnan tulisi laillisuusvalvontamme ryhdistämiseksi ja rationalisoimiseksi sisällyttää uuteen perustuslakiin mainitsemieni kahden valvontaelimen yhdistäminen uudeksi ehdotonta puolueettomuutta ja rehellisyyttä noudattavaksi, tehokkaaksi kansalaisoikeusvirastoksi. Kuten voimme nyt havaita, mitään ei ole tehty.

Perustuslakivaliokunnan mielenkiinto on riittänyt edellä käsittelemääni presidentinvallan silpomiseen ja kähminnän suosimiseen, mutta kansalaisten oikeusturvan turvaaminen on sen mielestä ollut tarpeetonta, ellei peräti epähienoa. Menettely ei mielestäni anna hyvää kuvaa eduskunnan suhtautumisesta tavallisen kansalaisen hätään. Suhde on kylmä ja yliolkainen.

Perussuomalaisten mielestä asiaa ei saa enää lykätä. Liian moni suomalainen joutuu kuolemaan ilman, että saa oikeutta itselleen virkakoneistoltamme ja niitä valvovilta elimiltä, kun päätökset viipyvät ja viipyvät. Edellytämmekin, että asia on ratkaistava, ennen kuin olemme valmiit tukemaan uuden perustuslain hyväksymistä. Uuden perustuslain on pystyttävä takaamaan kansalaisille heidän perusoikeutensa, tasavertainen kohtelu ja kitkemään Suomesta viime vuosina Ahon ja Lipposen johdolla harjoitettu sosiaalirasismi, kansalaisten uusluokkajako varallisuuden, asuinpaikan, koulutuksen tai jonkin muun syyn nojalla.

Arvoisa puhemies! Olen käsitellyt mielestäni kahta valiokunnan esittämän Suomen perustuslakimallin vakavinta heikkoutta ja virhettä. Niiden lisäksi ehdotus poikkeaa omasta ihannemallistamme muun muassa vaalipiirien lukumäärässä, jonka olisi käsityksemme mukaan tullut olla 5—6 suurläänijaon mukaisesti.

Näillä pienillä yksityiskohdilla ei kuitenkaan ole merkitystä lopulliseen kielteiseen kantaamme nyt käsiteltävänä olevaan lakimalliin. Ratkaisevia ovat kaksi käsittelemääni suuren luokan kysymystä: presidentin vallan pystykarsinta ja poliittisen pelin kentän raivaaminen sekä kansalaisen oikeusturvan ja laillisuusvalvonnan kesantotilan siunaaminen.

Edellä olevan perusteella katsonkin, että eduskunnan tulisi perustuslain kolmannessa ja ratkaisevassa käsittelyssä hylätä perustuslakivaliokunnan luoma malli Suomen perustuslaiksi ja palauttaa asia näin uuteen valmisteluun siltä pohjalta, mitä tämän esityksen valiokunta- ja täysistuntokäsittelyssä on esiin tullut. Näin uusi maaliskuussa valittava eduskunta voisi ottaa uuden kansanvaltaisemman perustuslakiesityksen käsittelyynsä kohtuullisen nopeasti, viimeistään vuoden 2000 valtiopäivillä.

Arvoisa puhemies! Perussuomalaisten eduskuntaryhmä tulee lain kolmannessa käsittelyssä tekemään esityksen taikka tukemaan esitystä lakiehdotuksen hylkäämisestä.

Ed. S. Kanerva merkitään läsnä olevaksi.

Ed. Virtanen: Arvoisa rouva puhemies! Piti pitää hyvin lyhyt puhe justiin tästä oikeastaan, mihin ed. Vistbacka päätyi. — Ahaa, nyt ei taas kukaan ole avannut vesikannua. Oikein ryypätään julkisesti vettä. — Eli tulen keskittymään lähinnä presidentinvaltakysymykseen.

Mutta ensin se, mitä taas jälleen kerran nuorena poliitikkona ja kokemattomana olen oppinut tässä laitoksessa, arvoisat kansalaiset ja kollegat, pakkokollegat, vielä muutaman kuukauden: Kun demokratiaa oikein todella ... Vaikka olenkin yhteiskuntatieteilijä koulutukseltani, niin minulle opetettiin pitemmän päälle esimerkiksi semmoinen asia demokratian suhteen, että saada lempinimi käyntikorttiin osoittautui harvinaisen vaikeaksi, mutta sitten kun lopulta mentiin aivan ylimmälle virkamiestaholle tässä laitoksessa, minulle pidettiin esitelmä siitä, mitä on demokratia ja mitä on kansanvalta, arvoisa puhemies.

Muistaisin suunnilleen sen näin: kerran neljässä vuodessa kansa, jolla on demokratiassa kaikki valta, täysvalta, ylivoimainen, eikä kellään muulla ole valtaa, yhdellä ihmisellä, ja siitä koostuu kansan täysvalta, valitsee neljän vuoden ajaksi edustajansa tänne, joilla on sitten kaikki kansan oikeuttama valta tehdä mitä tahansa, huolimatta mistään kureista tai kuritushuone- tai pyttytuomioista, neljäksi vuodeksi.

Jos kansanedustaja haluaa lempinimensä käyntikorttiin, silloin kansa itse on valtuuttanut hänet haluamaan sen, ja silloin sen lempinimen saa käyntikorttiin. Mutta maailman yksinkertaisin asia, totuus kansanvallasta, minulle kerrottiin vasta huipulla. Sitten vasta se homma toimi.

Kukaan pikkuvirkamies, väliporras, kukaan teistä kansanedustajista ei sanonut, että kansalla on kaikki valta demokratiassa ja myös lempinimen saa viralliseen käyntikorttiin. Tämä olkoon jonkinlainen esimerkki siitä, mitä haluan korostaa.

Kun useasti täällä pitkitetty vanhan vallan pito tavallaan ... Esimerkiksi siinä mielessä kun ollaan Euroopassa tai on menty Eurooppaan. Minuakin on moitittu siitä, että olen Eurooppa-myönteinen. Totta kai, jos siellä tietyt maat osaavat vanhan perinteensä ja uskonnollisten perversioittensa ja muiden luontaisten taipumustensa pohjalta kähmiä asiat, miksei Suomen kansa rehellisesti hyödynnä niin paljon innovatiivisesti ja luovasti niitä mahdollisuuksia, kun ollaan Euroopassa? Ainoa todellinen asia on se, että self ja itsenkin aktualisaatio — Eino Leino sanoi aikanaan Alla kasvon Kaikkivallan -kirjassa, että itsestänihän minä vain todistan — se nykyhetki, missä todellisuudessa tällä hetkellä eletään, ja realiteetti on totta.

Samalla lailla ei Euroopassakaan ole mitään valtioita, vaan siellä on kansalaisia. Jonain kauniina päivänä kansalaiset, ihmiset, äänestävät ehkä vielä suomalaisen mallin tai pohjoismaisen demokratian mukaisesti. Se on uskomaton juttu, mutta toivottavasti se ei ole se malli, mitä tässä, johon puutun pikkuisen, on vasta vähän hienosäädetty. Loppujen lopuksi, vaikka se vaikuttaa aika mullistavalta, se on aika vähän hienosäädetty. Meidän kansanedustajien tehtävähän on täällä säätää lakeja, mutta keksin sen jo aika alussa, että siis hienosäätää lakeja, koska ne kovat lait on lyöty lukkoon silloin aikoinaan niin tiukasti, että kunnon päätöksiä ja kunnon selkeitä, uusia, varsinkaan kansalaisia palvelevia muutoksia en ole oikeastaan nähnyt tässä.

Mutta vielä, että tulisi mieleen se, mitä tarkoitan eurooppalaisella demokratialla tai ihmisen äänellä ja sillä ihmisellä, joka on siellä äänen takana: kun puhutaan aina anarkiasta, anarkiasana tulee Raamatusta. Jeesus kreikkalaisessa käännöksessä sanoo, että ei valtaa ihmisen ulkopuolelta eli ei keisarilta eikä valtiolta. Kun saivartelijat tulevat kysymään, pitäisikö keisaria ja muita vastaavia koneistoja palvoa, hän käyttää sanaa an-arkia, ei valtaa ihmisen ulkopuolelta, vaan sisäinen, ihmisen itsenäinen valta, kansalaisen oikea oma valta, ei mikään henkinen ulkopuolelta tuleva väkivalta. Vielä kerran: Eurooppa-myötämielisenä sanon ja totean sen, että jos ja kun Eurooppa omaksuu pitemmälle jopa Bill Clintonin ihannoiman pohjoismaisen demokratian mallin tässä mielessä — en tarkoita nyt USA:n presidentin valtaa kaikin, voisiko sanoa, höystein ja maustein, mutta muuten tällä tasolla — silloin me olemme hyvin lähellä jotain sen kaltaista esimerkkivaltiota, joka tavallaan kyllä tässä ehdotuksessa, mietinnössä, muutoksessa tai mikä tämä nyt onkaan, perustuslakihienosäädössä, on oikean suuntainen.

Mutta se vielä tulee mieleen, kun ed. Vistbacka äsken sanoi äänestämisestä yleensäkin ja vaalipiirijaosta, että selkeimpiä esimerkkejä siitä, kuinka heikkoja me olemme päättäjinä, on se, että kun tulivat uudet läänit, tulivat uudet elinkeinokeskukset ja kaikki muu ja ollaan Euroopassa, silti tämä eduskunta ei uskaltanut päättää sitä, että olisi edes maakunnittain äänestetty, edes niiden pikkuisten maakuntien tasolla näillä vaalipiireillä, jotka ovat olemassa. Ei, vaan vielä teidän täytyi velttoilla ja vetelehtiä, niin että taas äänestetään samasta turvallisesta piiristä mistä aina. Ei voinut antaa kolmelle tai neljälle kunnalle mahdollisuutta äänestää jotain ihmistä, vaan oman edun tavoittelu ja varmistelu siinäkin näkyy, niin minimaalisella tasolla.

Tietysti olen täysin ed. Vistbackan kanssa samaa mieltä, että iso vaalipiirijako, kunnon läänijako ja äänestäminen sitä kautta olisi reiluinta. Sitten siihen tietysti liittyisi suora äänestäminen, suora — kuinka sen nyt sanoisi — siis ei missään nimessä tämä suhteellinen ja puolueellinen. Puolue-sanasta tulee puolueellinen-sana. Meillä on kolme terroripuoluetta, henkisen väkivallan, keskittyneen median puoluetta, jotka eivät ilmeisesti koskaan tässä suhteessa pääse sille demokratiatasolle, että ne pystyisivät tekemään, niiden enemmistö pystyisi tekemään sen päätöksen, jota jokainen maailmassa kaipaa, voisiko sanoa, alun perin määrittelemääni perikristillistä anarkiakäsitystä, että jokainen ihminen muodostaa yksilönä kansan ja on sen ydin. Silloin ainoastaan suora äänestystapa on oikea äänestystapa. Pahimmillaan ilman muuta, tai sanotaanko nyt niin, että pahimmillaan se, mitä minä jo alussa sanoin, on tässä se, että me emme todellakaan säädä lakeja vaan hienosäädämme. Sitä voisi sanoa paljon rumemminkin.

Mutta mennään vielä presidenttiasiaan sen verran, että kun lehdet, media ja kaikki muut vastaavat pelailevat ja puhuvat siitä, kuka on tuleva presidentti. No, onneksi, arvoisa rouva puhemies, teillä nyt ei ole siinä rasitteita, että voi puhua sen verran suoraan tässä. On se jälleen kerran ... Minä olen monta kertaa moittinut suomalais-ugrilais-intiaaniheimon syvän tajun sivis-

tyksen puutetta tämmöisessä ihmis-vanhuus-viisauskunnioituksessa, että sitä kunnioitusta ei ole olemassa. Intiaanit, vanhat heimot valitsivat aina johtajansa hyvin pitkälle vaiston, sen pitkän, voisiko sanoa, uran, karisman läpinäkyvyyden, läpinäkyvyyden ... Se oli siis niin kevytmielistä touhua, että näki, että siinä on johtaja, se johtaa, niin kuin suomenkielinen sana etymologisesti tulee sähkön johtamisesta.

Voisin jopa heittää niin rankan jutun, että kun olin mielisairaalassa aikoinaan hommissa — siihen aikaan vielä hulluja sai sanoa hulluiksi, mutta asiakas-nimi tuli sitten seuraavana vuonna, mutta tietysti aina kahvilassa sai sanoa, että ne hullut — niin minulla oli asiakas 70-luvun loppupuolella, jolta kysyin kerran, kun on tämmöinen Weissin älykkyystesti ... Enkä kerro kuinka paljon sain pisteitä siitä, koska toimittajat tulevat aina mustasukkaisiksi. (Ed. Aittoniemi: 141!) — No, se on se vale justiin aina, koska siinä kohtaa meni jo psykologikin sekaisin. Sen verran on näköjään ed. Aittoniemi lukenut Aamulehteä ja vääristelyä. (Ed. Aittoniemi: Se on minun omani varmaan!)

Kysyin siis, kun Weissista tulee sanoja vähän niin kuin Speden Speleissä, mikä on johdonmukainen. Kun nuorena kokemattomana aloittelijana tai harjoittelijana kuulin vastauksen, että se on semmoinen, joka on johdossa mukana, niin oli pakko purra kieltä aika rankasti. Sain kysyttyä toisella suupielellä, mistä sinä tuonkin keksit. Hän sanoi, että minä olin nuorena sähköhommissa.

Suomen johtaja-sana, suomalais-ugrilainen johtaja-sana tulee tästä asiasta, ja se on ikivanha perinne kaikissa primitiivisissä, kaikissa semmoisissa kulttuureissa, jotka tajuavat, että joku johtaa. Med, media on sama, medio, sama idea, että jonkun kautta välittyy rakkauden, johdon, mikä tahansa asia. Minä en puhu nyt mistään maan isästä enkä maan äidistä tällä kertaa, mutta kun minä olen katsellut presidenttitaiston säälittävän alkeellista puoluepoliittista räpeltelyä, niin tuntuu siltä, että minä en ole oman kansani parissa. Puhumattakaan siitä, että kun me olemme ainoa kieliryhmä ja mieliryhmä vielä ulkopuolella Euroopan, että jos me emme käsitä, niin kuin avaruus käsittää tähdet ja astia litran vettä, käsitä tämmöisiä asioita, vaan spekuloimme ainoastaan sillä, tuleeko joku täti-ihminen, ruotsinkielinen, presidentiksi, tai sitten kokoomuksesta nainen, joka on heidän puolueensa oma ongelma, jota me muut emme ehkä niin kauheasti tajua, ja sen takia jotain lakia värkätään tässä.

Arvoisa rouva puhemies! Te varmaan olette enemmän sen kaltaisen puolueen edustaja, joka voi ymmärtää myös naista presidenttinä. Mutta tosiaan, silloin tämä on säälittävällä tasolla. Se, miten minun korvaani, kun minä ääneen vähän luin sitä, sointui tai tuntui minun korvissani ja silmissäni tämä presidenttikysymys, oli enemmän puoluepolitiikkaa kuin sitä, että me tarvitsemme johtajan, joka on puolueeton, joka on täysin tämän kolmen koplan terrorin ulkopuolella, yläpuolella, välipuolella, alapuolella, joka puolella. Me tarvitsemme ennen kaikkea tämän kaltaisessa vaiheessa uuden johtajan. On tämä sitten aquariuksen ja henkisen vesimiehen tai minkä tahansa aika, niin me tarvitsemme vielä valtavampaa johtajaa kuin meillä on ollut, koska tämä karmea nynnyily, mikä täällä näkyy, ja tämä pikkufiilaus, fiilaten ja höyläten, mikä se nyt on, hienosäädetyt lakipykälät, ne eivät palvele kansaa, tällä medialla, näillä eväillä varustetulla medialla.

Voisi sanoa vielä oikeastaan semmoisen asian, ja sitten minä lopetan tästä, minkä kaltainen minun mielestäni on presidentti tai johtaja tai mikä ikinä sen nimi on. Jos johonkin todella korkealle joku on noussut, aina puhutaan Istuvasta Härästä, Tatanka Jotanka lakota-dakotaintiaanien kielellä, viholliset sanoivat suii, joka tarkoitti vihollista. Istuva Härkä todella oli semmoinen, joka istui. Mutta sitten oli kaiken näköistä muuta touhua ja niin kuin crazy horse, mutta sekin käännettiin vain amerikaksi crazy horse, hullu hevonen, vaikka loppujen lopuksi sen nimi oli hullaannuttava hevonen, semmoinen kevään kiimainen hullaannuttava ja mukaansa tempaava hevonen, joka veti ja vei joukot mennessään. Mutta itse johtaja jökötti, istui, ja sen voima oli niin valtava, että se heijastui koko paikkaan. Ja kun hän tuli, niin ei koskaan käyttäydytty niin kepulisti kuin voisi sanoa, että eräs kateellinen, Suomen paras kuulemma, suomenkielinen ruotsia puhuva kansanedustaja kävi taas haukkumassa maan johtajaa. Ja sitten kukaan ei uskalla puuttua. Lehdistö hymistelee, nypistelee, ja minä en kehtaa taaskaan sanoa oikeita sanoja. Täällä kansanedustajina, kun valta on kansalla, ei pystytä puuttumaan tähän, kun vaalit lähestyvät. Ja vaalitkin ovat taas niissä samoissa vaalipiireissä.

Mitä muuta? Ei oikeastaan muuta. Jos ette ole tajunneet, niin minä tulen joskus pitämään oikein kunnon puheitakin vielä.

Ed. K u i s m a : Arvoisa puhemies! Suomalainen yhteiskunta elää edelleen murrosaikaa. Pe-

rustuslait puolestaan ovat hyvin pysyviä ja sellaisiksi tarkoitettuja. Siinä mielessä olen ollut jo muutaman vuoden sitä mieltä, että tänä murrosaikana meidän ei olisi syytä käydä perustuslakien uudistamiseen eikä myöskään kokoamistyöhön, niin kuin nyt on tehty. Paras hetki säätää tätä, niin kuin nimi sanoo, perustavaa lainsäädäntöä on silloin, kun ajat ovat mahdollisimman vakaita. Silloin tulos on paras.

Muusta lainsäädännöstä vielä enemmän poiketen ei ole mitään itseisarvoa uudistaa perustuslakia. Päinvastoin, mitä pysyvämpiä, mitä pitempään, mitä vanhempia perustuslait ovat, sitä parempi. Monissa maissa, eturivin maailman valtioissa itse asiassa perustuslakeja ei ole koskaan muutettu, niitä ei ole aina edes kirjoitettu. Se kuvaa ehkä todellisten perustuslakien syvyyttä ja tarkoitusta.

Toisekseen voi kysyä, mikä on se suuri idea, se suuri ajatus, minkä takia perustuslakiuudistukseen on ryhdytty. Sitä ei ole esitetty, ei kerrottu. Sekin puhuu sen puolesta, että tämä työ olisi saanut jäädä odottamaan suotuisampia aikoja. Itse perustuslakiuudistushan on tosiasiassa lähes kokonaan vain olevaisen kirjaamista. On vaikea nähdä, mitä hyötyjä siitä saadaan. Olevaisen kirjaamista ja päivänpoliittista viilailua, juuri sitä, mitä missään tapauksessa ei perustuslakiin saisi laittaa.

Perustuslakiuudistuksessa ovat eniten herättäneet keskustelua myös täysin päivänpoliittiset kysymykset siitä, mitkä ovat presidentin ja pääministerin valtasuhteet, joita tarkastellaan nykyisen ja mahdollisten tulevien presidenttien henkilökohtaisia ominaisuuksia vasten. Myös toisaalta selvästi aivan pöyristyttävästi eri eduskuntaryhmien ja puolueiden kannoissa näkyy se, mistä puolueesta kukin on ja mitkä ovat voimasuhteet. Koko tämä keskustelu kertoo siitä, että olemme kokonaan toisessa työssä kuin sellaisessa perustuslakiuudistuksessa, josta pitäisi olla perinteisessä mielessä kysymys.

Kirjaamisenkin osalta on paljon puutteita. Jos perustuslakia uudistettaisiin, niin esimerkiksi perusoikeusjärjestelmää ei minusta pitäisi kirjata tähän muotoon, joka on aika pitkälti saman ideologian sävyttämä kuin jo kukistuneen DDR:n perusoikeudet perustuslaissa. Kun tiedämme, miten vähän DDR:ssä mitään todellisia perusoikeuksia oli, vaikka ne siellä oli juhlallisesti kirjattu, niin tämä ei ole kovin kunniakas malli Suomen perustuslaille.

Itse asiassa nykyaikaisessa perustuslaissa, sikäli kuin ne on uudistettu, on niin sanottujen sosiaalisten perusoikeuksien yksiselitteisestä kirjaamisesta kokonaan luovuttu, koska ne synnyttävät kansalaisissa vain turhaa ja väärin johdettua odotusta, että asiat näin ratkeavat. Siitähän on myös meillä näyttöä, koska perusoikeusuudistuksethan ovat olleet vuodesta 1995 asti voimassa. Kukaan rehellinen ihminen ei voi väittää, että ne olisivat jollain tavalla turvanneet tai edistäneet perusoikeuksia. Päinvastoin sinä aikana, kun perusoikeuspykälät ovat olleet voimassa, on leikattu perusoikeuksia voimakkaammin ja kaikkein epäoikeudenmukaisimmin moneen kymmeneen vuoteen. Jo sen pitäisi kertoa, minkälaisesta farssista ja vitsistä tässä koko perusoikeus-käsitteessä on kysymys. Mitä perustuslakiin kirjataan, sen pitäisi olla täysin uskottavaa. On vaarallista koko yhteiskunnalle, jos kansalaisten luottamus ja kunnioitus perustuslakeihimme horjuu.

Itse en näe pelkästään myönteisenä sitä laajaa yksimielisyyttä, joka hyvin pitkälle päivänpoliittisiin valtakompromisseihin nojautuen on perustuslakivaliokunnassa syntynyt. Tämä on myös selkeästi hämärtänyt ja rajoittanut, ainakin valiokunnan ulkopuolelta tarkasteltuna, keskustelun vain näihin pieniin päivänpoliittisiin valtakysymyksiin, joilla ei pitemmällä aikavälillä eikä historiassa tule olemaan mitään merkitystä.

Myös hieman ivaillen voisi sanoa, että tämä perustuslakikokoelma on tilinpäätös ja tavallaan historiankirjoitusta Suomen brezhneviläisestä aikakaudesta. Sinne nyt dokumentoidaan mennyttä aikaa sillä tavalla, että se ei ole varmasti kunniaksi. Se vanha ståhlbergiläinen perustuslaki, joka tällä hetkellä on vielä osittain voimassa, on jopa nykyaikaisempi kuin se, joka nyt aiotaan ilmeisesti lähes yksimielisellä eduskunnan päätöksellä muutaman viikon sisällä hyväksyä.

Perustuslaki ei miltään osin saisi olla turhaa sananhelinää, sellaista kirjausta, joka ei käytännön elämässä toteudu ja johon kansalaiset eivät voi luottaa. Nyt olemme sortuneet sellaiseen menettelyyn. Viittaan esimerkiksi siihen, että perustuslain keskeinen osa, perusoikeudet, joka on muuttumattomana ollut voimassa vuodesta 1995 ja esitetään tähän kirjattavaksi, todella perusoikeudet kaikkein köyhimpien osalta eivät ole koskaan olleet niin huonossa hoidossa kuin viimeisten neljän vuoden aikana. Perusteeksi ei riitä, että valtiontalous on vaatinut säästöjä. Se on niitä vaatinut, mutta säästää olisi pitänyt sieltä, missä on mahdollisuus säästää, eikä kaikkein köyhimmistä, niin kuin nyt on tehty. Sehän on suoranaista ivaa koko perusoikeusajattelua kohtaan.

Tiedän hyvin, mistä se on johtunut. Se on johtunut poliittisista realiteeteista ja siitä, että aina köyhimmillä tulee olemaan heikoimmat poliittiset ja muut järjestöt. Sen takia heiltä on kaikkein helpoin ottaa. On monta kertaa niin vahvoja ryhmiä, että niiltä on vaikea ottaa ja varsinkin, jos ei parlamentissa, eduskunnassa, ole riittävää poliittista rohkeutta, niin kuin meillä ei valitettavasti ole ollut.

Puutun muutamaan yksityiskohtaan.

Vaaleista jokin sana. Itsestäni olisi paras järjestelmä kaikella tapaa sellainen, jossa maa olisi ensinnäkin yhdessä vaalipiirissä, josta valittaisiin 100 edustajaa, ja toisaalta toiset 100 kansanedustajaa valittaisiin yhden edustajan vaalipiirissä. Kokonaismäärä olisi nykyinen 200 ja kaikki edustajat samanarvoisia. Se, että valittaisiin 100 edustajaa koko maa vaalipiirinä, merkitsisi sitä, että jokainen mielipide, jolla on prosentin kannatus kansalaisten keskuudessa, saisi edustajansa eduskuntaan. Pidän itse sitä hyvin tärkeänä todellisen kansanvallan kannalta. Toisaalta myös maan väestö, jokainen yksi sadasosa, saisi oman alueellisen edustuksen, ja sillä on myös arvoa tällaisessa maassa kuin Suomi. Toisaalta myös siinä edustajan ja kansalaisten keskinäinen vastuu ja kanssakäyminen alueellisten edustajien osalta toteutuisi.

Olisin toivonut, että tähän suuntaan keskustelu menee. Tämä asia ei varmasti vielä ole kypsä, mutta jos perustuslakiuudistus, niin kuin olisi toivonut, olisi siirtynyt vähän tuonnemmaksi, tämä ajatuskin olisi kenties jo kypsynyt.

En myöskään pidä hyvänä sitä, että eduskunnan lakien käsittelyjärjestystä muutetaan siten, että kolmesta käsittelystä siirrytään kahteen. Minusta eduskunta tehtailee jo liikaa lakeja ja pykäliä, ja päinvastoin, jos jotain tehdään, pitäisi hidastaa ja vaikeuttaa lainsäädäntöjärjestystä. Paljon suurempi ongelma maassamme ovat turhat ja tarpeettomat lait kuin se, että joitain pykäliä puuttuu. Itse asiassa on siirrytty harhayhteiskuntaan, jossa lait ilmentävät yhtä todellisuutta ja arkielämä toista todellisuutta. Tämä ei ole hyvä millään tavalla. Se ei ole hyvä lain kunnioitukselle, ja siitä hyvin pitkälle johtuu myös se yhä kasvava tyytymättömyys, jota kansalaiset tuntevat sitä kohtaan, että oikeusturva ei ole kunnossa; ei saada oikeuksia, vaan tosielämä on jotain muuta.

Presidentin valtaoikeudet ovat herättäneet eniten keskustelua. Paikallaan on sanoa siitäkin oma remonttiryhmän kanta.

Emme kannata valtaoikeuksien kaventamista. Hallituksen esitys oli jo huono ja perustuslakivaliokunnan mietintö tältä osin vielä huonompi. Itse näen, että henkilökohtainen johtajuus nousee yhä tärkeämmäksi. Tämä koskee myös poliittista elämää. Vain henkilökohtaiseen valtaan voi liittyä suuri vastuu ja inhimillinen vastuu ja sen mukanaan tuoma humaanisuus. Kollektiivinen valta on kylmää ja kovaa. Siinä pääsee pakoon omaa vastuuta toisten selän taakse.

Itse katson, että Suomi tarvitsee vahvan presidentin. Jos nykyiset perustuslakiesityksen sorvaajat katsovat, että nykyinen presidentti on heikko, se on ihan toinen asia. Se ei ole peruste perustuslain muutokselle eikä sekään, että ehkä kansa jonkun mielestä seuraavissa vaaleissa valitsee vielä heikomman tai yhtä heikon tai sopimattoman presidentin.

Myöskään demokratiaa ei millään tavoin lisää se, että jos meillä nyt on yksi vahva johtaja, sen jälkeen on kaksi vahvaa johtajaa. Tällaisen eriskummallisen perustelunhan ed. Johannes Koskinen esitti, että muka lisäisi demokratiaa se, että johtajia on enemmän. Eiköhän kansa saanut jo aatelisvallan aikaan ihan tarpeekseen suuresta johtajajoukosta? Demokratiaa on se, että kansa saa valtaa, ei suinkaan se, että kansalla on elätettävänä ja siedettävänä suuri joukko tasavertaisia johtajia. Tämähän on täysin naurettava demokratian tulkinta. Sen sijaan tietenkin, jos on useita tasavertaisia johtajia, se johtaa käytännössä hyvin pian ristiriitoihin ja epäselvyyteen ja tehottomuuteen. Ne laskut maksaa sitten kansa. Siinä mielessä tällainen perustelu kahden tasavahvan johtajan järjestelmälle, jota perustuslakivaliokunta on esittänyt, on todella eriskummallinen. Tietenkin se voi päivänpoliittisilla perusteilla antaa hyvää pelivaraa, ja ainahan kaksi paikkaa meidän järjestelmässämme antaa useammalle puolueelle mahdollisuuden käyttää valtaa.

Päinvastoin voisi ajatella, jos jotain uudistetaan, että siirrytään yhden johtajan järjestelmään. Lakkautetaan kokonaan presidentin tai pääministerin virka — sehän on nimikysymys — ja siirrytään yhden johtajan järjestelmään. Sehän olisi hyvin luontevaa tässä tilanteessa, jossa kansa valitsee presidentin. Yhdysvaltalainen järjestelmä on osoittanut toimivuutensa, vaikka siinäkin on ajoittain, niin kuin tällä hetkellä, suuria heikkouksia.

Myöskään parlamentarismi ei ole itsetarkoitus. Eduskunnassahan monta kertaa puhutaan niin kuin parlamentarismi olisi sama kuin kansanvalta. Nehän ovat kaksi eri asiaa. On luonnollista, että me kansanedustajat puhumme parla-

mentarismista eli omasta vallastamme. Historiassahan parlamentarismi syntyi vastapainona itsevaltiaalle kuninkaan vallalle Englannissa, ja niissä oloissa se on ymmärrettävää. Suomen tasavallan ongelma ei ole koskaan ollut vahva kuninkaan valta, ja siinä mielessä se, että me kritiikittömästi nostamme parlamentarismin johtavaksi periaatteeksi, osoittaa huonoa historian ja oman yhteiskunnan tuntemusta.

Parlamentarismissakin on hyvät puolensa, mutta se ei ole mikään itsetarkoitus. Kansanvalta voi olla vielä laajempaa ilman parlamentin valtaa. Siinä mielessä presidentin valta ei ole välttämättä aina ristiriidassa kansanvallan kanssa. Tietysti kansanedustajakaan, joka luonnollisesti seuraa sitä, mikä on ymmärrettävää, että pidetään eduskunnan vallasta huolta, ei kuitenkaan saa olla niin sokea, että nostaa sen ainoaksi vaihtoehdoksi.

Itse näen, että suurimmat puutteet tässä perustuslakiuudistuksessa tämän päivän näkökulmasta tarkasteltuina liittyvät nimenomaan siihen, että presidentin ja pääministerin keskinäisiä valtaoikeuksia on sormeiltu pelkästään lyhytnäköisillä poliittisilla ja päivänpoliittisilla perusteilla, ja se on niin kelvotonta menettelyä, että jo pelkästään sillä syyllä tämä lakiesitys olisi hylättävä.

Vielä lopuksi muutama hajahuomio. Minusta Suomi tarvitsee perustuslakituomioistuimen, joka tutkii lakien perustuslainmukaisuutta ja erityisesti turvaa kansalaisten oikeuksia valtiota ja viranomaisia vastaan. Jos laissa ovat nämä perusoikeusmääräykset, silloin se on suorastaan välttämätöntä. Itsellänikin oli kunnia kuulua reilut kaksi vuotta perustuslakivaliokuntaan, ja se tekee sinänsä hyvää työtä, mutta ei siitä perustuslakituomioistuimen korvaajaksi missään määrin ole.

Sitten maa tarvitsee tehokkaan oikeusturvaviraston. Eivät nykyiset Oikeuskanslerinvirasto ja eduskunnan oikeusasiamiehen toimisto, kanslia eikä Valtakunnansyyttäjänvirastokaan nykyisellään takaa kaikilta osin tehokasta kansalaisten oikeusturvaa. Sen varmasti monet kansanedustajat henkilökohtaisesti tietävät, kun ovat kansalaisten kanssa tekemisissä. Tällainen virasto tarvittaisiin ja sille tehokkaat resurssit ihan sen takia, että nyt minusta liian laajalle on levinnyt epäluottamus viranomaisia ja myös oikeusviranomaisia ja myös tuomioistuimia kohtaan. Meillä on hyvin paljon tapauksia, joissa tämänkään perustuslakiesityksen pyhät periaatteet eivät toteudu.

Otetaan esimerkiksi vaikka Campoyn tapaus. Tässä esityksessä sanotaan, että lapsien mielipiteeseen pitää kiinnittää huomiota heidän kehitystasonsa mukaisesti. Tässä tapauksessa näinhän ei ole ilmeisesti tehty. Sitten täällä myös sanotaan, että Suomen kansalaisia ei saa luovuttaa ulkomaille. Nämä Campoyn pojatkin ovat eläneet kahdeksan ja yhdeksän vuotta ja puoli vuotta ovat siitä olleet Yhdysvalloissa, ovat Suomessa syntyneet, ovat Suomen kansalaisia. Siitä huolimatta meidän korkeimmat oikeutemme ovat sitä mieltä, että heidät voidaan luovuttaa ulkomaille. Tämäkin esimerkki kertoo, miten perustuslain vapausoikeudetkaan eivät ole käytännön elämässä toteutuneet eikä löydy mitään tehokasta virastoa, joka voisi asioihin puuttua. Aina vaan siihen päädytään, että jokin yhdysvaltalainen tuomioistuin on tehnyt jonkin päätöksen, joka muka menee meidän ohitsemme. Kenties, jos meillä esimerkiksi olisi perustuslakituomioistuin, se voisi miettiä, mikä oikeus tässä ristiriitaisessa tilanteessa ja minkä maan oikeus ja minkälainen otetaan johtonuoraksi. Tämä on vain yksi esimerkki. Monia ehkä paljon suurempiakin oikeudenloukkauksia on tapahtunut.

Ennen kaikkea itseäni järkyttää se, että silloin, kun tuomioistuimet tekevät virheitä, niitä on lähes mahdotonta saada korjatuiksi. Sehän on selvää, että kaikessa inhimillisessä toiminnassa tapahtuu virheitä. Tuomarit eivät ole virheettömiä eikä korkein oikeuskaan ole virheetön. Nyt meidän yhteiskunnassamme vaan näitä virheitä tapahtuu eikä niitä koskaan juuri korjata. Nämä ovat niin katkeria virheitä, että meillä täytyisi olla paremmat keinot virheiden korjaamiseen, ja puhun nyt sellaisista inhimillisistä virheistä, jotka eivät ole mitään tahallisia tekoja, joissa sinänsä ei ole mitään väärää. Tässä suhteessa meidän sinänsä perustuslaissa olevat hyvät periaatteemme eivät toteudu.

Myös perustuslaissa minusta pitäisi korkein sallittu kokonaisveroaste säätää ja myös korkein sallittu tulovero. On oikeastaan naurettavaa, että omaisuutta sinänsä suojataan, voidaan sanoa jopa ylisuojataan, mutta ihmisten tuloja ja sitä, että omasta aherruksestaan saa edes valtaosan itselleen, ei millään tavalla suojata. Mieluummin voisi vaikka omaisuudensuojasta hieman tinkiä ja laittaa kohtuutonta verotusta vastaan jonkinlaista suojaa. Myös näen itse, että julkisessa taloudessa perustuslain säätämisjärjestyksessä pitäisi myös tervettä taloutta suojella, ja siinä mielessä olisi täysin paikallaan, että valtion velkaantumista rajoitettaisiin johonkin määräsummaan

bruttokansantuotteesta, koska on hyvin vaikea nähdä muuten kuin poikkeuksellisina kriisiaikoina mitään velanoton tarvetta. Tässä suhteessa tämmöinen keskustelu on kokonaan ilmeisesti jäänyt perustuslakiuudistajilta väliin tai hyvin vähälle huomiolle.

Minusta perustuslain pitäisi olla kaikesta huolimatta kansalais- ja ihmiskeskeinen ja rohkaista ihmisiä osallistumaan yhteiskunnan asioiden hoitoon. Meidän perustuslakiemme ehkä suurin virhe mielestäni on ollut se, että ne ovat hyvin valtiokeskeisiä, ja kun kehitys on mennyt semmoiseen suuntaan, että tästä valtiokeskeisyydestä voisimme hyvin turvallisesti jonkin verran tinkiä, olisi odottanut, että nyt, kun tehdään tällainen suuri uudistus tai jos se tehdään myöhemmin, tämä valtiokeskeisyys olisi pantu vähän pienemmälle ja kohotettu ihminen, kansalainen, perustuslakien keskeiseksi kohteeksi.

Ed. E l o (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Kuisman kanssa voisi olla yhdestä asiasta samaa mieltä eli siitä, jonka tutkimukset selvästi osoittavat, että kansa pitää vahvasta presidentistä.

Puhemies! Periaatteessa itse yhdyn perustuslakivaliokunnan näkemyksiin, mutta joitakin kysymyksiä perustuslakivaliokunnan esitys herättää, vaikka periaatteessa hyvin pitkälle olen samaa mieltä.

Ensimmäinen kysymys on se, että kun on siirrytty suoraan kansanvaaliin, mielestäni se tarkoitti sitä, että presidentti saisi lisää valtaa. Kun nyt ollaan karsimassa presidentin valtaoikeuksia, johtaako se siihen, että kansalaisten mielenkiinto esimerkiksi presidentin valintaan vähenee, koska katsotaan, että presidentistä on tulossa edustuksellinen henkilö? Esimerkiksi sosialidemokraattinen puolue on pitkän historiansa aikana vaatinut presidentin vaalin suorittamista eduskunnassa. Mielestäni tämä kysymys pitäisi herättää.

Toinen on ulkopolitiikan johtaminen, puhemies. Sanotaan, että presidentti johtaa yhteistoiminnassa hallituksen kanssa ulkopolitiikkaa. Kuinka uskottava on ulkopolitiikan johtaja, jonka sisäpoliittisia valtaoikeuksia voimakkaasti on karsittu? Minusta myös tämä kysymys on aiheellinen.

Kolmas, puhemies, on se, että presidentti on Suomen historian aikana ollut sisäpolitiikan vakauttaja. Meillä on nyt pitkään ollut hallituksia, jotka ovat istuneet koko vaalikauden ajan, vuodesta 1983 lähtien. Mutta, puhemies, ei välttämättä näin ole aina tulevaisuudessa. Voi olla epävakaampia poliittisia kausia, jolloin hallitukset istuvat lyhyemmän aikaa. Mielestäni tämä on myös asia, jota pitäisi miettiä. Presidentti on ollut sisäpolitiikan vakauttaja.

Puhemies! Aivan lopuksi EU-kiistasta, joka täällä on ollut esillä. Haluan todeta sen, että Suomi on ollut verrattavissa Ranskaan presidentin vallan suhteen. Tässä suhteessa Ranskassa on vuodesta 57 lähtien, EU:n perustamisesta lähtien, presidentti ollut aina pääministerin mukana huippukokouksissa. Tässä suhteessa ihmettelen suomalaista keskustelua.

Ed. Johannes K o s k i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Kuisma viittasi siihen, että minä olisin vaatinut kahden johtajan järjestelmää. Nykyisessä järjestelmässähän on tämä ongelma, että presidentti voi tulla laajojen valtaoikeuksiensa piiristä ikään kuin yksittäisesti mukaan valtioneuvoston toimintaan eli käyttääkin satunnaisesti laajoja valtaoikeuksiaan. Nyt pyritään sellaiseen järjestelmään, jossa olisi selkeämpi toimenkuva presidentillä. Hän keskittyy juuri ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan valtion päänä ja Puolustusvoimien ylipäällikkönä, ja niissä asioissa taas valtioneuvosto toimii yhteistoiminnassa ja yhteisiä linjoja haetaan, mutta presidentti ei puutu muilla sektoreilla sillä lailla päivittäiseen tai viikoittaiseen päätöksentekoon. Tässä mielessä siirrytään kahden johtajan järjestelmästä ja tämmöisestä epämääräisestä johtamisjärjestelmästä pikemminkin jaetun johtajuuden järjestelmään. Kokonaisuutena päästään varmasti selkeämpään. Suomihan ei ole tässä poistamassa presidentin valtaoikeuksia. Niitä rajataan ikään kuin tarkemmin ja saadaan tässä mielessä toimivampi järjestelmä.

Ed. Elo väitti, että presidentti on Suomessa ollut sisäpolitiikan vakauttaja. Toisinaan näin on ollutkin, mutta toisinaan on presidentti ollut varsinainen sisäpolitiikan keikuttajakin. Valtaoikeuksien käytön kannalta tämä on ollut huomattavasti poikkeuksellisempaa kansainvälisesti verrattuna ja myös Suomessa aiheuttanut hyvin outoja poliittisia vaiheita. Tällä uudella järjestelyllä presidentti on ikään kuin reservissä. Jos tarvitaan tällaista vakauttamista, hänellä on tiettyjä merkittäviä valtaoikeuksia, mutta tämmöinen normaali politiikan juoksutus kulkisi parlamentille vastuunalaisen hallituksen kautta.

Ed. A i t t o n i e m i (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Olen hyvin monessa asiassa

samaa mieltä kuin ed. Kuisma, mutta vastauspuheenvuoron pyysin varsinaisesti eräiden ryhmäpuheenvuorojen, erityisesti ed. Braxin puheenvuoron johdosta, kun niissä todetaan, että Euroopan unionin vaikutuksia suomalaiseen lainsäädäntötyöhön, tuomiovaltaan ja hallintovaltaan ei tarvitse mainita perustuslain 1 luvussa, joka on tällainen valtiojärjestystä säätelevä luku. Erityisesti ed. Brax oli sitä mieltä, että meidän on helpompi erota Euroopan unionista, kun sitä ei ole missään mainittu. Tässä tulee mieleen vähän se vanha systeemi siltä pohjalta, että me olemme olevinamme Euroopan unionissa mutta emme olekaan, jos tällä tavalla voidaan ajatella, vähän niin kuin se vanha isäntämies, joka rengilleen sanoi, kun piti syömään alkaa Laihialla, että ollaan vain syövinämme eikä syödä ollenkaan, niin tulee halvemmaksi. Tämä on vähän yhtä lapsellista ajattelua minun mielestäni.

Kun 1 luvussa ei puhuta mitään Euroopan unionin jäsenyyden rajoittavasta vallasta keskeisiin lainsäädäntötoimiin, tuomiovaltaan ja hallintovaltaan, asiaan törmätään yllättäen 8 luvussa. Näin ollen minä katson asian niin, että siitä pitäisi olla maininta myös tässä perustavaa laatua olevassa 1 luvussa perusasioita ja rajoituksia koskien, jos haluamme, että olemme perustuslaissa rehellisiä, niin kuin pitää olla, ja itse täydentävät selvitykset ovat 8 luvussa. Minä en ymmärrä tätä, minkä takia näin, koska monessa muussa Euroopan unionin maassa tämä on selkeästi sanottu perusluvuissa ja muissa kohdissa perustuslakia. Ei ole mitään syytä salailla sitä tosiasiallista tilaa, missä me nyt tällä hetkellä olemme Euroopan unionin jäsenenä.

Ed. Korkeaoja (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Johannes Koskinen sosialidemokraattien ryhmäpuheenvuorossa totesi puheenvuoron loppuvaiheessa tasavallan presidentin roolista hallitusneuvotteluissa seuraavaa: "Tasavallan presidentin omassa harkinnassa on, miten ja missä vaiheessa hän pitää yhteyttä eduskuntaryhmiin ja puoluejohtajiin hallitusta muodostettaessa." Valiokunnassa käydyssä keskustelussa toki todettiin useassa eri yhteydessä, että presidentti poliittisena toimijana voi oman harkintansa mukaan toimia, olla yhteydessä eri poliittisiin johtajiin, mutta tästä muotoilusta saa sen käsityksen, että presidentillä olisi jonkinlainen virallinen rooli ja hänen tehtäviinsä kuuluisi käydä tällaisia keskusteluja hallituksen muodostamisvaiheessa jo neuvottelujen alkuvaiheesta alkaen. Tämä suinkaan ei ollut missään tapauksessa valiokunnan tarkoitus, ja sellaista asiaa ei myöskään missään nimessä ole löydettävissä mietinnöstä, eikä 61 §:n sisällöstä tällaista tulkintaa voida tehdä.

Ed. Itälä (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Todella on, niin kuin ed. Korkeaoja sanoi, että näin valiokunta on tarkoittanut, ja uskon, ettei tässä ole erimielisyyttä varapuheenjohtajankaan kanssa vaan kun tämä tulee esiin helposti, niin mietitään, mitä tarkoitetaan. Totuushan on se, että presidentti varmasti käy keskusteluja puoluejohtajien ja ryhmän johtajien kanssa jatkuvasti eri asioissa. Sitähän me emme voi kieltää eikä ole tarkoituskaan kieltää.

Kysymys kuitenkin on siitä, mitä valiokunta halusi, eli esittää sen tahdon, että hallituksen nimittämisprosessi tapahtuu vain täällä eduskunnan toimesta ja vain silloin, kun se ei täällä onnistu, reservistä presidentti voi tulla tähän tilanteeseen mukaan.

Sitten ed. Kuismalle. Siitä, mitä olin ymmärtävinäni hänen näkemyksestään presidentinvallasta ja niistä perusteluista, jäi vääjäämättä se käsitys, että diktatuuri on ainoa hyvä, koska silloin on valtaa ja vastuuta riittävästi. Sitä ei kukaan muu valiokunnassa halunnut. Ymmärrän kyllä toisaalta, kun täällä on kaksi puheenvuoroa ollut erittäin voimakkaan presidentinvallan kannalla: ed. Vistbacka ja ed. Kuisma. Kumpikaan ei ole tottunut demokratiaa jakamaan omassa ryhmässään, ja ehkä sillä on oma taustansa tähän asiaan.

Ed. Tiusanen: Arvoisa rouva puhemies! Todella täällä käytiin keskustelua eduskunnan roolista ja ed. Kuisma oli vähän sitä mieltä, että täällä puhutaan omasta asiasta, kun halutaan parlamentarismia vahvistaa. Itse näkisin niin, että se olisi nimenomaan kansalaisten mielipiteen toteuttamista, ja siinä kyllä vastustajana, jos niin voi sanoa, on varsin usein valtioneuvosto, hallitus, monissa asioissa. Tämä on eräs tilanne, joka ehkä tulee muuttumaan, kun tämä uusi perustuslaki tällä tavalla, kun sen nyt perustuslakivaliokunta on esittänyt, tulee voimaan.

Kun hallituksen nimittäminen tulee enemmän eduskunnan asiaksi kuin tähän saakka, niin tietysti eduskunnan rooli hallituksen suhteen tullee muuttumaan eduskunnan eduksi. Tämä toivottavasti tekee tästä eduskunnasta enemmän toimivan, koska sehän se ongelmallinen tilanne on, jos tämä on vain kumileimasin, joka sellaisenaan useinkin vajavaisia esityksiä, mitä valtioneuvostolta tulee, hyväksytyksi leimaa.

Mutta, arvoisa puhemies, näiden presidentin, eduskunnan ja valtioneuvoston valtasuhteiden lisäksi on käsitelty jo tänään nimenomaan perusoikeuksia. Itse haluaisin muutaman sanan niistä sanoa.

Näen itse tärkeänä, että perustuslaissa on määritelty perusoikeudet. Näen myös tärkeänä 22 §:n, jossa todetaan perusoikeuksien turvaaminen ja se, että julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. On aivan totta, että näin ei ole tapahtunut aina, mutta se ei tietenkään voi olla mikään syy siihen, että nämä perusoikeudet poistettaisiin tai niitä ei pitäisi olla ollenkaan perustuslaissa.

"Julkisen vallan tehtävänä on edistää yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaa häntä itseään koskevaan päätöksentekoon." Näin lukee tässä perustuslaissa 14 §:n kohdalla. Hyvin tärkeä asia, jonka implementointi on myös tietysti tämänkin eduskunnan aikana hyväksytyissä laeissa pyritty sitten tuomaan. Sivistykselliset oikeudet ovat varsin usein uhattuna. Tästä olemme paljon keskustelleet, koulujen toimivuudesta ja niiden mahdollisuudesta jatkaa, antaa opetusta, ja opettajien lomautuskysymyksistä.

Mutta jos ja kun näin on tapahtunut, onko se sitten syy poistaa sivistykselliset oikeudet perustuslaista? Täällä ed. Kuisma viittasi Englantiin, Iso-Britanniaan, jossa ei perusoikeuksia ole edes kirjattu. Margaret Thatcherin pääministerikauden tulokset ovat tietysti yksi asia, jonka kaikki tietävät, mutta onko se sitten jotenkin parempi ja tavoiteltava tila.

Oikeus sosiaaliturvaan ei ole aina toteutunut. Se on heikentynytkin. Sitä emme kiistä. Mutta tämän talon, kuten julkisen vallan kaiken kaikkiaan, pitäisi ja olisi pitänyt paremmin pystyä turvaamaan perusoikeudet myös tältä osin.

Vastuu ympäristöstä on myös aivan oikein tässä hallituksen esityksessä ja perustuslakivaliokunnan esityksessä kirjattu. Julkisen vallan on pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus terveelliseen ympäristöön sekä mahdollisuus vaikuttaa elinympäristöään koskevaan päätöksentekoon.

Ei kenellekään tule mieleen, että tämä olisi aina toteutunut tai toteutuisi riittävässä määrin. Se ei tietenkään tuo tilannetta, että meidän tulisi jättää yrittäminen parempaan lopputulokseen ja tilanteeseen pääsemiseksi. Siihen pitää tietysti voimat suunnata, parempaan, eikä niin, että alkaisimme kaihota jotakin sellaista tilannetta, että perustuslakia oikeastaan ei juuri olisikaan ja että valta olisi yhdellä henkilöllä mahdollisimman rajattomasti.

Arvoisa puhemies! Perustuslakivaliokunnan mietinnössä on kirjattu huomio 22 §:n toimivuudesta ja siellä todetaan valiokunnan korostavan 22 §:n perusoikeuksien turvaamisen sisältävän säännöksen erityistä tärkeyttä. Tämä on positiivinen, myönteinen seikka, ja näin suuren salin näkökulmasta perustuslakivaliokunnan toiminta tuntuu varsin onnistuneelta.

Ed. J a n s s o n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Ed. Tiusaselle, koska hänellä muuten oli hyvin ansiokas puheenvuoro, haluaisin selvennyksenä mainita, että yleisesti perustuslakiin kirjoitetaan ne korkeat, jalot periaatteet, joiden alla sitten tavallisessa lainsäädäntöjärjestyksessä näitä jaloja periaatteita materialisoidaan, kuten yleensä sanotaan. Tavallisessa lainsäädännössä materialisoidaan niitä korkeita, jaloja periaatteita, jotka ilmenevät perustuslain pykälistä. Yleensä ei edes yritetä kirjoittaa perustuslain pykäliä siihen malliin, että jo suoraan niistä tulisi selvää, miten tämä konkreettisessa tilanteessa toimii, vaan tarpeellisen väljä tila jätetään tavalliselle lainsäädännölle järjestää ajan mittaan, ajan kuluessa asiat niin kuin nyt sukupolvet sukupolvien jälkeen haluavat asiat järjestää.

Ed. B r a x (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Pyysin vastauspuheenvuoron edellisellä kierroksella ed. Aittoniemen jokseenkin outoihin kommentteihin, joissa viitattiin suoraan minun puheeseeni.

Ensinnäkin, ed. Aittoniemi, EU:n jäsenistä hyvin monet valtiot ovat ryhtyneet hyvin eri tavalla, toisistaan eri tavalla EU:n jäseniksi, kukin historiansa ja oman perustuslakinsa mukaisesti. Suomi on liittynyt poikkeuslailla. Poikkeuslakiinstituutio on varmasti hyvin monimutkainen, jos ei ole alan asiantuntija, mutta voin vakuuttaa, ed. Aittoniemi, että olen juristina ja tässä iässä jo perehtynyt asiaan, niin että letkautukset muun muassa lapsellisuudesta ovat kohtuuttomia.

Kun Suomi on liittynyt poikkeuslailla EU:hun, siitä seuraa, että meidän jäsenyyttämme on kohdeltava juridisesti niin kuin poikkeuslailla liittymistä on kohdeltava, mutta siitä ei seuraa, että Suomi ei olisi täysillä mukana, ettei Suomi tosissaan tekisi sitä työtä siellä jäsenenä niin kuin kuuluukin tehdä ja ettei Suomen muissa osissa perustuslakia Euroopan ehkä kaikkein parhaimmalla tavalla säädetä siitä, miten parlamentti

osallistuu myös siihen työhön. Jos tähän asiaan perehtyy ja tekee läksynsä, näkee, että siinä ei ole mitään ristiriitaa, että perustuslain alussa ei mainita EU-jäsenyyttä, mutta myöhemmin kerrotaan, miten valtaa kansanvaltaisesti käytetään tässä talossa ja sen ulkopuolella.

Ed. T i u s a n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Kiitän ed. Janssonia ystävällisestä huomiosta, jonka hän omassa puheenvuorossaan esitti, ja totean, että näin asia tietysti on 14 §:n osallistumisoikeuksista, kun perustuslakiesityksessä todetaan: "Julkisen vallan tehtävänä on edistää yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaa häntä itseään koskevaan päätöksentekoon." — Aivan oikein tämän materialisointi on tapahtunut esimerkiksi yksimielisesti hyväksytyssä taikka äänestyksen jälkeen, mutta joka tapauksessa pääosin yksimielisesti hyväksytyssä rakennuslain ja maankäytön kokonaisuudistuksessa, jossa nimenomaan on yksilön mahdollisuus vaikuttaa häntä koskevaan päätöksentekoon. Kaavoituksen suunnittelun, yhteiskuntasuunnittelun kautta on tämä asia tullut ikään kuin lihaksi, ja näin se kulkee.

Ed. P r u s t i : Arvoisa puhemies! Vanhaa valtiosääntöämme laadittaessa olosuhteet maailmassa olivat hyvin erilaiset kuin tänään. Itsenäisyytemme ensi hetkillä nopeassa tahdissa laadittu valtiosääntökokonaisuus koostui neljästä eri laista. Monet kohdat ovat aikojen kuluessa uudistuneet. Valtiosäännön uudistaminen on ollut vireillä Suomessa lähes yhtäjaksoisesti jo 70-luvulta alkaen. Merkittäviä perustuslain osauudistuksia saatiinkin aikaan. Muun muassa vuosina 1991—95 hyväksyttiin lopullisesti 28 perustuslakia muuttavaa lakia. Näistä merkittävimpiä oli perusoikeusuudistus.

Uusi aika tarjoaa uudet lähtökohdat rakentaa perustuslakimme. Koska historia seuraa aina mukanamme, on samalla osoitettava kunnioitusta sille. Uusi perustuslakimme on tehty perustalle, jonka varassa olemme viimeiset 80 vuotta pystyneet maata rauhan ja sodan aikana rakentamaan. Pitkälle meneviä radikaalisia muutoksia ei ole syytä tehdä. Tulevaisuus on kuitenkin edessämme. Sen mukanaan tuomista haasteista ei kenelläkään voi olla varmaa tietoa. Uuden perustuslain on pystyttävä vastaamaan tulevaisuuden haasteisiin sekä kunnioittamaan historiaa samanaikaisesti. Tähän nyt käsittelyssä oleva ehdotus Suomen perustuslaiksi hyvin yltää.

Tämä konkretisoituu perusratkaisussa, joka on tehty kolmen keskeisen elimen — hallituksen, tasavallan presidentin ja eduskunnan — suhteen. Nämä kolme instituutiota ovat jatkossakin keskeiset valtiolliset elimet. Ainoastaan niiden keskinäisiä valtasuhteita on muutettu parlamentarismia tukevaan suuntaan. Tasavallan presidentin sisäpoliittista valtaa on rajoitettu. Samalla ulkopoliittiseen päätöksentekoon on lisätty parlamentaarisia elementtejä. Yksinkertaistaen voi sanoa, että olemme lopullisesti siirtymässä kriisiajan perustuslaista rauhanajan perustuslakiin.

Uusi Suomen perustuslaki on laaja kokonaisuus, mutta on kuitenkin välttämätöntä poimia esille muutama yksityiskohta lähempään tarkasteluun.

Esityksen ydin on selventää kolmen keskeisen instituution — eduskunnan, valtioneuvoston ja tasavallan presidentin — keskinäistä suhdetta. Esitys korostaa eduskunnan asemaa ylimpänä valtioelimenä ja tukee eduskunnan luottamusta nauttivan valtioneuvoston asemaa suhteessa presidenttiin. Tämä päätäntävallan siirto kohti parlamentarismia ilmenee erityisesti hallituksen muodostamista koskevista säännöksistä. Eduskunnan asemaa vahvistetaan huomattavasti.

Aktiivisen toimijan sijasta presidentti jää taustalle reserviin mahdollisia kriisitilanteita varten. Valittavana on ollut kolme eri linjausta tasavallan presidentin aseman suhteen. Vaihtoehtona oli jatkaa nykyistä vahvaa presidentti-instituutiota, siirtyä kohti parlamentarismia tai tehdä presidentistä käytännössä seremoniamestari suurimpiin kansallisiin juhlatilaisuuksiin.

Toisin kuin ed. Vistbacka olettaa, näistä vaihtoehdoista valittiin keskimmäinen. Tätä ratkaisua kuvastaa hyvin hallituksen muodostamiseen liittyvä marssijärjestys. Presidentin täydelliseen syrjäyttämiseen ei tässä vaiheessa ollut mahdollista yltää yhtäältä valtiosääntömme historian ja toisaalta oletetun kansalaismielipiteenkään takia.

Suhteet ulkovaltoihin ja niistä päättäminen ovat keskeinen osa perustuslakiamme. Uudistuksen yhteydessä asiaa koskevat säännökset kerätään yhteen ja niiden sisältöä kehitetään vastaamaan tapahtunutta kansainvälistymistä sekä nykyajan vaatimuksia. Jatkossa Suomen ulkopolitiikkaa johtaa tasavallan presidentti yhteistoiminnassa valtioneuvoston kanssa.

Tämän linjauksen kanssa on hyvin sopusoinnussa perustuslakivaliokunnassa tehty ratkaisu sotilaskäskyasioiden suhteen. Valiokunnan kä-

sittelyn yhteydessä todettiin tarpeelliseksi säätää suoraan perustuslaissa, että presidentti päättää ministerin myötävaikutuksella sotilaskäskyasioista. Myötävaikutuksen muoto ja tarkempi päätöksentekomenettely määrätään erikseen lailla. Perusteluna muutokselle oli, että valiokunta ei katsonut hallituksen esityksen sotilaskäskyasioiden osalta ilmentävän riittävästi yleistä suuntausta lisätä perustuslain parlamentaarisia aineksia.

Valtiontalouden tarkastusvirasto on ollut sijoitettuna valtiovarainministeriön yhteyteen. Ottaen huomioon sen, että viraston tehtävänä on tarkastaa myös valtiovarainministeriön toimintaa, ei ratkaisua voi pitää onnistuneena. Perustuslakivaliokunta on siksi päättänyt esittää, että hallinnollinen ratkaisu Valtiontalouden tarkastusviraston asemasta pitää tehdä uudessa perustuslaissa ja että tarkastusviraston tulee sijoittua eduskunnan yhteyteen ja sen asemasta ja tehtävistä säädetään tarkemmin lailla.

Kansainvälisessä vertailussa hallitusmuotonimike on ollut poikkeus. Hallitusmuoto-nimikkeen taustalla oleva historia liittyy lähinnä Ruotsin vallan aikaisiin olosuhteisiin. Eri maiden valtiosääntöasiakirjoissa käytetty nimike voidaan useimmiten kääntää suomen kielessä perustuslaiksi tai valtiosäännöksi. Perustuslakivaliokunta katsoi, että uuden perustuslain nimikkeen tulee kattaa sen koko sisältö ja olla samalla ylevä. Nimike "Suomen perustuslaki" täyttää nämä ominaisuudet.

Valmistelun yhteydessä oli esillä hallituksen jäsenten avustajien lukumäärä. Kasvanut työmäärä vaatii panostusta henkilöresursseihin. Samalla olisi syytä harkita avustajan asemaa ja toimivaltuuksia yleisemminkin. Yhtenä vaihtoehtona keskusteltiin apulaisministerijärjestelmästä. Tässä yhteydessä ei asiaan kuitenkaan ehditty paneutua tarpeellisella perusteellisuudella. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että ajatuksesta pitäisi luopua. Apulaisministerijärjestelmä tai sitä vastaavat järjestelyt on toteutettava pikaisesti.

Kielellinen ilmaisu on pyritty uudessa Suomen perustuslaissa saamaan niin selkeäksi kuin mahdollista. Tässä ei ole kuitenkaan pystytty saavuttamaan kaikilta osin toivottua tulosta johtuen muun muassa lainsäädännöllisestä tarpeesta pyrkiä mahdollisimman yksiselitteisiin muotoiluihin jopa kielellisen ilmaisun kustannuksella. Valitettavasti uudistuksen yhteydessä ei esimerkiksi voitu korvata "hallituksella" hämmennystä herättävää "valtioneuvosto"-termiä, vaikka tätä niin komiteavaiheessa kuin valiokunnassakin ehdotettiin.

Jotta kansalaisilla olisi mahdollisuus perehtyä uuden perustuslain sisältöön, olisi hyvä, jos perustuslaista sen hyväksymisen jälkeen tehtäisiin erillinen kansan painos, jossa on selvitetty mahdollisimman yksinkertaisesti uuden Suomen perustuslain keskeiset kohdat.

Arvoisa puhemies! Suomen perustuslaki on uudistumassa sisällöllisesti tavalla, jota voidaan pitää sen arvon mukaisena. Eduskuntakäsittelyssä on noudatettu menettelytapoja, jotka ovat omiaan nostamaan parlamenttimme arvostusta. Olin ajatellut tähän lopuksi sanoa, että helppojen irtopisteiden keräämisen sijasta on pystytty noudattamaan asiallisia toimintatapoja sekä ottamaan kaikkien eri ryhmien mielipide huomioon. Kuitenkin ed. Kuisman ryhmäpuheenvuoron jälkeen, niin uskomattoman ristiriitainen kuin se oli, ehkä tämä lause nyt sitten pitäisi jättää pois. Mutta kun uusi eduskunta kokoontuu maalisvaalien jälkeen tähän taloon, on sillä edessään historiallinen tehtävä päättää lopullisesti uudesta Suomen perustuslaista.

Ed. V ä h ä n ä k k i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Oli erinomaisen hyvä, että perustuslakivaliokunnan jäsen ed. Prusti aloitti ja silloin tällöin koskettelikin oikeushistoriallista puolta perustuslakiemme kohdalla. Siihen ei edes valiokunnan puheenjohtaja puheenvuorossaan kajonnut. Meillähän on todella ollut juuri presidentin valtaoikeuksien, keskeisten kohtien osalta, muiltakin osin, erittäin vanha, itsenäisyytemme aamunkoitteessa laadittu perustuslakiryhmä, useamman lain ryhmä.

Kuten hyvin muistettaneen, silloin taistelivat uuden Suomen eduskunnassa kuningasvaltaa ja tasavaltaa kannattavat ryhmät ja tasavalta peri voiton. Kuitenkin, kun siihen aikaan oltiin vielä vieraskoreita, annettiin kompromissina hävinneille monarkisteille laajennettu presidentin valtaoikeussäännöstö, joka liitettiin asianomaiseen kohtaan. Sillä on sitten pärjätty. Joskus herää ihmetys, että laki kesti sodan jälkeisetkin levottomat olosuhteet, mutta niin vain kesti.

Sen sijaan näyttää siltä, ja aivan oikein on, että kansanvaltaistamista on tapahtunut. Laki ei nimittäin kestäisi kovin pitkään Euroopan unionin jäsenvaltiona olevan Suomen perustuslain määräyksinä, joita me olemme sitkeästi pitäneet voimassa tähän saakka. Olemme joutuneet suoraan sanoen monissa yhteyksissä häpeämään, että ainoastaan viisi miljoonaa asukasta käsittävässä

Suomenmaassa on erittäin vanhoillinen, presidenttivaltainen järjestelmä. Ainoastaan de Gaulle presidenttinä junaili itselleen Ranskassa miltei vastaavat säännökset, mutta uskon, että Ranskakin seuraa Marseljeesin maana meidän perässämme.

Ed. B r a x (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Oli ilo kuunnella ed. Riitta Prustin punnittua puhetta. On ollut myös ilo työskennellä hänen kanssaan valiokunnassa.

Yhteen asiaan kuitenkin kiinnittäisin huomiota, kun hän ehkä puheretorisista syistäkin linjasi presidentin aseman vaihtoehdot niin, että kolmas vaihtoehto olisi ollut pelkkä seremoniamestari. Tältä osin rohkenen olla vähän eri mieltä. Saksan liittovaltion presidentti tai Irlannin presidentti ovat loistavia esimerkkejä siitä, että vaikka valtaoikeuksia ei ole merkittävästi, kun on punnittua puhetta, harkittua esiintulemista kansakunnan kohtalon hetkillä tai vaikeissa moraaliseettisissä kysymyksissä, on taitoa käyttää sitä arvovaltaa, he ovat kaikkea muuta kuin seremoniamestareita.

Ed. K o r k e a o j a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Omalta osaltani halusin kiinnittää huomiota juuri samaan seikkaan, johon ed. Brax juuri puuttui, että presidentistä olisi myös ollut mahdollisuus luoda ei-poliittinen johtaja, moraalinen johtaja juuri Irlannin ja Saksan esimerkkien mukaisesti.

Mutta toiseen asiaan, johon ed. Prusti kiinnitti huomiota, kun hän puhui presidentin ulkopoliittisista oikeuksista. On aivan totta, kun arvioidaan presidentin uutta roolia kansainvälisten suhteitten osalta, että on yhtä aikaa luettava sekä 93 §:ää, jossa puhutaan ulkopoliittisesta päätösvallasta, että 58 §:ää, jossa puhutaan presidentin päätöksenteosta ja tietysti myös valtioneuvoston päätöksenteosta. Vasta nämä kaksi pykälää yhdessä luettuna muodostavat sen kokonaisuuden, jossa tulee esille, mikä on presidentin rooli myös ulkopolitiikan asioissa.

Voi tietysti todeta, vaikka on korostettu, että presidentti jää myös ulkopoliittiseksi toimijaksi ja johtajaksi, että on suuri ero nykyiseen verrattuna, kun nyt sanotaan, että presidentti määrää Suomen suhteista ulkovaltoihin ja päätösvalta on päätösvaltapykälässä laaja. Uudessa laissa todetaan, että Suomen ulkopolitiikkaa johtaa tasavallan presidentti yhteistoiminnassa valtioneuvoston kanssa ja tekee päätöksensä 58 §:n mukaan pääosin valtioneuvoston esittelystä.

Ed. I h a m ä k i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Prusti ja ed. Vähänäkki loivat historiallista perspektiiviä keskusteluun. Ed. Vähänäkille haluaisin todeta hänen kaunokielisestä puheenvuorostaan innostuneena, että eivät meillä perustuslait kovin huonoja ole olleet, koska on pärjätty tähän asti. Maailma muuttuu, ja kehitys kulkee parlamentarismin suuntaan yhä enemmän, ja on hyvä, että pysymme kehityksessä mukana.

Ed. I t ä l ä (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Prusti otti lopussa esiin näkemyksen siitä, mitä seuraava eduskunta tekee. Halusin tässä ottaa sitä kautta esiin sen, mikä lain käsittelyjärjestyksen tulee olla, koska käytävillä on aika paljon keskusteltu siitä, pitäisikö nyt tehdä päätös viiden kuudesosan enemmistöllä vai mennä normaalissa perustuslain säätämisjärjestyksessä.

Kun aikanaan tuli esiin mahdollisuus, että tämä voitaisiin jo täällä hyväksyä kiireellisenä viiden kuudesosan enemmistöllä, ja kun näyttää mahdolliselta, että sellainen yksimielisyys täällä löytyisi, niin innostuin ajatuksesta ja mietin, että saadaan asia pois, jos yksimielisyys löytyy. Myöhemmin olen tullut siihen tulokseen, että tämän lain luonne on niin merkittävä, että on hyvä, että myös seuraava eduskunta ja uudet edustajat sitoutuvat ja tulevat tähän mukaan. Olen kuitenkin kallistunut siihen, että on oikein, että molemmat eduskunnat asian käsittelevät ja seuraavassa eduskunnassa kahden kolmasosan enemmistö löytyy. Jos tämä on hyvä ehdotus ja seuraava eduskunta haluaa, se menee varmasti sielläkin läpi. Siksi olen kallistunut tälle puolelle.

Ed. P r u s t i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Olen erittäin iloinen valiokunnan puheenjohtajan ed. Itälän puheenvuorosta. Varmasti ainakin valiokunnan suuri enemmistö on sitä mieltä, että tämä on ehdottomasti käsiteltävä kahdessa eduskunnassa eli toinen päätös pitää siirtää vaalien jälkeiselle eduskunnalle. Tämä on kyllä niin hyvä esitys, että se varmasti tulee hyväksyttyä. Helposti jäisi sellainen kuva, että meidän pitää kiireesti täällä tämä päättää, että se varmasti tulee hyväksyttyä. Tästä voidaan myös spekuloida.

Lyhyesti vain ed. Braxin seremoniamestaripresidentistä. Sehän on hyvin paljon henkilöstä kiinni, erittäin paljon siitä, minkälainen on presidentti, jolla ei ole valtaa. Se voi olla hengellinen johtaja, jota kuunnellaan ja jolla on näkemyksiä. Yritin etsiä ääripäät ja löytää keskitien siitä.

Ed. Jäätteenmäki: Arvoisa rouva puhemies! Aluksi haluan korostaa käsiteltävänä olevan perustuslakiuudistuksen historiallista merkitystä. Perustuslakivaliokunta teki historiallisen kompromissin, kun se pystyi tekemään yksimielisen mietinnön. Samalla valiokunta teki historiaa muuttamalla yksimielisesti tasavallan presidentin antamaa hallituksen esitystä entistä kansanvaltaisempaan suuntaan. On ainutlaatuista, että eduskunnassa on voitu sopia tasavallan presidentin valtaoikeuksien kaventamisesta jopa vastoin hallituksen esitystä.

Kun täältä opposition puolelta joutuu usein arvostelemaan hallituksen toimia, tällä kertaa on syytä antaa tunnustusta perustuslakivaliokunnassa oleville hallituspuolueiden edustajille. Puheenjohtaja Ville Itälä on toiminut johdonmukaisesti kansanvaltaisilla linjoillaan silloinkin, kun kokoomuksen eräät johtomiehet ovat horjuneet kannoissaan. Viimeisen vuoden aikana myös monet sosialidemokraatit ovat arvioineet tilanteen uudelleen. Vuosi sitten helmikuussa käydystä keskustelusta on aika pitkä matka tämän päivän tilanteeseen, mutta muutos on tapahtunut myönteiseen suuntaan, mikä on hyvä asia.

Usein muistetaan korostaa, että valtiosäännön uudistamisen tulee olla pitkäjänteistä toimintaa. Perustuslakeja ei tehdä yhdelle henkilölle eikä valmistelutyötä pidä tehdä lyhyen tähtäyksen poliittiset laskelmat mielessä. Gallupit tulevat ja menevät, presidentit vaihtuvat, eikä kukaan tiedä tarkasti, mitä tulevaisuus tuo tullessaan. Perustuslaki kuitenkin pysyy yli hetken poliittisten heilahdusten.

Jos ja kun tämä eduskunta hyväksyy uuden perustuslain, olisi toivottavaa, että myös eduskuntavaalien jälkeinen eduskunta määräenemmistöllä hyväksyy sen. Viime vaalien jälkeenhän kävi toisin. En haluaisi tilanteen toistuvan. Toivon, että kaikki puolueet ovat johdonmukaisia eivätkä sorru kevytmieliseen taktikointiin. En myöskään pidä toivottavana sitä, että tämä esitys nyt kiireellä vietäisiin läpi. Perustuslain normaali säätämisjärjestys on se, että se käsitellään kaksilla valtiopäivillä, jolloin vaalit ovat välissä ja kansa voi asiaa puntaroida. Nyt on normaaliolot, joten siis täysin normaali perustuslain säätämisjärjestys on paikallaan.

Elävä elämä on jo osoittanut, että tasavallan presidentistä on tullut entistä enemmän edustuksellinen hahmo ja eduskunnan luottamusta nauttiva pääministeri käyttää todellista valtaa. Siksi ei ole yhdentekevää se, millä tavalla pääministeri valitaan.

Nykyaikaiseen kansanvaltaan kuuluu, että kansan valitsema eduskunta voi ilman ylhäältä tapahtuvaa ohjausta valita pääministerin. Suomen presidenttivetoinen järjestelmä siirtyy uuden perustuslain myötä historiaan. Tilalle tulee nykyaikaan sopiva eduskuntavetoinen järjestelmä.

Arvoisa puhemies! Ensimmäinen vakava yritys presidentin valtaoikeuksien kaventamiseksi tehtiin meillä noin 30 vuotta sitten. Osittaisuudistuksia on tehty vuosien varrella, mutta vasta nyt tapahtuu merkittävä muutos entistä kansanvaltaisempaan suuntaan. Tasavallan presidentti ei ole uuden perustuslain mukaan mikään tarpeeton instituutio. Presidentille jää edelleen merkittäviä tehtäviä ulkopolitiikan alueella. Presidentti ei ole kuitenkaan tulevaisuudessa mikään jokapaikan höylä, jonka ympärillä koko yhteiskunta pyörii. Liian presidenttikeskeinen yhteiskunta ei ole kansanvallan kannalta terve ilmiö.

Ilman suuria valtaoikeuksiakin presidentti voi nousta merkittäväksi yhteiskunnalliseksi vaikuttajaksi. Maailmalta löytyy esimerkkejä presidenteistä, joilla ei ole mahtavia valtaoikeuksia, mutta joiden puheenvuoroilla on vaikutusta. Presidentti voi vaikuttaa enemmän persoonansa kuin valtaoikeuksiensa kautta. Tällainen vaikuttaja on ollut muun muassa Irlannin entinen presidentti Mary Robinson, joka nykyisin toimii YK:n ihmisoikeusvaltuutettuna Genevessä.

Yhä useampi on alkanut epäillä, tarvitseeko Suomi presidenttiä lainkaan. Arkipäiväisen tasavallan meno halutaan tehdä entistäkin arkipäiväisemmäksi. Itse olen valmis siihen, että meillä on presidentti, mutta hänen on oltava ylisuurista valtaoikeuksista riisuttu presidentti. Hänen tärkein tehtävänsä olkoon toimia kansakunnan henkisenä johtajana ja tuntojen tulkkina. Sekään ei ole mikään vähäpätöinen tehtävä.

Ed. Aittoniemi (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Täällä on sellainen linja, että muut kuin juristit eivät ymmärrä perustuslaista yhtään mitään, mutta täytyy vain taistella sitä ajatusta vastaan.

Mitä tulee yksimieliseen kompromissiin, niin ei ole ollenkaan hyvän lainsäädännön tae, että laki syntyy kompromissina. Siinä saattaa olla, niin kuin monta kertaa onkin, että jokainen joutuu luopumaan yhteiskunnallisesti hyvin merkittävistä tavoitteista ja pyrkimyksistä. Monta kertaa saadaan aikaan nimenomaan juuri huono kompromissi, jossa ei pystytä todellisia olosuh-

teita ja tavoitteita tavoittelemaan lainkaan. Pääasia on, että päästään pitkän ja hikisen päätöstien loppuun.

Esimerkiksi tästä perustuslaista haluaisin kysyä, mitä hyvää tässä on nykyisin voimassa olevaan perustuslakiin nähden ja miksi emme olisi voineet tulla ihan pienillä viilauksilla toimeen nykyisin voimassa olevan perustuslain mukaisesti ja sen pohjalta. Uskon, että kukaan ei pysty sanomaan vedenpitävästi, mitä ovat ne parannukset, joita tällä perustuslailla saadaan.

Olisin odottanut, kuten aikaisemmin olen puhunut ja ottanut kantaa, että edes tosiasiat tunnustettaisiin tässä perustuslaissa, tällä hetkellä olemassa oleva tilanne meillä ja eurooppalaisessa yhteisössä, mutta sitäkään ei ole saatu aikaiseksi, vaikka asiantuntijat laidasta laitaan alkavat jo olla sitä mieltä, että näin tietysti pitäisi näissä asioissa tehdä, että päästään normaaliolotilaan.

Puhutaan siitä, että tämä on normaaliaikojen perustuslaki. Mitä sitten, kun tulee epänormaalit ajat? Pitääkö meidän nopeasti uusia perustuslaki epänormaalien olojen perustuslaiksi? Eikö perustuslain pidä olla sellainen, että se vastaa käytännön vaatimuksia niin normaaleina kuin epänormaaleinakin aikoina? Haluaisin tietää ed. Jäätteenmäenkin ajatuksen siitä, mikä on epänormaalin ajan ja mikä normaalin ajan perustuslaki ja tehdäänkö heti uusi, jos tulee epänormaalit ajat, vai pärjätäänkö tällä ja mitä ylistämistä tässä on sitten.

Ed. A a l t o n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Aittoniemen pakkopuhumista on mahdoton ymmärtää.

Mutta ed. Jäätteenmäelle haluaisin sanoa, että kun hän ihmetteli sitä muutosta, sanoi sen tosin kulkeneen myönteiseen suuntaan, joka eräitten sosialidemokraattien kohdalla perustuslakiajattelussa on tapahtunut, niin enemmän mielenkiintoista on se, miten pitkälle te Kekkosen puolueen edustajina olette liikkuneet sosialidemokraattien perinteisiä kantoja kohti.

Ed. I t ä l ä (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Tässä perustuslaissa on paljon hyvää liittyen EU:hunkin, jos ed. Aittoniemi väitti jotain muuta liittyen parlamentarismiin ja joihinkin muihin kohtiin. Ed. Aittoniemi pyysi käytännön esimerkkejä siitä, mitä hyvää tässä on. Minulle tuli heti mieleen yksi. Tässä siirrytään kahden käsittelyn järjestelmään. Turhat puheet vähenevät.

Ed. H e l l e (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Täällä on runsas neljä tuntia selitetty, mitä muutoksia tässä on nykyiseen menoon verrattuna. Huomautan lisäksi, että meillä on 200-sivuinen hallituksen esitys, jossa on kerrottu hyvin seikkaperäisesti nämä asiat, 100-sivuinen valiokunnan mietintö, joten kyllä ed. Aittoniemen niistä pitäisi ymmärtää, mistä tässä on kysymys.

Toinen asia on se, kun ed. Aittoniemi haluaisi, että perustuslain 1 luvussa sanottaisiin, että Suomi on EU:n jäsen. Se merkitsisi sitä, että silloin esimerkiksi suuretkin EU:n sisäiset muutokset menisivät tässä salissa ilmoitusasiana läpi. Mutta kun sitä ei ole sinne laitettu, niin me voimme täällä katsoa, onko oikein esimerkiksi, että Suomi sallii EU:n tulevan liittovaltioksi, mikä on eräs kauhunäkökulma joittenkin mielestä. Siis toisin sanoen ed. Aittoniemi haluaisi, että Suomesta tulisi liittovaltio-EU:n jäsen, mutta me katsomme, että eduskunta voi siinä vaiheessa sanoa, pysytäänkö sellaisessa järjestelmässä, sallitaanko järjestelmän siirtyvän sellaiseen suuntaan vai ei.

Minä toivoisin todella, että ed. Aittoniemi hieman viitsisi yrittää perehtyä tähän asiaan, ennen kuin käyttää näitä puheenvuoroja.

Ed. I h a m ä k i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Aittoniemi aloitti äskeisen puheenvuoronsa sanoen, etteivät muut kuin juristit ymmärrä perustuslaista mitään ja että on syytä pitää yllä toisenlaista käsitystä. Olisi hyvä tietysti, että keskustelutaso olisi sitä luokkaa, että tämä toisenlainen käsitys jäisi täällä vallalle.

Haluan vielä todeta, että kehitys kulkee eteenpäin kohti parlamentarismia ja tässä perustuslain muutoksessa on erittäin paljon rakenteellisia vallanjakoon liittyviä uusia kysymyksiä. Kyllä tämä on perusteellinen, nykyaikaa myötäilevä muutos, joka on saatu aikaan.

Ed. J ä ä t t e e n m ä k i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Olen ed. Aittoniemen kanssa samaa mieltä siitä, että yksimielisyys ei ole aina hyväksi, mutta silloin, kun se syntyy luonnollisesti ilman mitään pakkoa, yksimielisyys on hyvä asia. Tässä asiassa valiokunnan kaikki jäsenet ovat joutuneet miettimään moniakin kohtia uudelleen ja yksi jos toinenkin meistä olisi jonkin pykälän kirjoittanut uudelleen. Mutta jos on liian kunnianhimoinen, koko rakennelma kaatuu. Tässä on saatu minun mielestäni paras tulos, mikä tänä päivänä on mahdollista

saavuttaa. Tämä on parempi ja kansanvaltaisempi ja nykyaikaan sopivampi esitys kuin nykyisin voimassa oleva perustuslaki. Esimerkkejä voi luetella vaikka kuinka paljon. Mutta kun on kahden minuutin puheenvuoro, niin en niitä sano.

Sanon vain vielä sen, että tämä on tehty normaalioloissa rauhan aikana, mutta tässä on myös pykälät ja toimenpiteen mahdollisuudet silloin, jos Suomi joutuu kriisiaikaan, johon me toivottavasti emme joudu.

Myös hallituksen muodostamispykälässä, josta nyt on eniten julkisuudessakin keskusteltu, lähtökohta on kansanvaltainen. Tämä talo määrä tahdin, jos me pystymme tahdin määräämään, ja jos täältä ei sopua löydy ja tulosta synny, silloin tasavallan presidentillä on mahdollisuus vaikuttaa.

Ed. Korkeaoja: Arvoisa puhemies! Perustuslain kokonaisuudistus on historiallinen tapahtuma. Vaikka nyt käsillä oleva perustuslaki ei kestäisikään rakenteiltaan pääpiirteinkään tässä muodossa kahdeksaa vuosikymmentä kuten edeltäjänsä, on perusteltua syytä uskoa, että voimme elää useita vuosikymmeniä nyt käsillä olevan perusrakenteen kanssa.

Suomen EU-jäsenyys toi meidät uuteen aikaan, mitä tulee vaatimuksiin päätöksentekorakenteiden suhteen. Perinteinen suomalainen puolipresidentilliseksi luonnehdittu valtiosääntömme ei hyvin sovellu EU-jäsenyyden mukanaan tuomaan päätöksentekorakenteeseen. Kun osaa päätöksentekovallastamme käytetään unionitasolla, joka on ennen muuta hallitustenvälistä yhteistyötä, on presidentin roolia vaikea luontevasti sovittaa tähän kokonaisuuteen. Monen toimijan järjestelmä EU-tasolla voi olla haitaksi tehokkaalle asioiden hoidolle.

Jos olisimme luomassa uutta perustuslakia tämän päivän tarpeisiin niin sanotusti puhtaalta pöydältä, tuskin kukaan ehdottaisi, että järjestelmään pitäisi sisällyttää nykymuotoinen presidentti-instituutio. Vakiintuneessa demokratiassa ei kuitenkaan ole tapana tehdä perustuslakimullistuksia. Perinne on arvokas asia hallinnossakin, ja perinteen varaan rakennettaessa voidaan säilyttää suotuisalle yhteiskuntakehitykselle välttämätön vakaus ja turvallisuus. Siksi hyväksyn siirtymisen puolipresidentillisestä järjestelmästä esityksen mukaiseen kolmasosa- tai ehkä paremmin vielä neljäsosapresidentilliseen järjestelmään.

Hallinnon selkeyden ja vallan ja vastuun suhteen yksiselitteisyyden kannalta olisi siirtyminen puhtaasti parlamentaariseen ja vain edustuksellisen presidenttiyden säilyttävään järjestelmään ollut hyvin perusteltu. Vaikka käsillä oleva ehdotus selkeästi määrittää EU-asiat valtioneuvoston ja eduskunnan vastuualueeseen, voivat toimivalta- ja siten vastuusuhteet joissakin, esimerkiksi EU:n kehittyvää yhteistä turvallisuuspolitiikkaa koskevissa kysymyksissä jäädä epämääräisiksi.

Mitä tulee EU-päätöksentekoon, yhdyn täysin ed. Helteen asiasta käyttämään puheenvuoroon. Haluan korostaa hänenkin mainitsemaansa seikkaa, että myös Euroopan unionin yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka kuuluu uuden perustuslain mukaan valtioneuvoston kompetenssiin.

Olisin omalta osaltani ollut valmis presidentin vallan suurempaankin supistamiseen.

Arvoisa puhemies! Valtioneuvoston muodostamista koskeva kohta, 61 §, aiheutti perustuslakivaliokunnassa eniten työtä. Ongelman lähtökohtana oli lähes kaikkien asiantuntijoiden kanta, jonka mukaan hallituksen esityksen pykälämuoto ja perustelut olivat keskenään ristiriitaiset ja hyvin epäselvät. Muodostaessaan omaa kantaansa valiokunta lähti liikkeelle tavoiteasetannasta ja totesi yksimielisesti tavoitteena olevan siirtymisen presidenttijohtoisesta valtioneuvoston muodostamisprosessista eduskuntajohtoiseen järjestelmään. Tämä tavoite sisältyi myös hallituksen esitykseen. Edelleen valiokunta katsoi, että presidentille tulee jäädä vaikutusmahdollisuus siinä tapauksessa, että valtioneuvoston muodostaminen eduskunnan johdolla ei onnistuisi.

Valiokunnan muuttama pykälämuoto yhdessä oleellisesti muutetun perusteluosan kanssa muodostaa kokonaisuuden, joka yksiselitteisesti merkitsee valtioneuvoston muodostamisprosessin siirtymistä eduskuntavetoiseksi. Perusteluissa todetaan: "Pääministerin valinnan kuuluminen eduskunnalle merkitsee luopumista hallituksen muodostamisen presidenttijohtoisuudesta. Eduskunta huolehtii kaikin osin myös tämän prosessin ohjauksesta." Tämä on selvää tekstiä. Sen sijaan hieman avoimeksi jää, miten valtioneuvoston muodostaminen eduskunnan johdolla käytännössä eri tilanteissa tapahtuu. Tätä voidaan myös pitää perusteltuna joustavuutena.

Valtioneuvoston muodostamisprosessissa eduskunnassa on kaksi tärkeää näkökohtaa. Ensinnäkin mitään eduskuntaryhmää ei voida sivuuttaa neuvotteluprosessista. Tästä todetaan: "Kaikkien ryhmien tulee saada olla mukana sovittaessa neuvottelujen käynnistämisestä." Toisaalta puhemiehellä on asemansa perusteella vel-

vollisuus seurata neuvottelujen kulkua ja tarvittaessa käynnistää ne. Lainaan taas yksityiskohtaisia perusteluja, joissa todetaan: "Puhemiehen asiana on seurata hallitusneuvottelujen edistymistä eduskunnassa ja tarvittaessa käynnistää ne." Puhemies viime kädessä myös raportoi presidentille eduskuntaprosessin tuloksen. Pykälän sanamuodon mukaan presidentti on sidottu eduskunnassa syntyneeseen neuvottelutulokseen.

Arvoisa puhemies! Vähemmän keskusteltu, mutta epäilemättä eräs perustuslakiuudistuksen merkittävimmistä muutoksista sisältyy niin sanottujen poikkeuslakien säätämismahdollisuuden jatkamiseen, kuitenkin esityksen mukaisesti niin, että perustuslakiin voidaan tehdä vain rajattu poikkeus. Poikkeuslakimahdollisuus on valtiosääntömme erikoisuus, jonka olemassaolo on pääsääntöisesti ollut hyödyllinen, tarpeellista joustavuutta lainsäädäntöön antava piirre. Arvioni mukaan erityisesti viime vuosien käytäntö, jossa tavallisia lakeja on yleensä tarpeen vaatiessa niin muutettu, ettei ristiriitaa perustuslain kanssa muutoksen jälkeen esiinny, on ollut oikea. Hyvin harvat poikkeuslait ovat olleet hyvin perusteltuja ja yleensä tulleet hyväksytyiksi paljon tarvittavaa suuremmalla äänten enemmistöllä. Kun uudistusesitys vielä entisestään kiristää poikkeuslakien säätämistä tekemällä mahdolliseksi vain rajatun poikkeuksen, on suunta parempaan.

Poikkeuslakien ongelmallisin piirre on liittynyt niin sanottuun aukkoteoriaan, jonka mukaan kerran perustuslakiin tehty poikkeus murtaa perustuslakimuuriin aukon, josta myöhemmin voidaan kuljettaa läpi lakeja tavallisen lain säätämisjärjestyksessä, mikäli poikkeuksen ala ei laajene. Käytännössä eräissä tapauksissa aukkoteoria on muuttunut trattiteoriaksi, toisin sanoen perustuslain aukosta on kuljetettu säännöksiä, joita ei poikkeuslakia säädettäessä ilmeisesti olisi hyväksytty poikkeuksen piiriin. Säädettäessä poikkeuslaki mahdolliseksi vain rajoitettuna poistuu mahdollisuus aukkoteorian venyvään käyttöön. Perustuslakipoikkeuksen tulee uudistuksen jälkeen olla selväpiirteinen, tarkkarajainen ja tarvittaessa kestoltaan rajoitettu.

Uusi säännös selventää ja tarkentaa asianmukaisella tavalla kotimaisten poikkeuslakien säätämistä. Ongelmaksi saattaa sen sijaan muodostua 95 §:n eli kansainvälisten velvoitteiden voimaan saattamista koskevan pykälän soveltaminen. Jos kansainvälisen velvoitteen hyväksymistä tarkoittava laki on ristiriidassa perustuslain kanssa, tulee se hyväksyä kahden kolmasosan enemmistöllä lepäämään jättämättä. Voimassa olevassa laissa on vastaava säännös. Säännös rinnastuu poikkeuslakimenettelyyn.

Suomen liittyminen EU:n jäseneksi toteutettiin edellä mainittua poikkeuslakimenettelyä noudattaen. Kun jäsenyyssopimuksen hyväksymisen yhteydessä Suomi hyväksyi Maastrichtin sopimuksen, kulkeutui tuon päätöksen tekemisen myötä syntyneestä perustuslain aukosta aukkoteorian mukaan sellaistakin, mitä päätöstä tehtäessä ei täysin oivallettu. Sopimuksen solmimisella luotiin muun muassa aukko, joka mahdollisti omasta valuutasta luopumisen tämän vuoden alusta lukien, vaikka yhä voimassa olevassa vanhan perustuslain pykälässä sanotaan Suomen rahayksikön olevan markka eikä mikään euron ilmenemismuoto.

Oma kantani oli ja on edelleen, että poikkeuslakimenettelyn ja siihen liittyvän aukkoteorian soveltaminen tässä tapauksessa ei täyttänyt kaikelta lain soveltamiselta, myös perustuslain soveltamiselta, edellytettävää legitiimisyysvaatimusta.

Nyt käsillä oleva lakiehdotus muuttaa säännöstä myös tältä osin. Perusteluihin on selkeästi kirjoitettu, että rajatun poikkeuksen vaatimus koskee myös kansainvälisen velvoitteen voimaan saattamista tarkoittavaa menettelyä. Mitä tarkoittaa rajatun poikkeuksen vaatimus tässä yhteydessä? Koska määrettä rajattu käsitellään vain yleisesti poikkeuslakimahdollisuuden yhteydessä, voidaan katsoa, että samaa kriteeristöä tulee soveltaa myös tässä kohdin.

Voitaisiinko siis Maastrichtin sopimuksen kaltainen sopimus hyväksyä rajattuna poikkeuksena muutetun pykälän mukaan? Asiaa pohtineen valtiosääntöasiantuntija Kaarlo Tuorin mukaan tuskin.

Entä voisiko Suomi luopua itsenäisestä puolustuksesta ja liittyä sotilasliiton jäseneksi tällä menettelyllä, kun mahdollista on tehdä vain rajoitettu poikkeus? Ennakollisena kantanani asiaan vastaan: ei.

Tätä tulkintaa vahvistaa vielä 94 §:n 3 momentti, jossa todetaan, ettei kansainvälinen velvoite saa vaarantaa valtiosäännön kansanvaltaisia perusteita. Tätä kohtaa tulkitsen vaatimuksena perustuslain ytimeen vaikuttavien ratkaisujen tekemisessä edellytettävästä suuresta legitimiteetistä.

Ehdotettu muutos valtiosopimusten solmimismenettelyyn, toisin sanoen vaatimus siitä,

että perustuslakipoikkeus voi olla vain rajoitettu, voi johtaa siihen, ettei EU:n perussopimusten laajoja muutoksia voida hyväksyä kansallisesti tätä menettelyä käyttäen. EU-säädösten evolutiivisesta luonteesta johtuen vaatimus perustuslakipoikkeusten rajatusta luonteesta voi nousta esteeksi aiemmin sovelletun menettelyn jatkamiselle.

Arvoisa puhemies! Edellä kuvattu menettely EU:n perussopimusten kansallisesta käsittelystä osoittaa, että juuri tämä kohta saattaa muodostua nopeimmin muutosta vaativaksi. Kun perussopimusmuutoksen käsittely normaalissa perustuslain säätämisjärjestyksessä kahdessa eduskunnassa vienee liikaa aikaa, voitaisiin perussopimusten kansallinen hyväksyminen toteuttaa liittämällä käsittelyyn kansanäänestys tai nostamalla hyväksymiseen vaadittavaa määräenemmistöä nykyisestä kahdesta kolmasosasta. Onhan absurdia, että metsänhoitoyhdistyksen toimintaa koskeva laki tullakseen nopeasti voimaan edellytti viiden kuudesosan enemmistöä, kun lukuisia perustuslakipoikkeuksia sisältävä Amsterdamin sopimus voitiin hyväksyä kahden kolmasosan enemmistöllä.

Arvoisa puhemies! Annan suuren arvon perustuslakivaliokunnassa vallinneelle yksituumaisuudelle ja halulle saavuttaa tässä asiassa yksimielisyys. Perustuslain legitiimisyyden kannalta on tärkeää, että laki voidaan hyväksyä suurella enemmistöllä mieluiten yksimielisesti. Perustuslaki on aina kompromissi, nyt käsillä olevassa tapauksessa hyvä ja tasapainoinen kompromissi.

Suuri ansio hyvästä tuloksesta kuuluu paitsi perustuslakivaliokunnan jäsenille erityisesti myös puheenjohtaja Itälälle.

Ed. R. K o r h o n e n : Arvoisa puhemies! Ed. Korkeaojan viimeisestä kappaleesta on hyvä jatkaa, eli haluan toistaa nuo hänen perustuslakivaliokunnalle osoittamansa kiitokset ja samoin myös erityisesti kohdistaa kiitokset valiokunnan puheenjohtajalle Itälälle, joka ansiokkaasti on saanut viedyksi läpi yksimielisen mietinnön. En halua tässä puuttua sen enempää lain nimiasioihin kuin presidentin valtaoikeuksiin tai hallituksen muodostamiseen tai ylipäätänsä siihen, että parlamentarismia on lisätty perustuslain muutoksen yhteydessä. Haluan nostaa täältä esille muutamia pieniä asioita, jotka jääneet tässä keskustelussa vähemmälle huomiolle.

Ensinnäkin perustuslain säätämisjärjestyksessä on helpotettu eduskunnan työskentelyä siten, että eduskunnan ja sen sisäistä työskentelyä koskevat säännökset on muotoiltu siten yleispiirteiseksi, että eduskuntatyötä voitaisiin yleensä kehittää eduskunnan työjärjestyksellä ilman perustuslain muutosta. Se, että lakien käsittelymäärää on vähennetty kolmesta kahteen, on jo erinomainen muutos, joka vähentää varmasti turhaa puhetta ja ajan käyttöä täällä turhaan työskentelyyn. Toisaalta työjärjestyksen käyttö auttaa meitä työskentelemään yhä modernimmin ja vastaamaan lain säätämiseen liittyviin uusiin haasteisiin.

Sen lisäksi täällä on sivuttu kansanedustajan puhevapautta ja puheoikeutta, joka edelleenkin säilyy rajoittamattomana. Mutta haluan nostaa esille sen, että valiokunta on mietinnössään todennut, että ehdotetun sisältöisenä säännös kansanedustajan puhevapaudesta ei voi muodostua esteeksi sellaisille eduskunnan työjärjestyksessä toteutettaville käytännön järjestelyille, jotka rajoittavat vain tilapäisesti puhumisen täydellistä vapautta ja jotka kohdistuvat kaikkiin tasapuolisesti. Eli tämä tarkoittaisi sitä, että tuo sanamuoto sallisi joissakin tai jonkin asian käsittelyssä sen, että osa keskustelusta käydään yksiselitteisesti ehdottomien puheiden kestoa ja määrää koskevien rajoitusten alaisena, mikä saattaa olla joidenkin asioiden kohdalla ihan aiheellistakin.

Sitten, arvoisa puhemies, haluaisin puuttua myös siihen asiaan, joka koskee kansanedustajan tiedonsaantioikeutta. Hallituksen esityksen pykälästähän puuttui Perustuslaki 2000 -komitean ehdottama säännös kansanedustajan tiedonsaantioikeudesta, jonka mukaan kansanedustajalla olisi oikeus saada viranomaiselta sellaisia tämän hallussa olevia tietoja, joita edustajantoimen hoitaminen edellyttää ja jotka eivät ole salassa pidettäviä. Valiokunta työskentelyssään korjasi asian ja lisäsi pykälään tuon Perustuslaki 2000 -komitean esittämän asian eli muotoili uudelleen kyseisen 43 §:n 3 momentin. Tietenkin tämä tarkoittaa edelleenkin sitä, että tuonkaan 3 momentin perusteella edustajan oikeus ei ulotu tietoihin, jotka ovat salassa pidettäviä tai koskevat valmisteilla olevaa valtion talousarvioesitystä.

Perustuslain 87 §:ssä käsitellään talousarvion ulkopuolisia rahastoja. Tuo pykälä sallii tietyin edellytyksin talousarvion ulkopuolisten rahastojen perustamisen uudelleen vuoden 1991 hallitusmuodon valtiontaloussäännösuudistuksessa toteutetun kiellon jälkeen. Valiokunta on ottanut asiaan kantaa ja todennut, että yleensä tulisi suhtautua pidättyvästi uusien määräenemmistö-

säännösten muodostamiseen. Talousarvion ulkopuolisen rahaston perustamisesta taikka rahaston tai sen käyttötarkoituksen olennaisesta laajentamisesta säädetään ehdotuksen mukaan lailla, joka on hyväksyttävä eduskunnassa 2/3:n enemmistöllä. Asia on erinomaisen hyvä.

Lisäksi vielä haluan nostaa esille 106 §:n, perustuslain etusijaisuuden. Siinä säännös perustuslain etusijasta vahvistaa, että perustuslaki on osa tuomioistuimessa sovellettavaa oikeutta ja turvaa perustuslain säädöshierarkisen ylemmänasteisuuden käytännön soveltamistilanteissa. Tämä tavallaan paikkaa sitä aukkoa, joka saattaa osua kaikesta huolimatta lainsäädännössä kohdalle: erityislain ja perustuslain välillä on ristiriita. Valiokunta on kuitenkin mietinnössään korostanut sitä, että etusijan antaminen perustuslaille edellyttää, että lain säännöksen soveltaminen tuossa yksittäistapauksessa olisi ilmeisessä ristiriidassa perustuslain kanssa, eli tuomioistuimella ei ole muuta kuin yksittäistapauksen soveltamisoikeus. Perustuslain valvonnan painopiste säilyy edelleenkin ennakkovalvonnassa, jossa perustuslakivaliokunnalla on keskeinen asema.

Ed. A a l t o n e n : Arvoisa puhemies! Parin viime vuosikymmenen poliittisen järjestelmän kehitys ja ehkä nyt viimein tämä perustuslakiuudistus sementoivat sen, että Kekkosen kaltaisia vallankäyttäjiä tässä tasavallassa ei enää tulla näkemään.

Ulkopoliittinen vallankäyttö ei noussut keskeisesti esille hallitusmuotoa vuosisadan alussa säädettäessä. Sen ulkopoliittisia valtasuhteita koskeviin säännöksiin jäi siksi niiden kirjoitustavan ehdottomasta sävystä huolimatta suhteellisen paljon tulkinnan varaa. Säännösten lähtökohtana oli aikakaudelle tyypillinen käsitys valtiollisesta suvereniteetista kansainvälisten suhteiden perustana. Valtioiden virallisten suhteiden, kahdenvälisen diplomatian, rinnalla oli vain suhteellisen vähän muita kansainvälisen kanssakäymisen muotoja.

Kuten hallituksen esityksen perusteluissa on todettu, hallitusmuodon säätämishistoriasta ei ilmene, että presidentille olisi ulkopolitiikan alalla pyritty antamaan erityisen voimakas asema tai osoittamaan Suomen kansainväliset suhteet presidentin tärkeimmäksi tehtäväalueeksi. Käytännössä presidentin asema ulkoasioita koskevassa päätöksenteossa on vaihdellut eri aikoina. Itsenäisyyden kahden ensimmäisen vuosikymmenen aikana presidentin asema ulkopolitiikassa ei ollut lainkaan korostunut. Sen sijaan ulkoasiain hoidon parlamentaariset piirteet olivat ajoittain erittäin vahvoja. Tämä osoittaa sitä, että viime vuosikymmeninä tapahtunut ulkoasiainvaltaa koskevan säädöksen irtautuminen muista presidentin toimivaltaa koskevista säädöksistä presidentin ulkopoliittista johtajuutta korostavalla tavalla ei vastaa hallitusmuodon 33 §:n alkuperäistä tarkoitusta.

Kun viime aikoinakin on lukenut eräiden viisaiden kirjoituksia, on usein voinut havaita tekstiä, jossa sanotaan, miten viisaasti ja kaukonäköisesti perustuslain kirjoittajat vuosisadan alussa pykälät osasivatkaan muotoilla. Jos ajatellaan, mitä viisautta niissä sitten oli, viisautta kai oli ainakin se, että osattiin kääntää perustuslain asianomaiset pykälät suoraan tsaarin Venäjän venäjänkielisistä perustuslaeista. Onneahan noiden pykälien kanssa tietysti on ollut, koska ne kieltämättä ovat joustavina säädöksinä kestäneet erilaisia aikoja tässä tasavallassa, jopa hyvin vaikeita aikoja.

Toisen maailmansodan aikana ja sen jälkeen ulkopoliittinen päätöksentekojärjestelmä alkoi toimia presidenttikeskeisesti ja ulkopolitiikan johtamista alettiin pitää presidentin tärkeimpänä tehtävänä. Tähän vaikuttivat erityisesti kriisiolosuhteet. Presidentin ulkopoliittisen johtajuuden merkitystä on sittemmin osaltaan perusteltu tarpeella turvata kriisiaikojen päätöksenteon tehokkuus ja joustavuus sekä siihen liittyvän informaation luottamuksellisuus.

Kun ulkoasiainvaliokunnassa käsittelimme tästä asiasta perustuslakivaliokunnalle annettavaa lausuntoa, me paljon pohdiskelimme tätä kysymystä ja totesimme hyvin yksituumaisesti, miten kehittyneen kansalaisyhteiskunnan oloissa on tärkeätä, että ulkoasiainvalta ei kriisioloissakaan olisi liiaksi keskittynyttä. Ulkopolitiikan päätöksenteko on nimittäin sitä vahvemmalla pohjalla, mitä laajemman hyväksynnän ulkopoliittiset toimet yhteiskunnassa saavat. Minusta kaikki yhden henkilön instituutiot vakiintuneissa demokratioissa ovat ongelmallisia.

Yleinen kansainvälinen kehitys ja Suomen omaan kansainväliseen asemaan vaikuttaneet muutokset ovat monipuolistaneet ulkoasiainhoidon aluetta ja aiheuttaneet muutospaineita myös ulkoasiain johtamisessa. Toisen maailmansodan jälkeisenä aikana kansainvälisten järjestöjen merkitys on huomattavasti lisääntynyt kansainvälisen yhteistyön välineenä. Niiden piirissä on luotu huomattava määrä tätä yhteistyötä säätelevä monenkeskisiä kansainvälisiä sopimuksia.

Kansainvälisten suhteiden hoitoon osallistuvat nykyisin kaikkien ministeriöiden lisäksi muutkin viranomaiset. Suomen liittyminen Euroopan talousaluetta koskeviin sopimusjärjestelyihin vuonna 1993 ja Euroopan unioniin vuonna 1995 tekivät välttämättömäksi perustuslain täydentämisen säännöksillä, jotka turvaavat eduskunnan ja valtioneuvoston mahdollisuuden osallistua ja vaikuttaa Euroopan unionin asioiden kansalliseen valmisteluun ja päätöksentekoon.

Osin tämän kansainvälisessä toimintaympäristössä tapahtuneen kehityksen tuloksena, mutta, sanoisin, merkittävältä osin myös aktiivisten parlamentarisointipyrkimysten seurauksena on syntynyt tarve uudistaa ulkoasiainvallan perusteita koskevia hallitusmuodon säännöksiä. Hallituksen esityksen perusteluissa viitattiinkin eräisiin tähän vaikuttaneisiin käytännöllisiinkin syihin, kuten hallitusmuodon sanontojen vanhahtavuuteen ja tarpeeseen selkeyttää ja tehdä ymmärrettävämmäksi ulkoasiainhoidon perustuslakisääntelyä.

Tärkein muutosta edellyttävä tekijä on tarve vahvistaa myös ulkopoliittiseen päätöksentekoon ja toimintaan ulottuvaa parlamentaarista vastuukatetta. Euroopan unionin jäsenyyden aiheuttamat muutokset osoittavat, että valtioneuvoston asema ulkopolitiikan hoidossa on aikaisempaan verrattuna huomattavasti korostunut presidentin rinnalla. Tämä vahvistaa myös eduskunnan asemaa ulkoasioissa. Parlamentaarisen vastuun ulkopolitiikasta kantaa hallitus tai sen asianomainen jäsen silloinkin, kun ei ole osallistunut ulkopoliittisen päätöksen tekemiseen. Tämä meidän on eduskunnassa tästä alkaen hyvä muistaa.

Hallituksen esityksen yleisperusteluihin ei sisälly yleistä keskustelua valtiojärjestyksen perusteista eikä siitä, miten niiden tulisi heijastua valtiollisten instituutioiden asemaan. Perusteluissa ei liioin käsitellä yleisellä tasolla valtioelinten keskinäissuhdetta eikä tarkastella kriittisesti vallitsevaa hallitusjärjestelmää.

Perustuslakivaliokunnan työn tuloksena säilyy pääosin muuttumattomana ylimpien valtioelinten keskinäinen suhde, jota voidaan luonnehtia presidentillisen ja parlamentaarisen järjestelmän sekamuodoksi. Ylin hallitus- ja hallintovalta on jaettu presidentin ja valtioneuvoston kesken siten, että presidentille on pidätetty valtiontaloutta lukuun ottamatta merkittävimmät hallitusasiat.

Tällaisen järjestelmän haittana kieltämättä on, että siihen sisältyvä dualismi luo valtiolliseen järjestelmään jännitteitä, joita puhtaasti parlamentaarisesti hallituissa valtioissa ei ole. Aikaisemminkin periaatteessa vallinnut ja Euroopan unionin jäsenyyden vaikutuksesta korostunut ulkoasiain kaksoisjohto presidentin ja valtioneuvoston toimesta voi aiheuttaa ristipaineita myös ulkopolitiikan hoidossa.

Tällaisia ongelmia ei kuitenkaan voida kokonaan ratkaista perustuslain säännöksin, koska ne ovat usein yhteydessä muuttuviin ulko- ja sisäpoliittisiin tilanteisiin, poliittisiin voimasuhteisiin ja henkilökysymyksiin. Tärkeätä, niin kuin täällä on monta kertaa sanottu, tässä uudistuksessa on suunta pääministerivetoiseen päätöksentekojärjestelmään, poispäin presidenttivetoisesta.

Perustuslaki muuttuu myös ulkoasiainvallan osalta vähemmän presidenttikeskeiseksi. Kuten Suomen ulkopolitiikan tähänkinastisen historian aikana, valtiokäytäntö saa tulevaisuudessa perustuslakia muuttamattakin uusia piirteitä kansallisen ja kansainvälisen kehityksen aiheuttamien muutostarpeiden vaikutuksesta. Kansainvälisen kehityksen vaikutuksesta aiheutuu sopeutumistarpeita, joihin kauas tulevaisuuteen ulottuvaksi tarkoitetulla perustuslakitasoisella ulkoasiainvallan sääntelyllä on vaikea varautua.

Kansainväliset yhteydet kasvavat määrällisesti ja kattavat yhä useampia julkisen elämän lohkoja, mikä aiheuttaa ulkoasiain hoidon liiallisen hajautumisen vaaran. Kansainväliset sopimukset tähtäävät enenevästi lainsäädännön laajamittaiseen yhtenäistämiseen sopimusvaltioissa, jolloin sopimuksista tulee kilpaileva lainsäädäntötoiminnan muoto ja kotimaisten oikeussääntöjen suhteellinen osuus vähenee. Erityisesti Euroopan unionin jäsenyys aiheuttaa, että raja ulkoasioiden ja sisäasioiden kesken jatkuvasti hämärtyy.

Ehdotettuun uuteen hallitusmuotoon sisältyy eräitä periaatteellisesti merkittäviä piirteitä verrattuna aikaisempiin perustuslakeihin. Valtiollinen vallankäyttö sidotaan siinä sekä kansainvälisen yhteistyön periaatteeseen että eräisiin ilmaistuihin päämääriin. Kansainvälinen yhteistyö rauhan ja ihmisoikeuksien turvaamiseksi sekä yhteiskunnan kehittämiseksi nostetaan valtiosäännössä täydentämään suvereniteettia valtiollisen vallankäytön perustana.

Arvoisa puhemies! Lopuksi muutamalla sanalla kommentoin eräitä esille nostettuja kysymyksiä, joista eräs on presidentin nykyjärjestelmän kannalta hyvin ongelmallinen vaalitapa. Mehän olemme muuttaneet presidentinvaalin kansanvaaliksi ja jossakin määrin nurinkurisessa

järjestyksessä joutuneet supistamaan presidentin valtaoikeuksia. Kaiken tämän tietysti, ainakin minusta, oikein suoritettuna olisi pitänyt tapahtua toisenlaisessa järjestyksessä. Se olisi ainakin ollut helpompaa.

Edelleenkin, vaikka hyvin tiedän, miten mahdottomalta tällainen ajatus saattaa tuntua, olen sitä mieltä, että presidentin vaalitavan muuttamista, uudistamista olisi uudelleen harkittava. Mutta kuten hyvin tiedetään, tällaisista uudistuksista, joita ikään kuin demokraattisiksi, avoimiksi, kansanvaltaa lisääviksi voidaan luonnehtia, on vaikea takaisinpäin päästä.

Tulee mieleen muutaman viikon takainen Yhdysvaltain kongressin edustajainhuoneen ulkoasiainvaliokunnan vierailu tässä talossa. Olimme ulkoasiainvaliokunnan huoneessa, ja kongressimiehet kysyivät, mihin tänne mahtuu lehdistö istumaan. Me totesimme, että meillä valiokuntien kokoukset, muidenkin kuin ulkoasiainvaliokunnan, ovat suljettuja, niissä ei ole mediaa paikalla. Se turvaa sen, että saamme kokoukset joskus päätettyäkin ja pystymme todella ulko- ja turvallisuuspolitiikan alueellakin käymään hallituksen kanssa vakavia keskusteluja ja saamme oikeaa informaatiota. Monet amerikkalaiset kongressimiehet ihastellen sanoivat, että heidän pitäisi päästä myös tällaiseen järjestelmään, hyvin tietäen, että kun siellä on kerran ovet medialle avattu, siitä systeemistä ei paluuta voi suomalaisen kaltaiseen järjestelmään olla.

Tämän uudistuksen tavoitteena luulisin olevan entistä järkevämmän tasapainon tasavallan presidentin, pääministerin johtaman valtioneuvoston ja eduskunnan välillä, mitä ulkopoliittiseen päätöksentekoon tulee. Vahvan presidenttiinstituution ylläpitäminen muutoinkin kuin edellä mainittujen syiden perusteella on ongelmallista. Se nimittäin ylläpitää kansalaisten mielissä harhakuvaa vahvasta, paljoon pystyvästä johtajasta, joka kykenee ratkaisemaan tahdonvallallaan aikamme monimutkaisia ongelmia.

Kun esitetään ulkopoliittisen päätöksentekojärjestelmän kritiikkiä, niin kuin osin olen tehnyt, on tietysti lopuksi hyvä muistuttaa siitä tosiasiasta, että suomalainen järjestelmä kuitenkin on kaiken kaikkiaan toiminut hyvin. Maan edut, mitä ulkosuhteisiin ja Suomen turvallisuuteen tulee, on aina ajettu.

Ed. I h a m ä k i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Aaltonen otti puheenvuorossaan esiin ristiriidan, joka tuli vallalle, kun tasavallan presidentin vaalitapaa muutettiin ja siinä pyrittiin nostamaan tasavallan presidentin arvoa ja arvovaltaa. Mutta nyt, kun tasavallan presidentiltä ollaan kaventamassa valtaoikeuksia, tavallaan tehdään päinvastaista politiikkaa. Kun ed. Aaltonen otti puheessaan esiin sen, että tasavallan presidentin vaalitapaa pitäisi kenties uudistaa, tekee mieleni kysyä ed. Aaltoselta, millä tavalla hän haluaisi tasavallan presidentin vaalitapaa uudistaa.

Ed. A a l t o n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Edustamallani puolueella on pitkään ollut kantana tai oli pitkään, ennen kuin vaalitapa uudistettiin, että tasavallan presidentti pitäisi valita eduskunnan toimesta. Se olisi erinomaisella tavalla korostanut päätöksentekojärjestelmän parlamentaarisia piirteitä ja erityisesti tasavallan presidentin parlamentaarista vastuukatetta, josta me paljon puhumme ja jota me tällä uudistuksella tavoittelemme. Ymmärrän, että vaikeata sellainen uudistus varmasti on.

Ed. L a x : Fru talman, rouva puhemies! Utöver det som rdm. Gunnar Jansson redan har anfört på svenska riksdagsgruppens vägnar så vill jag här närmast med tanke på framtida historieskrivning bara fästa uppmärksamhet vid tre frågor.

Den för mig själv svåraste bedömningen, när det gäller behandlingen av det här förslaget till ny grundlag, har gällt den så kallade parlamentariseringen av presidentens ställning, någonting som kollegan Markus Aaltonen här gick in på djupet med. Det är i synnerhet avvecklingen av presidentens stora befogenheter på utrikespolitikens område och hans delvis till dessa befogenheter knutna tidigare starka roll vid regeringsbildningen som har varit besvärliga för mig, detta att dessa befogenheter så starkt skall beskäras. I historiens belysning har vi lärt oss att uppskatta en stark presidentmakt när snålblåsten dragit över landet. Grundlagen skall ju inte skrivas enbart för goda tiders förhållanden.

Efter att ha tagit del av grundlagsutskottets mycket grundliga arbete och med beaktande av den avgörande historiska förändring, som Sovjetunionens sammanbrott och Finlands därpå följande medlemskap i den Europeiska unionen innebar, har också jag efter tvekan kommit till att jag kan omfatta grundlagsutskottets betänkande till den del förslaget griper in i presidentens konstitutionella befogenheter.

Som lagutskottets ordförande är jag mycket

glad över att på ett avgörande sätt ha fått medverka till att en betydande brist i vårt statsrättsliga system har kunnat avhjälpas eller nu kommer att kunna avhjälpas. Det skedde först i samband med godkännandet av de nya grundrättigheterna som trädde i kraft den 1 augusti 1995, då principen om så kallad grundlagsvänlig tolkning antogs och nu genom att det föreslås att det skall stiftas en paragraf 106, genom vilken domstolarna vid lagtolkningen i enskilda fall ges möjlighet att åsidosätta lagar som står i uppenbar konflikt med grundlagen.

I vartdera fallet har grundlagsutskottet i oförändrad form omfattat det förslag som lagutskottet i sina respektive utlåtanden till grundlagsutskottet givit vid behandlingen av dessa frågor. Något verkligt behov av en författningsdomstol föreligger inte längre om den här föreslagna reformen nu godkänns.

Till slut vill jag uttrycka min stora tillfredsställelse över att den nya grundlagen med de preciseringar som grundlagsutskottet föreslår i allt väsentligt bekräftar den nuvarande konstitutionella likställigheten mellan landets två nationalspråk, finskan och svenskan. Kapitlet om de grundläggande rättigheterna överförs i sin helhet till den nya grundlagen såsom de godkändes vid reformen som trädde i kraft år 1995. Här kan bland annat konstateras att målet för det grundlagsenliga skyddet är faktisk och inte enbart formell likställighet för de båda språkgrupperna och de båda språken. Det svenska skolväsendet, det svenska biskopsstiftet med sina församlingar, den svenska enheten för militärutbildning och landets svenskbygder är viktiga förutsättningar för att språkgruppernas jämställdhet också i praktiken skall kunna förverkligas.

I paragraferna 79 och 80 med grundlagsutskottets tillägg till motiveringarna konstateras, slås fast gällande rättstillstånd, dvs. att de svenskspråkiga och finskspråkiga normtexterna som publiceras i författningssamlingen är likställda, har samma rättsliga verkan.

Slutligen vill jag bara nämna den ändring som den föreslagda paragrafen 122 innebär. Det gäller förändringar i den administrativa indelningen och här sker en förändring i förhållande till den nuvarande lagstiftningen. Jag tror att den här förändringen gör situationen klarare och särskilt de motiveringar som grundlagsutskottet anför innebär ett klart stöd för strävandena att bevara landets små svenskbygder svenska, en mycket viktig förutsättning för att det svenska språket faktiskt skall kunna leva och utvecklas i Finland.

Rouva puhemies! Sen lisäksi, mitä ed. Gunnar Jansson ruotsalaisen eduskuntaryhmän puolesta on lausunut, haluan tässä kiinnittää huomiota vain kolmeen asiaan lähinnä ajatellen vastaista historiankirjoitusta. (Ed. Ihamäki: Ei ole rouva enää!) — Ai jaha, puhemies on vaihtunut tässä kesken puheenvuoron ja samalla, kun kielikin vaihtui puheenvuorossani.

Herra puhemies! Siis vastaisen historiankirjoituksen varalta muutama sana kolmesta asiasta.

Itse olen vaikeimpana kysymyksenä tässä hallituksen esityksessä ja perustuslakivaliokunnan käsittelyn yhteydessä pitänyt puuttumista presidentin valtaoikeuksiin, niiden niin sanottua parlamentarisointia taikka kansanvaltaistamista. Presidentillähän on ollut hyvin vahva perustuslaillinen asema sekä ulkopolitiikassa että hallitusta muodostettaessa. Nämä jälkimmäiset valtuudet tietysti ovat kytkeytyneet edellisiin valtuuksiin. Eli ajatus on ollut, että ulkopoliittisia valtaoikeuksia ei voi käyttää, jos ei myös samalla pysty vaikuttamaan hallituksen kokoonpanoon. Historia on myös meille monta kertaa osoittanut, että meille on ollut vahva presidentinvalta tärkeä erityisesti silloin, kun kylmät tuulet ovat puhaltaneet maamme ylitse, eikä tietenkään perustuslakia voi kirjoittaa pelkästään hyvien aikojen varalta.

Tutustuttuani perustuslakivaliokunnan hyvin perusteelliseen työhön ja ottaen huomioon sen vallan merkittävän historiallisen muutoksen, joka johtui Neuvostoliiton hajoamisesta ja vielä sen jälkeen Suomen liittymisestä Euroopan unioniin täysjäseneksi, olen kuitenkin tietysti määrätyn epäilyn jälkeen mutta kuitenkin päätynyt siihen, että minäkin voin hyväksyä, tukea, perustuslakivaliokunnan ehdotuksia siltä osin kuin tässä riisutaan presidentin valtaoikeuksia. Toivottavasti historia todistaa, että tämä on ollut viisas päätös.

Toinen asia, joka todella minua ilahduttaa, on se, että lakivaliokunnan puheenjohtajana olen saanut nyt kahdesti olla keskeisellä tavalla mukana korjaamassa erästä puutetta valtiojärjestelmässämme. Se liittyy lakien perustuslainmukaisuuskontrolliin. Ensimmäistä kertaa hyvin vilkas ja hedelmällinen keskustelu virisi tästä asiasta lakivaliokunnassa silloin, kun valiokunnan tuli antaa lausunto perustuslakivaliokunnalle perusoikeusuudistuksesta. Silloin lakivaliokunnan ehdotuksesta perustuslakivaliokunta otti mietin-

töönsä sanatarkasti lakivaliokunnan ehdotuksen, joka piti sisällänsä niin sanotun perustuslakimyönteisen tulkinnan hyväksymisen.

Tämä uudistus sitten poiki uuden perustuslakiesityksen osalta 106 §:n eli siinä vietiin tätä asiaa vielä askelta pitemmälle. Nyt ehdotetaan ja niin myös perustuslakivaliokunta esittää, että tuomioistuimet lain tulkinnassaan yksittäisiä tapauksia ratkaistessaan voivat antaa etusijan perustuslaille, mikäli muu laki on ilmeisessä ristiriidassa perustuslain kanssa.

Tämäkin asia herätti syvällistä ja vilkasta keskustelua lakivaliokunnassa, joka myös antoi tästä lausunnon perustuslakivaliokunnalle esittäen samalla hallituksen lakitekstin täsmentämistä taikka muuttamista. Nämäkin ajatukset on muuttumattomina otettu perustuslakivaliokunnan mietintöön. Kun tämä pykälä tämän uudistuksen myötä tulee voimaan, mielestäni on poistunut tarve enää tässä maassa vaatia perustuslakituomioistuinta. Sellaista ei tämän jälkeen enää tarvita. Kyllä nämä korjaukset nyt paikkaavat tämmöiset kauneusvirheet ja poistavat sellaisen puutteen, joka meillä on ollut perustuslakimme alkuajoista lähtien.

Lopuksi haluan lausua iloni siitä, että tämä uusi perustuslaki niillä tarkennuksilla, joita perustuslakivaliokunta esittää, kaikissa olennaisissa kohdin vahvistaa maamme kahden kansalliskielen tasavertaisen aseman ja kahden kieliryhmän tasavertaisen aseman tässä yhteydessä.

Perusoikeuksia koskeva luku siirretään sellaisenaan, perusteluineen kaikkineen uuteen perustuslakiin. Siinähän todetaan nimenomaan, että perustuslaki lähtee siitä, että kysymyksessä olisi tosiasiallinen eikä vain muodollinen tasavertaisuus kielten ja kieliryhmien välillä. Ruotsinkielinen koululaitos, ruotsinkielinen hiippakunta ja myös ruotsinkielinen joukko-osasto samoin kuin pienet jäljellä olevat ruotsinkieliset alueet ovat kaikki hyvin keskeisiä tekijöitä, joiden varassa ruotsinkielinen tulevaisuus on tässä maassa. Tämän uudistuksen myötä nämä tosiasiat saavat vahvistuksensa jälleen kerran. Samoin tässä todetaan, että ruotsinkieliset säädöstekstit, jotka julkaistaan säädöskokoelmassamme, ovat tasavertaisia lakia tulkittaessa.

Eräs uudistus on 122 §, joka koskee hallinnollista jaotusta. Siihen vielä perustuslakivaliokunta on tuonut täsmennyksiä, jotka nimenomaan tukevat pyrkimyksiä säilyttää näitä pieniä ruotsinkielisiä alueita ruotsinkielisinä vastaisuudessa. Tämä on mielestäni aivan erinomainen asia.

Puhetta on ryhtynyt johtamaan ensimmäinen varapuhemies Pesälä.

Ed. A a l t o n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Lax kaipaili vahvaa johtajaa kriisiajan tarpeita varten. Tässä keskustelussa on jo aiemminkin todettu, miten meillä tasavallan presidentti olisi viime vuosinakin ylläpitänyt sisäistä vakautta. Minä en tällaista puhetta ymmärrä ollenkaan. Suomalaiset olot ovat olleet hyvin vakaat, ja 20 viime vuoden aikana meillä on ollut laajapohjaisia enemmistöhallituksia, joilla kaikilla on ollut vahvat pääministerit, vahvat johtajat, mutta ero sellaiseen presidentilliseen johtajaan, joka meillä vanhan valtiosäännön pohjalta on ollut, on siinä, että pääministerijohtajat ovat selkeän poliittisen valvonnan, parlamentaarisen kontrollin, alaisia.

Minä en ymmärrä, että meidän pitäisi ikään kuin jatkuvan kriisinodotuksen vallassa ylläpitää vahvan, keskitetyn johdon järjestelmää. Eiköhän suomalainen kansakunta ole jo kasvanut sellaiseen aikuisuuteen, että me voimme korostaa parlamentaarisia piirteitä, niin kuin muissakin Länsi-Euroopan maissa.

Ed. L a x (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! En tiedä, onko ed. Aaltonen nyt tarkkaan kuunnellut, mitä minä sanoin.

Minä en peräänkuuluttanut paluuta menneisyyteen, mutta halusin tuoda sen esille, että tämän asian punninta ei ole aivan yksioikoinen. Toki, toki systeemi on pelannut. Me olemme eläneet suotuisan sään aikaa tässä jo jonkin aikaa. Silloin niissä oloissa ei ole kaivattukaan vahvaa presidentin valtaa, mutta nähtäväksi jää sitten, kuinka toimii toisissa oloissa tämä systeemi, johon minäkin olen valmis yhtymään syistä, jotka tulivat esille muun muassa ed. Aaltosen puheenvuorossa. Osoittautuuko tämä sitten myös kelvoksi ratkaisuksi, jos suojainen sää muuttuu?

Ed. I h a m ä k i : Arvoisa puhemies! Valtiosäännön uudistaminen on ollut vireillä Suomessa lähes yhtäjaksoisesti 1970-luvun alusta. Valtiosääntöuudistuksen alkuperäisenä tarkoituksena oli korjata ja huoltaa valtiosääntöä sen nykyisistä perusteista lähtien, ei muuttaa niitä. Rakenteellisia uudistuksia sittemmin 1980-luvun lopulla ja 1990-luvun alussa toteutettaessa oli tarkoituksena toteuttaa samalla eräitä parlamentarismia vahvistavia uudistuksia.

Vallanjakoon liittyvät kysymykset ovat olleet rakenteellisen yhtenäistämisen ohella ennakoidusti merkittävin osa koko tätä perustuslain kokonaisuudistusta. Hallituksen esitys uudeksi perustuslaiksi oli huomattavasti laajempi kuin monet ennakko-odotukset antoivat olettaa. Perustuslakivaliokunta meni ja ilmeisesti eduskunta menee asiassa vielä hallituksen esitystä pidemmälle.

Eniten keskustelua herättänyt teema valtiosääntöuudistuksessa ovat olleet ylimpien valtioelinten toimivaltasuhteet. Uudistuksessa on ollut tarkoitus löytää vallankäyttäjien kesken sellainen tasapaino, että aina niin eduskunta, valtioneuvosto kuin tasavallan presidenttikin joutuvat ottamaan huomioon kahdella muulla ylimmän vallan käyttäjällä olevat valtaoikeudet.

Parlamentarisoitumiskehitys ei ole viime vuosina ulottunut ulkopoliittiseen vallankäyttöjärjestelmään samassa määrin kuin tasavallan presidentin sisäpoliittisten valtaoikeuksien käyttö. On luontevaa, että vuosien saatossa parlamentaaristen piirteiden yhä korostuessa valtiosäännössämme tasavallan presidentti myös ulkopolitiikassa pidättäytyy normaaleissa olosuhteissa korostetun henkilökohtaisesta vallankäytöstä. Tästä eteenpäin tasavallan presidentti päättääkin ulkopolitiikasta yhteistoiminnassa valtioneuvoston kanssa, mikä edellyttää presidentin ja valtioneuvoston välistä kiinteää yhteistoimintaa.

Valtiosääntöämme muutettiin Suomen liittyessä Euroopan unionin jäseneksi. Eduskunta päätti, että valtioneuvosto päättää EU:n toimielimissä tehtävän päätöksen kansallisesta valmistelusta ja siltä osin kuin tällainen päätös ei vaadi eduskunnan hyväksymistä eikä sisältönsä vuoksi myöskään asetuksen antamista, päättää muistakin siihen liittyvistä Suomen toimenpiteistä. Valtioneuvoston toiminta ulotettiin siten kattamaan myös muun muassa unionin yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa koskevat asiat. Tähän liittyen valtioneuvosto paitsi määrittelee Suomen kannan myös määrää Suomen edustajien toiminnasta ja osallistumisesta EU:n lopulliseen päätöksentekoon ja sitä edeltäviin valmisteluvaiheisiin.

On kuitenkin selvää, että niin Euroopan unionin yhteisessä ulko- ja turvallisuuspolitiikassa kuin kaikessa muussakin ulkopolitiikassa valtioneuvoston ja tasavallan presidentin tulee toimia tiiviissä yhteistyössä. Presidentin tulee tehdä kaikki merkittävät ulkopoliittiset päätökset ja toimet yhdessä valtioneuvoston kanssa ja valtioneuvoston valmistelusta.

Pääministerin valinnan kuuluminen eduskunnalle merkitsee luopumista hallituksen muodostamisen presidenttijohtoisuudesta. Eduskunta huolehtii kaikin osin myös tämän prosessin ohjauksesta. Hallituksen muodostamisessahan on kyse ennen kaikkea eduskuntavaalien tuloksesta, eduskunnan voimasuhteista ja eduskunnan eri poliittisten ryhmien yhteistyökyvystä ja -tahdosta. Presidentin osuus voi korostua lähinnä silloin, kun poliittisten puolueiden ja eduskuntaryhmien välisissä neuvotteluissa hallituspohjasta ja -ohjelmasta ei ole päästy ratkaisuun. Tällöin presidentti voisi vauhdittaa osaltaan hallitusneuvotteluja.

On kuitenkin todettava, että presidentit vaihtuvat, pääministerit vaihtuvat ja eduskunnan jäsenetkin vaihtuvat, mutta valtiosääntö ja valtaoikeudet jäävät. Uuden vuosituhannen alun kunniaksi uusi perustuslakimme vahvistaa Suomen parlamentaarista poliittista järjestelmää ja samalla yksilön vastuuta. Onhan perustuslakivaliokunnan mietinnössä todettu myös, että jokaiselle yhteiskunnan jäsenelle ei kuulu vain oikeuksia vaan myös monenlaisia velvollisuuksia.

Perustuslain muutos vaatii nykyeduskunnassa yksinkertaisen enemmistön ja seuraavassa eduskunnassa kahden kolmasosan enemmistön tullakseen hyväksytyksi, ellei lakia julisteta kiireelliseksi viiden kuudesosan enemmistöllä, koska verraten suuri yksituumaisuus täällä näyttää nyt vallitsevan, mutta yhdyn niihin, joiden mielestä lain luonne on niin merkityksellinen, että on syytä, että tämä perustuslaki käsitellään kahdessa eri eduskunnassa.

Eduskunnassa nyt päätettävänä oleva perustuslakivaliokunnan esitys Suomen uudeksi hallitusmuodoksi on tärkeä ratkaisu, joka viitoittaa Suomen tulevaisuutta demokraattisempaan, kansanvaltaisempaan, suuntaan.

Ed. A i t t o n i e m i : Herra puhemies! Ensin pari yksittäistä asiaa.

Muistaakseni ed. Jäätteenmäki totesi puheenvuorossaan, että tämä on hyvä normaaliolojen perustuslaki tai siihen suuntaan joka tapauksessa. Minä pidän hänen näkemystään varsin erikoisena sikäli, että ei kai meillä voi olla normaalioloihin ja epänormaaleihin oloihin erilaista perustuslakia. Kyllä perustuslain täytyy olla sellainen, että se toimii sekä hyvinä että huonoina aikoina, normaaleina ja epänormaaleina aikoina. En minä väitä, herra puhemies, ettei tämä laki toimisi myöskin epänormaaleina aikoina, mutta halusin vain huomauttaa, että tällainen näkemys

on erikoinen varsinkin juristilta, jonka pitäisi hallita nämä kaikki, ja omasta mielestään juristit hallitsevat kaikki, niin olisi pitänyt olla hiukan toisenlainen näkemys.

Toinen asia. Kun kysyin täällä sitä, mitä erikoisen hyvää tässä perustuslain muutoksessa on, perustuslakivaliokunnan puheenjohtaja ed. Itälä ehätti ensimmäisenä toteamaan, että tässä mennään eduskunnassa kahteen istuntoon, toisin sanoen tarpeettomat puheenvuorot jäävät vähempään. Minä tunsin kyllä, kenelle se oli kohdistettu. Minä voisin vastata tähän hyvin ilkeästi tätä eduskuntaa kohtaan, en ketään yksityistä henkilöä kohtaan, koska minä en vastaa koskaan ilkeästi, tietenkin joskus leikillisesti, mutta en yksittäistä kansanedustajaa kohtaan ilkeästi.

Haluan kuitenkin todeta sen, että minä olen ylpeä siitä, että minä olen pystynyt muuttamaan Suomen perustuslakia. Kun minä tässä salissa istun nämä istunnot, jokaisen istunnon, alusta loppuun saakka, joskus minun tulee mieleeni, että takapuoltani hiukan löyhyttääkseni minä nousen pystyyn ja pidän parin minuutin puheenvuoron tuolta paikaltani, joskus käyn täälläkin. Jos minä olen päässyt tällä systeemillä siihen, että perustuslakia on minun takiani muutettu, silloin minä tunnen, että minä en ole turhaan näitä 12:ta vuotta täällä eduskunnassa istunut. Nämä ovat suuria hetkiä minulle. Hyvä, ettei ääneni rupea vapisemaan.

Mitä tulee itse asiaan, Suomessahan on ollut presidenttivetoinen parlamentarismi, joka on toiminut erinomaisen hyvin siinäkin keskeisessä asiassa, josta täällä on paljon puhuttu, eli hallituksen muodostamisessa. Tällainen presidenttivetoinen parlamentarismi on ollut takeena myöskin siitä, että eivät — niin kuin joskus 1987 kassakaappisopimusten aikaan — tietyt poliittiset vintiöt päässeet tekemään omia sopimuksiaan ohi presidentin ja ohi järjestelmän, vaan tasavallan presidentin tiukka ote hallituksen muodostamisessa on ollut takuuna siitä, että kaikki sujuu poliittisesti oikein ja että kaikki myöskin sujuu. Se on ollut primus motor, käynnistäjä, jonka aikana on yleensä aina hallitus syntynyt suhteellisen nopeasti ja vaivattomasti tähän saakka.

Nyt tämän perustuslain mukaan tilanne menee sellaiseksi, että eduskunta päättää keskuudessaan siitä, kuka on pääministeriehdokas. Kun siitä on päästy sopimukseen, jos on päästy, tietyllä tavalla niin kuin pallo kuljetetaan tasavallan presidentille, joka koskettaa siihen, ja sitten se tuodaan tänne takaisin, toki puhemiestä kuultuaan, niin kuin sanotaan. Jos ei onnistu, sitten taas samat rituaalit, ja taas käydään presidentin luona. Hän koskettaa asiaa kädellään, ja sen jälkeen se tuodaan taas tänne taikka sitten äänestetään täällä, kuka saa eniten ääniä, ja siitä tulee pääministeri.

Mielestäni tämä asia on niin, että tämä on presidentti-instituution halventamista. Jätetään tasavallan presidentille tällainen pieni asia, että hän tavallaan saa koskettaa. Jossakin pelissä on sillä tavalla, että kosketetaan palloa. Se on jokin sellainen, onko se nyt pesäpallossa tai jossakin polttolinjalla, oli ennen. Vähän samanlaista on tämän perustuslain presidentille antama osuus hallituksen muodostamisessa.

Minkä takia presidenttiä pidetään ollenkaan tässä? Miksi presidenttiä ja hänen toimenpiteitään ei vastaa täällä eduskunnan puhemies, toiseksi korkein herra tai rouva tässä yhteiskunnassa? Kyllähän se hallitus saataisiin täälläkin sitten muodostettua. Toisin sanoen siirretään vallan presidentti tästä asiasta sivuun. Miksi pidetään häntä muodollisestikaan mukana? Ehkä hän sitten voi virallisesti nimittää hallituksen, jos niikseen on, jos halutaan, että hän on mukana, mutta tällainen välipelleily minun mielestäni tässä on tarpeetonta. Tämä uudistus on jätetty sitten puoliväliin, jos kerran mennään puhtaan parlamentarismin suuntaan.

Sitten yksi asia Euroopan unionia koskevasta osuudesta meidän perustuslaissamme. Meillähän Euroopan unioni vaikuttaa meidän lainsäädäntöömme, tuomiovaltaan ja hallitusvaltaan aivan selkeästi — enkä tässä lyhyessä ajassa ryhdy sitä selittelemään, miten paljon ja millä tavalla — velvoittavasti vaikuttaa kaikkiin näihin kolmeen asiaan. Nyt kuitenkin tässä perustuslain 1 luvussa, joka on tietynlainen perusluku, sen 3 §:ssä todetaan, että "lainsäädäntövaltaa käyttää eduskunta, hallitusvaltaa tasavallan presidentti ja valtioneuvosto sekä tuomiovaltaa riippumattomat tuomioistuimet".

Siinä ei lainkaan puhuta mitään siitä, että näitä valtaoikeuksia rajoittavat ne kansainväliset sopimukset, jotka on tehty Euroopan unionin ja muiden kansainvälisten yhteisöjen kanssa sopimuksista ilmenevällä tavalla, niin kuin olen aikanaan ehdottanut. Jostakin ihmeen syystä, vastoin kuin muualla Euroopassa, meillä pelätään tätä mainintaa ja sanotaan, kuiskitaan minullekin korvaan: "Katsos me voimme sitten luopua ja erota tästä paljon helpommin, kun meillä ei ole sitä mainintaa". Ei se ole ollenkaan sitä.

Me eroamme tai emme eroa välittämättä sii-

tä, onko siellä tämä selkeä, tosiasioita vastaava maininta tässä perustuslaissa, minkä jälkeen, kun mennään 8 lukuun, jossa on tietysti maininnat Euroopan unionista ja muista kansainvälisistä sopimuksista, silloin perustuslain lukija huomaa heti, että ahaa, tässä mennään nyt konkreettisiin asioihin 3 §:n pohjalta, jossa mainitaan nämä rajoitukset. Mutta jos 3 §:n maininta ei ole, siihen törmätään tietyllä tavalla niin kuin yllättäen, tähän 8 luvun mainintaan näistä asioista.

Minä ihmettelen, että me emme voi olla perustuslaissa edes rehellisiä, koska tätä perustuslakia ei ole tarpeeksi käännetty ja väännetty, tehty siihen Euroopan unionin mentäviä reikiä aikanaan, kun tätä asiaa täällä eduskunnassa sorvattiin täysin perustuslain vastaisesti. Nyt jos unohdetaan se, niin ollaan sen verran rehellisiä perustuslaille, että merkitään sinne nämät asiat niin kuin ne ovat. Minä tulen lakiesityksen toisessa käsittelyssä ehdottamaan tällaista esitystä, joka on tuolla lakivaliokunnan eriävässä mielipiteessä lakivaliokunnan lausuntoon liittyen.

Sitten, herra puhemies, on yksi asia, tämä ministerivastuulain alainen käsittely täällä, asetetaanko ministeri syytteeseen vai ei. Minä olen henkilökohtaisesti ollut lievästi sitä mieltä, että ottaen huomioon nämä parikin repivää keskustelua, jotka täällä salissa on käyty, joissa poliittiset intohimot määräävät keskustelun tason eikä niinkään asiapohja, olisi parempi, että se olisi hiukan suljetummassa instituutiossa, toisin sanoen perustuslakivaliokunnassa, mieluimmin perustuslakituomioistuimessa, jos sellainen ehkä olisi. Mutta tämä on tällainen heitto tähän.

Joka tapauksessa perustuslakivaliokunnassa tämän asian käsitteleminen loppuun saakka saattaisi olla tietyllä tavalla parempi. Se estäisi tämän poliittisen herkuttelun täällä salissa, jossa maiskutellaan moneen kertaan eri tekosyillä, niin kuin Alhon tapauksessakin uudelleen ja uudelleen haluttiin keskustella siitä asiasta täällä, vaikka asia oli jo puitu.

Mutta toisaalta ymmärrän tietysti senkin, että kansa haluaa tällaisia huveja, joista nähdään sitten, että vuorokausi- ja viikkokaupalla jaakataan samaa asiaa. Jos se vaikuttaa sen, että se on takeena kansanvallasta ja objektiivisuudesta, niin olkoon täällä salissa. En minä sitä sano. Mutta varmasti moni meistä ymmärtää senkin, että perusteita on silläkin, että nämä saattaisi tietysti olla perusteltua puida pienemmissä puitteissa, jossa on parlamentaarinen edustus, niin kuin perustuslakivaliokunnassa, missä tämä asia ehkä olisi paikallaan, mutta hyväksyn kyllä tämän asian tältä osin.

Herra puhemies! Lopuksi neljäntenä asiana Valtiontalouden tarkastusviraston alistaminen tai siirtäminen eduskunnan yhteyteen on ehdottomasti perusteltu asia siitä syystä, että valtiovarainministeriö on tällä hetkellä niin ylivoimainen taloudellisessa tietämyksessä ja se tietää sen varsin hyvin ja härskisti käyttää sitä jopa hyväkseen, alistaa eduskuntaa ja osoittaa, että te ette tiedä mitään, heillä on kaikki instituutiot. Kaikki järki ja kokemus on valtiovarainministeriössä, eduskunta on täällä tyhmä, joka ei ymmärrä asioista mitään.

Näin ollen tämän taloudellisen vallan ja päätösvallan tasapainottamisen vuoksi on erittäin tärkeätä, että Valtiontalouden tarkastusvirasto, joka edustaa minun käsitykseni mukaan huipputietämystä — olen aina arvostanut tätä virastoa — huipputietämystä näissä asioissa, tulisi siihen kuppiin, joka on eduskunnan puolella. Se tasapainottaisi olosuhteita valtiovarainministeriön suuntaan, että ne eivät olisi niin hirveän koppavia, kun toisellakin puolella on jotakin tietämystä eikä heillä yksin, ja keskustelu valtiovarainministeriön suuntaan taloudellisista kysymyksistä eduskunnan suunnasta ja myöskin tietysti valtiontalouden tarkastuksessa tietyllä tavalla tasapainottuisi.

Eli toisin sanoen se lähtökohta, että Valtiontalouden tarkastusvirasto, tosin pienellä viiveellä, tulee sitten eduskunnan yhteyteen, minun mielestäni on erityisen positiivinen asia, ja tätäkin asiaa on jauhettu täällä jo monia kertoja, muun muassa valtion tilintarkastajien kertomuksen yhteydessä todettu, niin että tämä on aivan välttämättömyys.

Ed. I t ä l ä (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Tähän jo aikaisemmin käytyyn keskusteluun EU:n mainitsemisesta tässä: en tiedä, miten ed. Aittoniemi sen tänne kirjaisi. Jos siellä vain lukisi kategorisesti, että Suomi on EU:n jäsen, mitä sitten, kun EU-integraatiossaan muuttuu? Ed. Korkeaoja täällä pitkään puheenvuorossaan selitti aukkoteoriaa ja mahdollista aukon muuttumista tratiksi.

Jos EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikka syvenee merkittävästi ja EU:n jäsenyys mainittaisiin 1 §:ssä, se helposti aiheuttaisi sen, että todetaan, että okei, ollaan EU:n jäseniä ja tämä täytyy vain aina hyväksyä. Mutta kun näin ei ole, on selvää, että silloin nämä asiat aina herkemmin tuodaan eduskunnan käsittelyyn ja me ratkaisemme,

mikä on meidän suhtautumisemme syvenevään integraatioon. Sen takia näen, että on merkittävä asia, että EU:ta ei siellä ole.

Ed. H. Koskinen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! Ed. Aittoniemi totesi, että hänen ihailemansa presidenttiparlamentarismi on toiminut hyvin. Ed. Aittoniemi kaipaa varmasti presidentti Kekkosen aikoja. Silloinhan kokoomus pidettiin oppositiossa, pärjäsi se vaaleissa miten hyvin tahansa. Sen sijaan silloinen maalaisliitto, nykyinen keskusta, istui hallituksessa kuin tatti, hävisi tai voitti se vaaleissa. Ei ihme, että ed. Aittoniemi pelkää uutta käytäntöä pääministeriä valittaessa.

Ed. Aittoniemi (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ed. H. Koskiselle se, että kokoomus oli silloin hallituskelvoton ja keskustan täytyi kantaa vastuuta, raataa ja raataa ja viedä yhteiskuntaa eteenpäin. Se oli aivan oikein. Muuten me emme olisi pärjänneet. Siinä nähtiin. Sitten minä sanon, että presidentti on heikontunut koko ajan Kekkosen ajoista, enkä minä halua loukata ketään henkilökohtaisesti, mutta sanotaan, että tuommoinen auktoriteetti ja arvovalta. Mutta ehkä se on sekin, että sen valtaa kaivetaan koko ajan jalkojen alta.

Tähän 3 §:ään lisätään uusi 4 momentti, jossa lukee: "Lainsäädäntövallan, tuomiovallan ja hallitusvallan käyttöä rajoittavat ja ohjaavat ne kansainväliset sopimukset, jotka on solmittu Euroopan unionin ja muiden kansainvälisten sopimusosapuolten kanssa sopimusasiakirjoista ilmenevällä tavalla." Tämä on täysin joustava järjestelmä. Vaikka me olisimme kuinka liittovaltiossa, niin tämä pitää siitä huolimatta paikkansa, ja siinä vaiheessa, jos tämä liitto Euroopan unionin kanssa hajoaa, niin silloin tämä EU:n sana otetaan tästä tietysti pois, mutta muut kansainväliset sopimukset jäävät. Perustuslaki on muuttuva myöskin olosuhteiden mukaan. Vaikka se on tietyllä tavalla pysyvämpi kuin muu lainsäädäntö, niin perustuslain on joka tapauksessa liikuttava tapahtuvan kehityksen mukaisesti.

Minä en ymmärrä sitä, että kun me olemme korviamme myöten Euroopan unionissa ja hetken kuluttua lyömme päämme seinään, jossa lukee "liittovaltio", niin meidän perustuslakimme ei tunne selkeästi sen perusluvussa, ykkösluvussa, että tämmöinen Euroopan unioni on olemassakaan. Tämmöinen asia on itselleen valehtelemista. Siinä mielessä minä en voi sitä kerta kaikkiaan hyväksyä enkä ole koskaan hyväksynyt.

Ed. Kuosmanen: Arvoisa herra puhemies! Hallituksen esitystä Suomen hallitusmuodoksi on tänään eduskunnassa käsitelty melko yksimielisesti ja hyvässä hengessä. Hallituksen esityksen toteutuminen merkitsee siirtymistä usean perustuslain järjestelmästä kansainvälisenä käytäntönä olevaan yhden perustuslain järjestelmään. Tämä parantaa paitsi kansalaisten näkökulmasta myös kansainvälisesti valtiosäännön selkeyttä ja johdonmukaisuutta sekä lisää sen ymmärrettävyyttä.

Perustuslain uudistamisen tarkoituksena ei ole muuttaa Suomen valtiosäännön perusteita, vaan ajanmukaistaa ja nykyaikaistaa se siten, että perustuslain suhteellinen pysyvyys toteutuu edelleen, sisältäväthän nykyiset perustuslait aineksia, joista ei välttämättä tarvitse perustuslain tasolla säätää. Uudistuksen kantavana ajatuksena on vahvistaa valtiosääntömme parlamentaarisia piirteitä eli korostaa eduskunnan asemaa ylimpänä valtioelimenä. Samalla se luo entistä paremmat toimintaedellytykset eduskunnan luottamuksen varassa toimivalle valtioneuvostolle.

Tasavallan presidentti säilyttää kuitenkin uudessakin hallitusmuodossa asemansa merkittävänä valtioelimenä ja valtion päämiehenä. Presidentti on myös voimavara, jota voidaan tarvita kriisioloissa ja parlamentaarisen järjestelmän toimintahäiriöiden selvittämisessä.

Hallituksen muodostamiseksi on pyritty löytämään sellainen yhteisesti hyväksyttävissä oleva ja toimiva menettely, joka vahvistaisi eduskunnan osuutta hallituksen muodostamisessa ja lisäisi siten valtiosääntömme parlamentaarisia piirteitä. Poliittiset tilanteet vaihtelevat, ja neuvotteluprosessin on voitava edetä joustavasti kulloistenkin poliittisten voimasuhteitten ja tilanteitten mukaisesti. Olennaista on, että kansalaisten vaaleissa ilmaisema tahto hallituspohjasta ja politiikan suunnasta saa mahdollisimman välittömän ilmauksen hallituksen kokoonpanossa.

Eduskunnan roolin korostaminen pääministeriä valittaessa selkeyttää parlamentaarisen vallan ja presidentin vallan tasapainoa. Tämä perustuu järjestelmään, jossa eduskunta valitsee sen luottamusta nauttivan henkilön pääministeriehdokkaaksi. Muutos edistää parlamentarismia ja vahvistaa eduskunnan asemaa sekä kansalaisten luottamusta demokratiaan.

Normaalioloissa presidentin tulisi mielestäni

kunnioittaa parlamentarismia ja presidentin vallan tulisi pääasiallisesti näkyä ulkopolitiikan hoidossa, poikkeuksena sisäpolitiikan häiriötilanteet, joissa hän arvovallallaan pystyy normalisoimaan olosuhteet.

Eduskunta valitsee kaikissa tapauksissa pääministerin. Presidentti on pääministeriä nimitettäessä sidottu eduskunnan tekemään pääministerivalintaan. Muut ministerit presidentti nimittää pääministeriksi valitun tekemän ehdotuksen mukaisesti.

Presidentin päätöksenteon osalta valtiosäännössä tehdään muutos siten, että presidentti tekee päätöksen valtioneuvostossa sen ratkaisuehdotuksesta. Jos presidentti on eri mieltä kuin valtioneuvosto, asia palautuu hallitukselle, joka tekee uuden esityksen. Uuden ehdotuksen esittelyssä presidentti voi tehdä päätöksen, joka poikkeaa hallituksen kannasta, ellei kysymys ole lakiesityksestä. Tämä on mielestäni nykykäytännön kirjaamista perustuslakiin, sillä harvoin presidentti on poikennut valtioneuvoston esityksestä.

Vastaavasti ulkopolitiikan osalta ehdotettu muutosesitys, jonka mukaan Suomen ulkopolitiikkaa johtaa tasavallan presidentti yhdessä valtioneuvoston kanssa, ei tuo suuria muutoksia nykykäytäntöön, sillä jo muun muassa EU:hun liittymisen myötä on valtioneuvosto vastannut kansallisesta valmistelusta Euroopan unionin tehtävien osalta.

Arvoisa herra puhemies! Uusi hallitusmuoto ei tule muuttamaan valtiosäännön periaatteita, kuten eduskunnan asemaa ylimpänä vallan käyttäjänä, hallituksen parlamentaarista vastuuta tai hallinnon lainalaisuutta, vaan sillä ajanmukaistetaan ja tarkennetaan valtiosääntöä, mitä pidän aiheellisena. Uskon, ettei minkään puolueen etujen mukaista ole kaataa valtiosäännön uudistamista.

Ed. A l h o : Herra puhemies! Suomen perustuslain tehtävä on kertoa meille kansalaisille, mitä Suomi kansakuntana on, miten valta on jaettu ja mitkä ovat kansalaisten velvollisuudet ja oikeudet.

On erinomaisen hyvä asia, että perustuslakien yhtenäistäminen ja ajanmukaistaminen on edennyt nyt siihen vaiheeseen, että eduskunta voi käsitellä uutta perustuslakia. Nimi jo sinänsä on oikean suuntainen valinta, se on ymmärrettävä, mutta tästä huolimatta vielä aika paljon tehtävää jää tuleville sukupolville. Perustuslakien tulee olla ikään kuin kansalaisen abc-kirja.

Perustuslaki 2000 -komiteatyö ja eduskunnassa tehty erinomainen työ perustuslakivaliokunnassa on tapahtunut liian kiireesti. Monet perustuslakien pykälät ovat vielä liian yksityiskohtaisia. Niidenhän tulisi olla mieluummin enemmän mahdollisuuksia antavia niin, että kulloisessakin tilanteessa tulkinnat voivat kehittyä. Tässä mielessä voi sanoa, että perustuslaki ei vielä vastaa niitä yksinkertaisuuteen, yksiselitteisyyteen tai ohjeellisuuteen liittyviä tavoitteita, joita kuitenkin hyvässä ja ymmärrettävässä perustuslaissa pitäisi olla.

Mutta arvokasta on todellakin se, että valtiosääntö on kokenut murroksen. Sehän on ollut seurausta monista asioista, jotka ovat olleet väistämättömiä ja joihin on perustuslakienkin ollut pakko sopeutua.

Ehkä omasta puolestani haluaisin korostaa sitä, että keskeinen ponnin valtiosäännön uudistumiselle oli kuitenkin Kekkosen vallan murtuminen ei niinkään siinä mielessä, että Kekkonen olisi yksinvaltaisena presidenttinä ollut jotenkin erityinen este valtiosäännön uudistamiselle, vaan ennen muuta kysymys oli siitä poliittisen kulttuurin murroksesta, joka presidentin vaalitapaa uudistettaessa tuli mahdolliseksi Kekkosen tasavallan hiipumisen myötä.

Uskon myös, että se 70-luvulla käyty poliittinen keskustelu, jota vasemmiston piirissä käytiin valtiosäännön uudistamisesta, ei olisi koskaan voinut edetä niin, että perustuslait tosiaan alkoivat elää muutoksen kourissa, ellei presidentiksi olisi valittu Mauno Koivistoa. Häneen tavallaan symbolisoitui punaisten ja valkoisten välisen vastakkainasettelun lientyminen. Olihan se merkittävä asia kansakunnan eheytymisen kannalta, että Mauno Koivisto valittiin presidentiksi poikkeuksellisessa yhteiskunnallisessa ilmapiirissä. Taistelu vallasta jollakin tavalla jäi taustalle, ja tilaa kansalaisyhteiskunnan aidolle kehitykselle alkoi tulla.

Vielä suurempi merkitys perustuslakien uudistamisen kannalta on ollut sillä ripeällä kansainvälisen toimintaympäristön muutoksella, jossa myös Suomi ja suomalainen poliittinen järjestelmä on joutunut elämään. On päivänselvä asia, että Euroopan unionin jäsenyyden myötä ja kansainvälisten ulottuvuuksien ollessa yhä enemmän arkipäivää sellainen hallitusmuoto, joka meillä on ollut, on tullut liian kankeaksi ja aikansa eläneeksi. Ylipäätänsä voi tietysti sanoa, että kansalaisyhteiskunnan näkökulmasta katsottuna parlamentaarisuuden vahvistaminen on ainoa oikea suunta, onhan se toimivan demokratiankin edellytys.

Tässä mielessä hallitusmuotoon liittyneet kiistelyt siitä, miten hallitus muodostetaan ja missä pääministeri valitaan, ovat olleet ehkä enemmänkin ajankohtaisia poliittistaktisia näkökohtia kuin loppujen lopuksi sen suuren muutoksen tunnustamista, että Suomessa on otettu askeleita kohti parlamentaarista suuntaa jo pitempään ja että se sekamuoto, jollaisena ulkoasiainvaliokuntakin kuvaa hallitusmuotoamme, eräänlaisena presidentillisen ja parlamentaarisen järjestelmän sekamuotona, tulee ennemmin tai myöhemmin myös elämään aikansa ja tulemme siirtymään aitoon parlamentaariseen hallitusmuotoon. Mutta se on seuraavien sukupolvien tehtävä. Mielestäni perustuslakeja ei koskaan pidäkään tehdä päivän päälle, mutta on myös lähdettävä siitä, että perustuslakeja tulee koko aika arvioida kulloisessakin yhteiskunnallisessa tilanteessa ja pitää sillä tavalla mielet valppaina, että ne elävät myös ajan myötä.

Ed. Aittoniemi taisi itse asiassa siteerata ed. Jäätteenmäkeä sanoessaan, että tämä hallitusmuoto tai esitys, jonka perustuslakivaliokunta on eduskunnan käsiteltäväksi saattanut, sopii hyvin normaaleihin olosuhteisiin, ja ihmetteli, eikö hallitusmuodon pitäisi toimia myös epänormaaleissa olosuhteissa. Uskon kyllä, että tämä perustuslaki on ehdottomasti perustuslaki, joka toimii kaikenlaisissa olosuhteissa. Olen sitä mieltä, että kun toimiva parlamentarismi on demokratian edellytys, niin olemme kyllä kasvaneet demokratiakäytännöissämme siihen mittaan, että myös demokratia pystyy käsittelemään äkillisiä kansakuntaa koskevia kriisejä eikä siihen tarvita enää sellaista yksinvaltiuden pelastavaa oljenkortta, jota niin monet puhujat ovat kuvanneet. Kyllä myös demokraattisessa päätöksentekojärjestelmässä pystytään reagoimaan nopeasti ja tekemään kansakunnan edun mukaisia ratkaisuja. Jos emme näin usko, emme myöskään silloin tietysti usko siihen, että olemme kansakuntana kypsiä täysivaltaiseen itsenäisyyteen.

Haluaisin puhua tässä yhteydessä eräästä pienestä yksityiskohdasta, joka liittyy perustuslakivaliokunnan lausumiin. Siellä edellytetään selvitettäväksi valtioneuvoston johtamisen työskentelyn vahvistamista muun muassa pohtimalla apulaisministerien ja poliittisten valtiosihteereiden merkitystä. Mielestäni on hyvin tärkeätä, että vallan kolmijako on selkeä, ja sitä ei mielestäni pidä missään määrin ryhtyäkään liudentamaan. Itse olen pitänyt ongelmana sitä, että tällä hetkellä eduskuntakin monessa mielessä jollakin tavalla on hukannut oman ominaisen työsarkansa ja alkanut haalia itselleen tehtäviä, jotka eivät sille kuulu eivätkä missään tapauksessa saakaan kuulua.

Tämä johdantona käsitykselleni siitä, että mielestäni Suomessa ei pitäisi siirtyä poliittisten valtiosihteereiden käytäntöön, koska mielestäni poliittiset valtiosihteerit, ainakin siinä muodossa kuin heidän ajatellaan olevan, olisivat ennen kaikkea ministeriöiden hallinnollisessa johtovastuussa. He katsoisivat, että ne poliittiset strategiat, joita valtioneuvoston tasolla on omaksuttu, viedään läpi. Mielestäni on päivänselvä asia, että valtioneuvoston tehtävä kaikissa olosuhteissa on olla poliittisten strategioiden luoja ja johtaa valtiokonsernia konsernijohdon omaisesti. On myös päivänselvä asia, että hallinnon tulee omassa tavoitteenasettelussaan ottaa huomioon ne poliittiset painotukset, joita valtioneuvoston taholta annetaan.

Jos ottaisimme käytännöksi poliittisten valtiosihteereiden käytännön, se hämärtäisi virkamiesvastuun ja poliittisen vastuun ja tekisi tästä asiasta ongelmallisen. Olen vakuuttunut niistä argumenteista, joista muun muassa Esko Rekola on kirjoittanut tavattoman paljon, että tällaista sekamelskaa ei pidä tehdä. On olemassa joko poliittinen vastuu tai hallinnollinen vastuu, mutta ei voi olla sekä että.

Tässä mielessä, jos ajatellaan niin, että kansainvälinen toimintaympäristö edellyttää lisäresursointia valtioneuvostossa, apulaisministeri on ihan käyttökelpoinen tapa lähestyä asiaa. Onhan myös tosiasia, että esimerkiksi EU-jäsenyydestä aiheutuva työtehtävien lisääntyminen ei ole suinkaan yksi yhteen, vaan on hallinnonaloja, joissa on enemmän tehtäviä kuin muualla. Tässä mielessä voi tietysti myös kysyä, onko meidän ministeriöjakomme ollenkaan käyttökelpoinen nykyisessä muodossaan kaikkien niiden tarpeiden kannalta, joita muun muassa kansainvälinen toimintaympäristö on asettanut. Esimerkiksi elinkeinoministeriö, joka vastaisi valtion omaisuuden, kiinteistöomaisuuden, valtion liikelaitostoiminnan hallinnoimisesta ja omistajaedusta, voisi olla paikallaan. Tässäkin mielessä olisi hyvä, että nykyinen perustuslaki antaisi mahdollisuuksia hallinnon joustavalle kehittämiselle niin kuin se ymmärtääkseni onkin antamassa.

Pari sanaa vielä myöskin muutamasta sellaisesta aihepiiristä, joista on käyty laajaa keskustelua. Ensimmäinen kommenttini liittyy hallituksen muodostamiseen.

Minusta on oikein, että hallituksen muodosta-

misen painopiste siirtyy selvästi eduskuntaan ja että tätä kautta myös poliittisen järjestelmän uskottavuus ja toimintakyky paranevat, kun vaaleissa vaikuttaminen, äänen antaminen näkyy myös siinä, millaisia yhteistyösuhteita syntyy eri puolueiden välillä ja miten hallituksen muodostaminen tapahtuu. Tämä on mielestäni hyvin tärkeä kysymys myös kansalaisten poliittisen aktiivisuuden ylläpitämisen kannalta, ja tässä mielessä nämä muotoilut, jotka nyt valiokunnassa varovaisesti on otettu, ovat aivan oikean suuntaiset. Olen kyllä sitä mieltä, että se edellinenkin uudistus, joka tämän eduskunnan aloittaessa hylättiin, olisi ollut varsin kelpo eteenpäin vietäväksi, eikä olekaan järkevää yrittää pykälätasolla ratkaista kaikenlaisia mahdollisia ongelmia. Olennaista on se, että valtiosääntö elää sen poliittisen kulttuurin mukaan, joka sillä on, ja pykälissä sanotaan periaatteet eikä yritetäkään keksiä kaikenlaisia mahdollisia poikkeustapauksia.

Toinen asia liittyy presidentin ulkopoliittiseen johtamiseen. Mielestäni oli ehkä perusteltua lähteä siitä, että tämän suurempia muutoksia ei tässä vaiheessa ulkopoliittisten valtaoikeuksien käyttämisessä tehdä, ovathan takana varsin vaikeat keskustelut ja vähäiset kokemukset kansainvälisestä toimintaympäristöstä ja EU-jäsenyydestä. Mutta siitä huolimatta on mielestäni päivänselvä asia, että ulkopolitiikka siinä muodossansa, jollaisena sitä on pidetty, vähän salamyhkäisenä ja jollakin tavalla kansakunnan kaapin päällisenä asiana, on taakse jäänyttä elämää. Se on arkipäivää, ja tässä mielessä valtioneuvoston vastuu ulkopolitiikan johtamisessa on väistämätön seuraava askel.

Toivon siis, arvoisa puhemies, että eduskunta voisi hyväksyä perustuslakiuudistuksen ja lähteä siitä, että muutaman vuoden päästä ehkä meillä voisi olla sellainen perustuslaki, joka olisi sellaista luettavaa ja niin ymmärrettävää, että se voisi olla myös meidän perusopetuksessamme materiaalina siitä, mitä me todella suomalaisina olemme ja miten olemme jakaneet vallan, ja ennen kaikkea olisi myös kansalaiskeskustelun käyttöarvona sen suhteen, mitkä ovat meidän oikeutemme ja velvollisuutemme kansalaisina ja kanssaihmisinä.

Ed. H. K o s k i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! Ed. Alho sekä puheensa alussa että lopussa käytti sanaparia, että perustuslaissa sanotaan, mitkä ovat meidän velvollisuutemme ja mitkä ovat meidän oikeutemme. Toinen pitää täsmällisesti paikkansa. Perustuslaissa on hyvin tarkasti sanottu, mitkä ovat meidän oikeutemme. Sen sijaan velvollisuudet on sanottu hyvin hatarasti. Siellä ei ilmeisesti ole muuta kuin asevelvollisuus todella sanottu velvollisuuksista suoraan. Tosin sieltä on luettavissa enemmän. Itse olisin toivonut, että myös velvollisuuspuoleen olisi perustuslaissa kiinnitetty suurempaa huomiota kuin siihen nyt on kiinnitetty.

Ed. A l h o (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Tätä juuri tarkoitan, että mielestäni perustuslakien tehtävä olisi vastata kansalaisten kysymyksiin siitä, mitkä ovat oikeuteni ja mitkä ovat velvollisuuteni. Tässä mielessä perustuslakiuudistus on jäänyt osin vielä toteutumatta, mutta se on sitten se seuraava vaihe, jossa voidaan katsoa sitä, tuleeko Suomen perustuslaista jokaisen kansalaisen abc-kirja, ikään kuin kansalaisuuden ajokortti.

Ed. H a a t a i n e n : Arvoisa herra puhemies! Kuten perustuslakivaliokunnan mietinnössä todetaan, on valtiosäännön uudistaminen ollut vireillä lähes yhtäjaksoisesti 70-luvun alusta lähtien. Tuo 70-luvun valmistelu ei kuitenkaan johtanut uudistuksiin. Asiaan varmasti vaikutti se, että valtiosäännön uudistaminen 70-luvulla käytännössä olisi edellyttänyt presidentti Kekkosen hyväksyntää. Tuolloin ei myöskään monestakaan syystä vakavissaan pyritty presidentin vallan supistamiseen. Onkin mielenkiintoista ja historian arvaamattomuutta, että nyt eduskunta on ollut aktiivinen valtiosäännön uudistamisessa ja tuloksena on parlamentarismia korostava valtiosääntöuudistus, joka kuitenkin säilyttää myös presidentillä todellista valtaa.

Suomalaisessa keskustelussa on kautta vuosikymmenien perusteltu presidenttivaltaista järjestelmää sillä, että täytyy olla ikään kuin varalta henkilö, joka voi kriisitilanteissa käyttää kansakunnan ohjaamiseen tarvittavaa valtaa. Totta onkin, että Suomella on ollut vahvoja presidenttejä, jotka ovat käyttäneet valtaoikeuksiaan laajasti. Aina näin ei kuitenkaan ole ollut. Vasta Risto Ryti otti käyttöön presidentin valtaoikeudet laajasti. Kyösti Kallio talvisodan presidenttinä ei ollut vahva vallankäyttäjä.

Mauno Jokipii onkin arvioinut kehitystä kohti vahvoja presidenttejä kirjassaan Jatkosodan synty. Sitaatti hänen kirjastaan:

"Talvisodan pääministeristä oli tuleva jatkosodan presidentti. Hän " — siis Risto Ryti — " oli ensimmäinen neljän voimakkaan presidentin

sarjassa, jotka ovat nostaneet Suomen jo lainsäädännöllisesti huomattavat valtionpäämiehen valtuudet käytännössäkin erittäin korkealle. Muutos 30-lukuun näkyi erityisesti ulkopolitiikan alalla, jossa aikaisemmat presidentit olivat tyytyneet yleisen valvojan osaan antaen ulkoministereiden hoitaa käytännön kysymykset, tärkeimmissä asioissa yhdessä pääministerin kanssa. Näin oli korostuneesti ollut Kallion aikana."

Tämä edellä sanottu kuulostaa kovasti siltä, miten viime vuosina on totuttu hoitamaan meillä EU-asioita. EU onkin käytännössä korostanut erityisesti pääministerin asemaa. Oltiin presidentin valtaoikeuksista sitten mitä mieltä tahansa, kehitys on johtamassa siihen.

Valtiosäännön uudistaminen parlamentaariseen suuntaan saattoi alkaa vasta, kun presidentiksi tuli Mauno Koiviston kaltainen, demokratiaa ja parlamentarismia vaaliva presidentti. Mauno Koivisto puolestaan muistelee kirjassaan Kaksi kautta, millaisen vastaanoton hänen ehdotuksensa presidentin valtaoikeuksien kaventamisesta sai. Näin Koivisto kirjoittaa:

"Julkisessa sanassa kannanottoni saivat ristiriitaisen vastaanoton. Eduskunnan aseman korostaminen hallitusta muodostettaessa ja toimikausien rajaaminen kahteen saivat kannatusta, mutta ei presidentin valtaoikeuksien leikkaaminen. Helsingin Sanomat katsoi 27 toukokuuta, että eduskunnan hajotus tuli pitää presidentin käsissä. Saman päivän Suomenmaa ei halunnut järkyttää eri valtioelinten välistä tasapainoa, ja Uusi Suomi korosti, että presidentillä on säilytettävä niin laajat valtaoikeudet, että hänen asemansa kansakunnan johdossa säilyy kirkkaana. Aamulehti arveli mahdottomaksi tehdä luetteloa perusteista, joilla presidentti voisi eduskunnan hajottaa." — Näin siis vuonna 1982.

Arvoisa herra puhemies! Tie parlamentarismiin ja eduskunnan aseman korostamiseen ei ole suinkaan ollut yksisuuntainen. Samaan aikaan on presidentin valinnassa siirrytty suoraan kansanvaaliin, ja kun kansa saa suoraan valita presidentin, on selvää, että silloin myös monet haluavat, että valitulla presidentillä on todellista valtaa. Presidentin valta ja asema kansakunnan yläpuolella ei kuitenkaan toisaalta ole täysin yksiselitteisesti ongelmaton asia.

Valtiosääntöä 70-luvulla uudistamassa ollut Antero Jyränki arvioi runsas kymmenen vuotta sitten suomalaista presidentti-instituutiota Jukka Paastelan ja Risto Kolasen toimittamassa kirjassa "Millaista presidenttiyttä haluamme" seuraavasti:

"Suomessa on vahvaa taipumusta luottaa yhden ainoan oikean mielipiteen ilmaisevaan auktoriteettiin. Autoritaarisen taipumuksen pohjalla ovat vuosituhantiset tottumukset. Ihmiset kaipaavat auktoriteetin antamaa näennäisturvallisuutta. Ei ole helppo hyväksyä moniarvoisuutta, mielipide-erilaisuutta, yhteiskunnallisten ristiriitojen olemassaoloa. Helpompi on vaatia esille voimakkaita persoonallisuuksia ja ymmärtää todellisuus siten, että vahvat yksilöt tekevät historiaa, eivät ihmiset yhdessä. Suomessa meillä on ollut taipumusta ajatella, että presidentit tekevät historiaa, mutta kansalaisjärjestöt, puolueet, päivänpolitiikkaa."

Viime vuosikymmeninä tehdyt valtiosääntöuudistukset ovat vähitellen vahvistaneet Suomen hallitusmuodon parlamentaarisia piirteitä. Tämä onkin oikea suunta. Siksi myös nyt käsillä oleva perustuslakivaliokunnan esitys on kannatettava.

Arvoisa puhemies! Joitakin kommentteja valiokunnan muutoksiin. Minunkin mielestäni "perustuslaki" on parempi nimi kuin hallitusmuoto. Se on selkeä, ymmärrettävämpi, yksiselitteinen. Se kertoo, mistä tässä on kysymys, ja kun sitä verrataan muihin kieliin, käännökset löytyvät suoraan.

Sitten valtioneuvoston muodostamisesta. Oikeastaan tavallaan hallitusohjelmastahan pitäisi puhua, koska siitähän minun mielestäni on kysymys. Hyvä, että valiokunta on pohtinut tätä myös ymmärrettävyyden ja selkeyden kannalta. Valiokuntahan muutti esitystä siten, että presidentti antaa eduskunnalle tiedon pääministeriehdokkaasta eduskunnassa käytyjen neuvottelutulosten perusteella. Presidentti on näin ollen sidottu neuvottelujen lopputulokseen siitä, kuka olisi uuden hallituksen pääministeri. Jos neuvotteluissa ei päästä ratkaisuun, sitten presidentillä on taasen väljemmät mahdollisuudet nimetä pääministeriehdokas. Hallitusneuvottelujen vetäjän asia on arvioida, ovatko neuvottelut päättyneet vai jatketaanko neuvotteluja.

Minusta nämä perustuslakivaliokunnan perustelut kuulostavat järkeviltä ja minusta ne ovat parlamentarismia korostavia ja toimivia. Maininnat puolueistahan on poistettu, ja prosessiin osallistuvat eduskuntaryhmät. On tietysti kunkin puolueen asia, miten eduskuntaryhmän suhde puolueeseen on järjestetty päätöksenteossa.

Toisena asiana: Minustakin on hyvä, olen samaa mieltä kuin valiokunta siitä, ettei haluta avata Suomen Pankin pääjohtajalle oikeutta antaa selvityksiä eduskunnalle ja läsnäolo- ja puhe-

oikeutta käsiteltäessä pankkivaltuutettujen kertomuksia. Eduskunnan valiokunnilla on mahdollisuus kuulla Suomen Pankin pääjohtajaa samoin kuin Euroopan Keskuspankin johtoa halutessaan.

Kolmantena asiana ministerivastuuasia. Ministerivastuuasiassahan esityksen mukaan syyttämispäätös on edelleen tehtävä täysistunnossa eikä valiokunnassa. Näin ollen minusta tämä valiokunnan muutosesitys on hyvä. Uskottavuuden kannalta tarvitaan avointa asioiden käsittelyä, vaikkakin se tekisi välillä kipeää. Erityisesti silloin, kun päädyttäisiin syytteen nostamatta jättämiseen, minusta on todella tärkeää, että käsittelyprosessi on ollut koko kansalle avoin tiedotusvälineitten kautta. Perustuslakivaliokunnan näkemys näin ollen edustaakin tervetullutta poliittista kulttuuria, joka pitää päätöksenteon poissa kabineteista ja ihmiset täysin ajan tasalla tietoisina siitä, mihin päätökset perustuvat.

Näin ollen, arvoisa puhemies, olen tyytyväinen perustuslakivaliokunnan työskentelyyn ja siihen yhteisymmärrykseen, joka tässä työssä valiokunnassa on saavutettu, ja toivon, että esitys menee samanlaisella yhteisymmärryksellä eduskuntasalikäsittelyssä läpi.

Ed. K a l l i o : Herra puhemies! Perustuslain kokonaisuudistus rauhallisissa yhteiskunnallisissa oloissa ja perustuslain erityistä muuttamismenettelyä noudattaen on haastava tehtävä. Suomessa valtiosäännön kokonaisuudistusta yritettiin laihoin tuloksiin 1970-luvun alussa. Sittemmin omaksuttiinkin osittaisuudistusten strategia.

Perustuslakiamme onkin uudistettu viime vuosina varsin merkittävästi. Maassamme on siirrytty entisestä määräenemmistöä ja määräaikaisia budjettilakeja vaatineesta järjestelmästä normaaliin enemmistöparlamentarismiin. Suomen kansainvälinen avautuminen mukaan lukien liittyminen Euroopan neuvostoon on puolestaan vaikuttanut perusoikeussäännöstön uudistamiseen. Suomen liittyminen Euroopan unioniin on sekin merkinnyt perustuslain uudistamista. Pidänkin perusteltuna ja hyvänä valtiosäännön kehittämistä parlamentaariseen suuntaan. Minulle sosialidemokraattina tämä on aivan luontevaa, sillä onhan puolueemme toiminut parlamentarismin puolesta koko kuluneen vuosisadan ajan.

Tämä osittaisuudistusten tie johti kuitenkin siihen, että vanhat perustuslait ovat muuttuneet kirjavaksi tilkkutäkiksi, jonka eriaikaiset palat eivät kaikilta osin kiinnity saumattomasti toisiinsa. Kokonaisuus on muodostunut yhä vaikeammin hallittavaksi, ja perustuslakien sisäinen johdonmukaisuus on kärsinyt.

Käsittelyssä oleva kokonaisuudistus onkin välttämätön ja osaltaan myös johdonmukainen jatko aiemmille uudistuksille. Uudistus rakentuu perustuslakitradition jatkuvuuden varaan. Keskeiset perusteet säilyvät ennallaan. Peruslähtökohta on ja tuleekin olla, että perustuslain säännökset vastaavat asiain tilaa valtiollisessa todellisuudessa.

Perustuslain kirjoittamistapa on oma haasteensa. Paitsi että perustuslaki on ylimmän asteinen kansallinen oikeusjärjestyksen säädös, niin se on myös keskeinen kansallinen symboli. Tekstin tulee olla pysyvämpää kuin muun lainsäädännön. Se on pyrittävä kirjoittamaan riittävän yleiseen muotoon. Lähtökohtaisesti sen pitäisi olla lähempänä nykyistä hallitusmuotoa kuin valtiopäiväjärjestystä, ja mielestäni tässä on kohtuullisen hyvin onnistuttu.

Yleisenä arviona voinkin todeta, että käsittelyssä oleva ehdotus uudeksi perustuslaiksi vastaa niihin uusiin haasteisiin, joita kansalliselle perustuslaille asettuu nyt ja tulevina vuosikymmeninä julkisen vallan ja yhteiskunnallisten perusratkaisujen oikeudellisena perustana ja symbolina.

Meillä perustuslain uudistamista koskeva keskustelu on keskittynyt pitkälti ylimpien valtioelinten keskinäisiin suhteisiin. Erityistä mielenkiintoa on herättänyt kysymys hallituksen muodostamisesta. Jo hallituksen pykäläehdotuksen taustalla oli pyrkimys parlamentarismin lisäämiseen, mitä perustuslakivaliokunta esityksellään on vielä hieman vahvistanut. Myös asetuksenantovallan kehittäminen, lakien vahvistaminen, presidentin päätöksentekomenettely ja presidentin nimitystoimivalta ovat olleet käydyn keskustelun polttopisteessä.

Edellä mainitut asiat ovat myös olleet uudistuksen pääasialliset kipupisteet, joista on onnistuttu löytämään yhteinen näkemys. Se ei varmaankaan kaikkia täysin tyydytä, mutta poliittiset realiteetit pakottavat sitä sietämään.

Perustuslakiuudistuksen muutostavoitteet voidaankin jakaa karkeasti kolmeen ryhmään. Valtaosa muutoksista nykyjärjestelmään on puhtaasti teknisluonteista: säännöstöjen siirtoja eduskunnan työjärjestykseen, vanhentuneiden sanontojen korjauksia sekä systematisointeja. Toisena ryhmänä ovat selkeästi poliittissävyiset muutokset, jotka pääasiassa liittyvät ylimpien valtioelinten keskinäisiin suhteisiin ja joista edel-

lä oli jo puhetta. Kolmannen ryhmän tässä uudistuksessa muodostavat muutokset erinäisiin Suomen valtiosäännön erityispiirteisiin. Näitä ovat muutos poikkeuslakijärjestelmään, etusijasäännöstö ja asetuksenantovallan painopisteen siirtäminen tasavallan presidentiltä valtioneuvostolle.

Vaikka uudistuksessa ylimmän vallan painopistettä siirretään eduskunnan ja sille vastuunalaisen hallituksen suuntaan, niin Suomen tasavallan presidentille jää merkittäviä valtaoikeuksia. Presidentti on valtion päämies ja puolustusvoimien ylipäällikkö. Hän johtaa ulkopolitiikkaa yhteistoiminnassa valtioneuvoston kanssa, vahvistaa lait ja päättää merkittävistä nimityksistä. Hän voi armahtaa ja vaikuttaa hallituksen päätöksen sisältöön.

Puolustusvoimien johtamisessa parlamentaarista vastuuta hieman lisätään. Vaikka sotilaskäskyasioissa esittely kulkeekin edelleen puolustusvoimien komentajalta presidentille, niin jatkossa vaaditaan ministerin myötävaikutusta ja hyvää tiedonkulkua maan hallitukseen päin.

Muiltakin osin on haluttu korostaa presidentin ja valtioneuvoston yhteistyön merkitystä, samalla kuitenkin säilyttäen presidentillä päätöksenteossaan asiallinen harkintavalta. Eli tämän uudistuksen jälkeenkin tasavallan presidentti säilyy edelleen merkittävänä, itsenäisesti päätösvaltaa käyttävänä valtioelimenä.

Herra puhemies! Muutama sana poikkeuslakimenettelystä, joka kuuluu Suomen valtiosäännön erityispiirteisiin. Poikkeuslaillahan tarkoitetaan perustuslain säätämisjärjestyksessä säädettyä lakia, joka perustuslain sanamuotoa muuttamatta merkitsee asiallista poikkeusta perustuslaista.

Poikkeuslakimenettelyä on Suomessa käytetty runsaasti. Ehkä tunnetuin poikkeuslaki oli säädös, jolla tasavallan presidentti Urho Kekkosen toimikautta jatkettiin neljällä vuodella. Poikkeuslakia tuntemattomalle saattoikin jäädä käsittämättömäksi, miten presidentti voi jatkaa tehtävässään ilman vaaleja hallitusmuodossa säädetyn kuusivuotiskauden jälkeenkin.

Tässä uudessa perustuslaissa säilytetään mahdollisuus poikkeuslakien säätämiseen. Poikkeuslakimahdollisuuden säilyttämistä puoltaakin ennen kaikkea sen vakiintuneisuus valtiollisessa järjestelmässämme ja sen hallitseva asema suomalaisessa valtiosääntöajattelussa. Siitä luopuminen aiheuttaisikin käytännön ongelmia. Erityisesti tämä koskisi nykyisillä poikkeuslaeilla säänneltyjen asioiden järjestämistä.

Jatkossa poikkeuksien säätäminen on mahdollista nykyistä tiukemmin rajoituksin. Ehdotuksessa käytetäänkin ilmaisua "perustuslakiin tehtävä rajattu poikkeus", millä viitataan poikkeuksen alan asialliseen rajoittamiseen. Poikkeuslailla ei siten voida puuttua perustuslain keskeisiin ratkaisuihin. Poikkeuslakimenettelyyn tulisikin turvautua vain erityisen pakottavista syistä. Myös pyrkimys siihen, että erityisesti kansallisissa yhteyksissä pyrittäisiin säätämään poikkeukset perustuslaista voimassaololtaan ajallisesti rajoitettuina, on perusteltu ja oikean suuntainen.

Lopuksi, herra puhemies, totean, että perustuslakivaliokunta on tehnyt mielestäni oikean ja perustellun ratkaisun Valtiontalouden tarkastusviraston kohdalla. Riippumattomuuden takaamiseksi 90 §:n 2 momentin muutos on hyvä.

Ed. K a r j a l a i n e n : Herra puhemies! Uudesta perustuslaista käydyssä keskustelussa on suurimman huomion saanut valtasuhteisiin liittyvä rajankäynti eduskunnan, hallituksen ja tasavallan presidentin välillä. Tätä rajankäyntiä on luonnehdittu liikkeenä kohti parlamentarismia tai siirtymisenä kriisiajan perustuslaista kohti rauhanajan perustuslakia. Kumpaankin luonnehdintaan sisältyy myönteinen mielikuva, ja sen mielikuvan minäkin pääosiltaan jaan, siis hyväksyn esityksen.

Liityn kuitenkin tähän kompromissiin siltä suunnalta, että arvostan kansan kansanvallan periaatteita noudattaen valitseman tasavallan presidentin roolia ulkopolitiikan vallankäyttäjänä. Olen tyytyväinen siihen, että lain hyväksymisen jälkeenkin tasavallan presidentillä säilyy poliittisen johtajuuden edellyttämää valtaa. En pidä viisaana puhdasoppisen parlamentarismin nimissä vaadittua tasavallan presidentin riisumista pelkäksi seremonialliseksi keulakuvaksi.

Minulle itselleni ei ole itsestäänselvää, kumpi on aidon demokratian kannalta suurempi pulma: vahva presidentti vai ylivahva pääministeri.

Meidän historiamme osoittaa, että tähänastinen valtasuhdejärjestelmä on ollut onneksi monissa kansakunnan käänteissä. Nuo kriisit eivät ole mahdottomia tulevaisuudessakaan, ja on tärkeää, että perustuslaki toimii hyvin toivottavasti normaaleina säilyvinä aikoina, mutta kaikkein tärkeintä on, että se toimii juuri kriisiaikoina. Perustuslain on syytä olla sellainen, että vaikeuksista selvitään sen puitteissa, ei sitä realismin nimissä romuttaen.

Maalaamatta uhkakuvia katson aiheelliseksi

ainakin itseäni muistuttaa niistä historian prosesseista, joissa diktatuurit ovat syntyneet. Perustuslain parlamentaarinen puhdasoppisuus on vain yksi arvo. Sen toimivuus kaikissa oloissa on arvoista tärkein. Toivon, että lain puitteissa muodostuvat käytännöt takaavat sen myös tulevaisuudessa.

Ed. K a n k a a n n i e m i : Arvoisa herra puhemies! Suomen perustuslait, hallitusmuoto niistä vanhimpana, kestivät itsenäisyyden ajan alkuvuosista aina viime vuosikymmenen vaihteeseen asti suurin piirtein ilman suuria muutoksia. Kymmenkunta vuotta sitten alkoi taloudellinen kehitys, joka johti syvään lamaan. Tuota laman aikaa perustuslait eivät enää kestäneet. Toinen merkittävä tapahtuma tämän vuosikymmenen alussa oli liittyminen Euroopan unioniin, jota eivät myöskään perustuslakimme kestäneet. Kolmas merkittävä asia oli vouhotus tasavallan presidentin vaalitavan muutoksesta, joka oli käynnissä 80-luvulla ja sitten johti nykyiseen suoraan kansanvaaliin. Sitä ei myöskään perustuslaki kestänyt. Näitä muutoksia tehtiin osittaisuudistuksina menneinä vuosina, mutta nyt on sitten käsillä kokonaisuudistus, jota on sinänsä asiallisesti perusteltu sillä, että saadaan yksi yhtenäinen, luettava ja ehkä kansanomainenkin perustuslaki maalle.

Totesin nuo kolme tekijää, joita vanha, vuosikymmenet ja erilaiset tilanteet, rauhanajat ja sodanajat, kestänyt perustuslakimme kesti. Kuitenkin tuli eteen taloudellinen lama ja tarvittiin uusia pykäliä ja menettelytapoja, jotta voitiin säätää säästölakeja. Aiemminhan vielä — muistan hyvin vuoden 1987 syksyn, kun silloinen valtiovarainministeri Liikanen oman eduskuntaryhmäni kanssa kävi neuvotteluja yhden säästölain läpiviemisestä eduskunnassa — kun vaadittiin määräenemmistö, jouduttiin käymään tiukkoja neuvotteluja. Silloin onnistuttiin, mutta sen jälkeen, kun tilanne kehittyi eteenpäin, tuli paineet päästä enemmistöparlamentarismiin. Se on sinänsä perusteltua ja osittain hyväkin, mutta se johti myös siihen, että sitten on ollut varsin helppo, kun nämä muutokset tehtiin, viedä läpi säästölakeja. Kun perusoikeusuudistus tehtiin vuosikymmenen alussa, köyhät on pantu kyykkyyn ilman perustuslain minkäänlaista merkitystä siinä tilanteessa.

Tällaiset muutokset ovat tapahtuneet. Näitä ei vanha hyvä perustuslakimme kestänyt. Nyt sekä säästölakien aikaansaaminen että perusoikeudet viedään samalla tavalla tähän uuteen perustuslakiin eli muutosta ei tapahdu. Taloudellinen valta on siirtynyt eduskunnalta hyvin paljon markkinavoimille ja maan rajojen ulkopuolelle. Uusi perustuslaki niine muutoksineen, joita jo aikaisemmin tehtiin ja jotka nyt sisältyvät siihen, palvelee hyvin tätä kylmää markkinavoimien yhteiskuntaa ja EU-ajan politiikan tekoa kotimaassa. Kansan kannalta se ei ole mitenkään hyvä, mutta nyt ei kansan mielipidettä enää paljonkaan kysytä. Kansa pääsee kyllä äänestämään eduskuntavaaleissa, mutta hymistely ja kehuminen, jota täällä on, kun ei puhuta aivan selkeästi asioista eli esimerkiksi siitä, minkä turvan perustuslaki antaa köyhälle kansanosalle, johtaa siihen, että silloin ei kansa enää ratkaise mitään, koska se ei edes tiedä tarkkaan, mistä on kysymys.

Ennen oli todellakin tiukemmat otteet siinä, että tarvittiin määräenemmistö, kun pantiin verolakeja ja säästölakeja voimaan. Se aika on ollut ja mennyt. Nyt sitä voi vain muistella. Siinä oli omat ongelmansa, mutta myöskin käytiin paljon perusteellisemmin läpi muutokset, joita läpi vietiin.

Toki on huomattava, että tänä päivänä ei poliittisilla aatteilla ole mitään merkitystä. Äärivasemmisto ja äärioikeisto ovat samassa hallituksessa toteuttamassa yhteistä epäoikeudenmukaista talous- ja sosiaalipolitiikkaa.

Arvoisa puhemies! Toinen kysymys, johon vanhat perustuslakimme eivät siis enää soveltuneet, on Euroopan unioniin liittyminen. Se vei meiltä tosiasiassa itsenäisyyttä erittäin paljon ja vie jatkuvasti yhä lisää. Sinne mentiin aukkoa käyttäen. Nyt on tilanne se, että tällä muutoksella, joka nyt on käsittelyssä, voidaan myös Suomen markasta päästä kauniisti eroon, kun perustuslaki kokonaisuudistuksessa muutetaan.

Euroopan unionin jäsenyys on tosiasia. Sinne on liitytty ja siellä ollaan. Pitäisikö sen näkyä tämän perustuslain alkupykälissä, siitä on täällä käyty keskustelua. Tosiasia ja rehellinen malli olisi se, niin kuin varsin monessa Euroopan unionin jäsenmaan perustuslaissa on todettu, että Euroopan unionin jäsenyys rajoittaa kansallista itsenäisyyttämme monellakin eri tavalla ja jatkuvasti yhä enemmän. Se olisi siis rehellisyyden nimissä syytä mainita perustuslaissakin, mutta nyt on päädytty toiseen malliin. Minulle se sinänsä kelpaa, vaikka sitä en pidäkään todella rehellisenä. Niin kuin hallituksen esityksen sivuilta 18 ja 19 näkyy, todellakin hyvin monessa EU-maassa on muutettu Euroopan unionin jäsenyyden myötä perustuslakia niin, että se on tunnustettu

niin, että päätösvaltaa on annettu pois omista käsistä ja sen mukaiseksi pantu myös sitten perustuslaki.

Kolmas asia. Totesin, että eräänlainen vouhotus presidentin vaalitavan uudistamisesta oli käynnissä presidentti Kekkosen kauden aikana ja jälkeen. Se johti siihen, että kansan mielipiteen ja painostuksen jälkeen eduskunta päätti, että siirrytään uuteen malliin. Ensin siirryttiin kaksoismalliin, joka oli käytössä vain 1988. Kansa äänesti suoraan presidenttiehdokasta, ja kun sillä ei presidenttiä saatu, me kokoonnuimme tänne valitsijamiehinä ja valitsimme Suomelle presidentin. Mielestäni se malli oli erittäin hyvä. Kansa sai antaa mielipiteensä suoraan ehdokkaista, ja sen jälkeen lopullinen ratkaisu tehtiin valitsijamiesten kautta. Se olisi ollut malli, joka olisi voinut jäädä pysyväksikin. Nykyinen malli on tämä amerikkalaistyylinen suuren rahan pelipolitiikan malli, jossa iltapäivälehdet ja hupiohjelmat televisiossa ratkaisevat sitten lopulta, kenestä tulee tasavallan presidentti. Faktat ja tosiasiat eivät ole määräävä asia valitettavasti.

No, siinäkään suhteessa presidentin vaalitavan osalta ei palata enää takaisin, ja näin kai se nyt on sitten myönnettävä, että tässä sitä ollaan ja mennään ja näin seuraavillakin kerroilla tapahtuu suoran sirkuksen kautta presidentin valinta.

Arvoisa puhemies! Nämä kolme kohtaa ovat johtaneet mielestäni siihen, että perustuslakia on pakko uudistaa, ja tässä ollaan. Mitä sitten tulee näihin uudistuksen sisältökohtiin, kahden kohdan osalta totean — ensinnäkin paljon puhutusta hallituksen muodostamisesta. Tälläkin mallilla, jonka perustuslakivaliokunta on hyväksynyt, varmasti maahan hallitus aina saadaan, jos ei nopeasti ja hienolla menettelyllä, niin sitten jonkinmoisen sirkuksen ja farssin jälkeen. Tällainen vaara tässä on.

Suurin kysymys tai aukko mielestäni tässä mallissa on se, että selkeästi ei sittenkään laissa sanota, kuka johtaa hallitusneuvotteluja, kuka niitä vetää. Kun presidentti on heitetty sivuun, hänen mahdollisuuksiaan sillä lailla vaikuttaa kuin tähän asti on vähennetty ja siirrytty niin sanotusti parlamentarismin suuntaan, mille on tietysti perustelunsa, niin tässä saattaa jossakin tilanteessa olla ongelmana, että eduskunta ei kovin kaunista näytelmää tässä suhteessa näyttele. Mutta hallitus varmasti aina saadaan. Niin kuin nytkin on nähtävissä, pääministeriksi pyrkii vähän joka puolueen nokkamies, ja varmaan vielä naisiakin löytyisi, jotka olisivat siihen valmiita. Aina valta kiehtoo ja nyt varmasti sitä enemmän. Kun presidentiltä siirretään hallitukselle lisää valtaa, entistä halukkaammin ollaan myymässä kaikki vaalilupaukset ja periaatteet, kun halutaan pyrkiä hallitukseen, niin kuin viimeksikin jo nähtiin.

Toinen ja ehkä vielä vakavampi kysymys on ulkopoliittisen johtamisen määrittely, yhteistyö, se, miten se tapahtuu tiukassa paikassa, esimerkiksi kriisitilanteessa. Se jää jonkin verran epäselväksi, ja mielestäni ulkopolitiikka on meidän oloissamme ollut aina ja on nyt ja tulevaisuudessakin sellaista, että kaikissa olosuhteissa ulkopolitiikan johdon pitäisi olla hyvin selkeästi määritelty. On selvää, että ymmärtäväinen tasavallan presidentti tekee ratkaisunsa hallituksen ulko- ja turvallisuuspoliittisen ministerivaliokunnan läsnä ollen ja kuulee erilaisia asiantuntijoita, mutta itse olen kyllä sitä mieltä, että selkeä malli olisi parempi kuin tällainen epäselvä malli, joka nyt sitten on perusteluilla yritetty saada johonkin muotoon. Tältä osin kaksi epäselvää kohtaa jää sekä hallituksen muodostamisen johtamisen osalta että ulkopoliittisen päätöksenteon osalta, ja ne ovat mielestäni sellaisia kysymyksiä, joihin olisi pitänyt perusteellisemmin puuttua.

Arvoisa puhemies! Lakiesityksen käsittelyn yhteydessä on käsitelty myös tai tietysti vain ikään kuin hylätty toivomusaloitteeni n:o 3, jossa esitin sitovan kansanäänestyksen käyttöönottoa ja sen käyttöönottoa nimenomaan tietyin ehdoin. Esitykseni oli se, että kansanäänestyksen tulos olisi sitova silloin, kun yli 50 prosenttia äänioikeutetuista on käyttänyt äänioikeuttaan, ja se kanta tulisi sitovaksi, joka on saanut vähintään 60 prosentin kannatuksen annetuista äänistä, eli millään alle 25 prosentin osuudella äänioikeutetuista ei voi tehdä sitovia kansanäänestyspäätöksiä.

Mielestäni olisi syytä mennä siihen suuntaan, että kansanäänestysten merkitystä lisättäisiin. Kun on käynyt niin, että on tällainen hallituspohja kuin meillä nytkin on, joka on käsittämätön aatteellinen sekasotku, voi tulla mitä tahansa päätöksiä. Esimerkiksi siihen vedoten voisi katsoa, että kansalta kysyttäisiin tärkeissä asioissa hieman enemmän mielipidettä, mutta siihen täytyisi olla tällaiset pelisäännöt. Tämä esitys ei ole saanut tietystikään varsinkaan suurten puolueitten tukea, koska suuret puolueet ovat etääntyneet kansasta varsin kauas.

Arvoisa puhemies! Näillä eväillä ensimmäisessä käsittelyssä totean, että olen valmis esityksen

hyväksymään mutta uskon, että siihen joudutaan tekemään tiettyjä muutoksia lähivuosina.

Ed. Mikkola (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Olen aika huolestunut siitä, että ed. Kankaanniemi ei ole käynyt riittävästi keskustelua ainakaan oman ryhmänsä perustuslakivaliokunnan jäsenen tai varajäsenen kanssa, joka osallistui päätöksentekoon täysvaltaisesti. Luulen, että puheenvuoro olisi ollut aika lailla erilainen. Negatiivisuuteen, joka tästä kaikesta henki, olen pettynyt, koska perustuslakivaliokunnassa ainakin teidän ryhmänne edustaja yhtyi näihin käsityksiin.

Mitä tulee perustuslain kestävyyteen, lama, EU:hun liittyminen ja presidentin vaalitapa eivät murtaneet meidän perustuslakiamme millään tavalla, vaan meidän perustuslakimme osoitti silloinkin toimivuutensa. Totean laman ajalta, että oli hyvä, että meillä on muutettu perustuslain säätämisjärjestystä, niin etteivät kaikki pienet ryhmät kiristä erilaisia päätöksiä liikaa ja estä toimivuutta. EU:n kohdalla totean, että me emme ole menettäneet itsenäisyyttä vaan meillä on laajempi päätösvalta kuin koskaan ennen. Meitä koskeviin asioihin me vaikutamme enemmän kuin koskaan ennen historiamme aikana.

Presidentin vaalitavasta sanon, että minusta on aika erikoinen sanonta, jota ed. Kankaanniemi käytti, että kansan painostuksesta muutettiin vaalitapaa. Sitten hän vaati, että sitovia kansanäänestyksiä kuitenkin taas pitäisi olla. Tässä on aikamoinen ristiriita, että kansa ei saa valita presidenttiä mutta sen sijaan kansanäänestykset olisivat sitovia.

Tämä tietynlainen epäjohdonmukaisuus puheenvuorossa oli, jonka vuoksi olen siitä pettynyt. Perustuslaki on niin arvokas, että siinä yhteisymmärrys ja keskinäinen sopu olisi kaikkein tärkeintä, viedä esitys alusta loppuun asti hyvässä yhteisymmärryksessä eteenpäin. Toivon, että ed. Kankaanniemi todella oman ryhmänsä edustajien kanssa käy keskustelua siitä, mitä näillä muutoksilla on tavoiteltu ja mitä saatu aikaiseksi.

Ed. Kankaanniemi (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Minä olen käynyt keskusteluja aika paljonkin ja tiedän ne perustelut, mitä on. Tunnen ed. Jääskeläisen, joka on hyvin fiksu mies eikä ole mitenkään riidanhaluinen, mutta ei meidän ryhmässämme ole sellainen vasemmistolainen ryhmäkuri, joka teillä on, että täytyy puhua ja toimia juuri samalla tavalla kuin joku määrää.

Tosiasia on se, että lama, EU ja presidentin vaalitavan muuttaminen vaativat perustuslain muuttamista ja uudistamista. Ne ovat johtaneet siihen, että enää ei vuoden 19 hallitusmuodolla eikä 20-luvun lopun valtiopäiväjärjestyksellä voitaisi elää.

Mitä tulee ed. Mikkolan väittämään epäjohdonmukaisuuteen, että presidentin vaalissa olisin kritisoinut suoraa kansanvaalia, siihen mentiin pitkälti siten, että julkinen sana ja kansa sitä kautta hurrasi, että näin pitää menetellä. Sitten mentiin jopa nykyiseen malliin. Välimuoto olisi ollut paljon parempi. Mutta se ei ole ollenkaan sama asia kuin tietystä asioista käytävä kansanäänestys, jota peräänkuulutin. Presidentinvaalissa valitaan henkilö, kansanäänestyksessä otetaan kantaa johonkin asiaan, poliittiseen erityiskysymykseen. Ne ovat kaksi täysin eri asiaa. Ei niitä tuolla tavalla pidä rinnan panna.

Ed. Pulliainen: Arvoisa puhemies! Silloin, kun eduskuntaan vuonna 1987 onnistuin tulemaan, sen vuoden suuria asioita oli eduskunnassa hallitusmuodon muuttaminen niin, että siirryttiin kaksivaiheiseen kansanvaaliin presidentin vaalissa. Muistan erinomaisen hyvin, kun pidin eräänlaisen melkein neitsytpuheen tästä aiheesta. Sitä ennen olin ottanut tosin kantaa siihen, että tarvittaisiin myös naispiispoja Suomeen. Nekin asiat olivat silloin keväällä esillä.

Kun silloin käytin puheenvuoron presidentin vaalitavasta ja presidentin valtaoikeuksista, muistan erinomaisen hyvin, että oli suorastaan euforinen tunne siitä, että Ranskan mallin mukaisesti voisi olla todella kansan valitsema vihreä presidentti, jolla olisi erinomaisen voimakas ympäristönäkemys, joka kekkosmaisesti esiintyen saattaisi Suomen todella ympäristöpolitiikan mallilinjalle jnp.

Kun sitten olin puheenvuoroni käyttänyt ja kävelin salista omaan huoneeseeni, ed. Louekoski tuli vastaan ja sanoi, että piditpä oikein linjapuheen. Minä siihen vastasin, että ed. Louekoski, niin minustakin tuntuu, kyllä se oli linjapuhe. Se antoi tietysti eväitä moneksi vuodeksi tässä salissa puhumaan ja tekemään.

Mutta nyt, arvoisa puhemies, kun olemme eläneet nämä miltei 12 vuotta, ajatukseni ovat aika paljon muuttuneet siitä. Ensinnäkään en ole voinut havaita, että tuolla utopiallani, toiveunellani, olisi toteutumisen mahdollisuuksia nähtävissä olevassa tulevaisuudessa.

Toinen asia on, että Euroopan unionin jäsenyys muutti aika tavalla radikaalisti sitä, millä tavalla politiikkaa Suomesta Eurooppaan voidaan tehdä. Minä en ole voinut nähdä millään tavalla mielekkäänä tällaista kahden lautasen järjestelmää, joka meillä tällä hetkellä on käytössä, jonka eräs aika taitava modifikaatio on sisällytetty siihen Suomen perustuslakiversioon, joka perustuslakivaliokunnasta on suuren yksimielisyyden vallitessa eduskuntaan tuotu arvioitavaksi.

Mielestäni tässä tilanteessa ei niinkään tarvita vallan kaksijakoa presidentin ja pääministerin välillä, niin kuin sosialidemokraattien ryhmäpuheenvuorossa ed. Johannes Koskinen esitteli puolueensa näkemyksenä. Pikemminkin me tarvitsemme toisaalta parlamentaarisesti painottuneen tilanteen, niin kuin meillä EU-asioiden hoito tällä hetkellä on. Mutta toisaalta tarvitaan myös hyvin selvästi se puhehenkilö, puhemies eräällä tavalla, joka edustaa Suomea Euroopan unionissa, jota poliittisesti voimakkaana vaikuttajana kuunnellaan Euroopassa. Tarkoitan Euroopalla tässä tietysti Euroopan unionia.

Siinä suhteessa samalla, kun totean toki sen, että olen tietysti ryhmäni yksimielisen kannan takana niin, että hyväksymme sen, mitä perustuslakivaliokunnasta on tänne arvioitavaksi saatettu, toisaalta olen kuitenkin sitä mieltä, että tulevaisuutta ajatellen tämä prosessi, tämä vallan pragmaattinen uusijako omalla tavallaan on jäänyt kesken.

Sitten, jos ei näin olisi tehty, tätä tietä edetty, olisi ollut mentävä Ranskan mallin mukaiseen käytäntöön, muutettava koko systeemi toisella tavalla, tai Yhdysvaltain järjestelmän mukaiseen liittovaltiojärjestelmän presidentinvaltaan ja hallitusvallan käyttöön jnp. Mutta kun tilanne on nyt sen laatuinen, että näin pitkälle saakka on voitu olla erittäin laajasti yksimielisiä, olen vain toteamassa pöytäkirjaan ja laajemmaltikin sen, että olen tarkistanut omaa näkemystäni näissä hyvin perustavaa laatua olevissa asioissa muuttuneen yhteiskunnallisen ja Euroopan tilanteen mukaan. Vaikka niin karvasta onkin tuntea, että utopiat romahtavat ja ajat muuttuvat, kuitenkin näkemyksetkin täytyy sopeuttaa muuttuneeseen aikaan.

Ed. I h a m ä k i : Arvoisa puhemies! Olen kuunnellut tänään lähes kaikki esitetyt puheenvuorot ryhmäpuheenvuorot mukaan luettuna, koska perustuslaki on mielestäni sen arvoinen. Täytyy sanoa, että harvinaisen suuri yhteisymmärrys näyttää vallitsevan. Vain vähäistä huomautettavaa on ollut. Jotkut ovat esittäneet, että he haluaisivat mennä vallanjakoasioissa vielä vähän pidemmälle, mutta pääosin edustajat ovat hyväksyneet perustuslakivaliokunnan mietinnön. Vain parissa kolmessa puheenvuorossa on esitetty hylkäämistä, kahdessa ryhmäpuheenvuorossa, mutta ryhmät ovat yhden henkilön ryhmiä, joten lopputoteamuksena voin todeta, että perustuslakivaliokunta on tehnyt erittäin hyvää työtä ja mietintö vastaa tällä hetkellä yleistä mielipidettä.

Ed. S. K a n e r v a : Arvoisa puhemies! Läpi elämäni ylipäällikön reservissä olevana upseerina suhtaudun kriittisesti tähän perustuslakiuudistukseen, jonka tarkoituksena on supistaa ylipäällikköni, tasavallan presidentin, suorassa kansanvaalissa saamaa valtaa ja valtaoikeuksia.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Lakiehdotusten ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

2) Hallituksen esitys laiksi Suomen Hallitusmuodon voimaantulojärjestelyistä

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys 75/1998 vp
Perustuslakivaliokunnan mietintö 11/1998 vp

E n s i m m ä i n e n v a r a p u h e m i e s : Käsittelyn pohjana on perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 11.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotuksen ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

3) Hallituksen esitys konsulipalvelulaiksi ja ulkoasiainhallinnosta annetun lain 6 ja 8 §:n kumoamisesta

Hallituksen esitys 283/1998 vp

Asia lähetetään puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti ulkoasiainvaliokuntaan.

4) Hallituksen esitys laeiksi merilain 1 luvun 1 §:n sekä alusrekisterilain 30 §:n muuttamisesta

Hallituksen esitys 284/1998 vp

Asia lähetetään puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti liikennevaliokuntaan.

5) Hallituksen esitys laiksi alkoholilain 17 §:n muuttamisesta

Hallituksen esitys 285/1998 vp

Asia lähetetään puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti sosiaali- ja terveysvaliokuntaan.

6) Hallituksen esitys laeiksi oikeudenkäymiskaaren 21 luvun, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 9 luvun 8 ja 9 §:n sekä käräjäoikeuslain 19 §:n muuttamisesta

Hallituksen esitys 107/1998 vp
Lakivaliokunnan mietintö 26/1998 vp
Lakialoite 9/1997 vp

Mietintö pannaan pöydälle puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti seuraavaan täysistuntoon.

7) Hallituksen esitys Bulgarian kanssa tehdyn sijoitusten edistämistä ja suojaamista koskevan sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä

Hallituksen esitys 270/1998 vp
Ulkoasiainvaliokunnan mietintö 20/1998 vp

Mietintö pannaan pöydälle puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti seuraavaan täysistuntoon.

8) Hallituksen esitys Filippiinien kanssa tehdyn sijoitusten edistämistä ja suojaamista koskevan sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä

Hallituksen esitys 271/1998 vp
Ulkoasiainvaliokunnan mietintö 21/1998 vp

Mietintö pannaan pöydälle puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti seuraavaan täysistuntoon.

9) Hallituksen esitys Slovenian kanssa tehdyn sijoitusten edistämistä ja suojaamista koskevan sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä

Hallituksen esitys 272/1998 vp
Ulkoasiainvaliokunnan mietintö 22/1998 vp

Mietintö pannaan pöydälle puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti seuraavaan täysistuntoon.

10) Hallituksen esitys Euroopan yhteisöjen ja niiden jäsenvaltioiden sekä Jordanian Hasemiittisen kuningaskunnan välisen Euro-Välimeri-assosiaatiosopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä

Hallituksen esitys 279/1998 vp
Ulkoasiainvaliokunnan mietintö 23/1998 vp

Mietintö pannaan pöydälle puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti seuraavaan täysistuntoon.

11) Hallituksen esitys laiksi tuloverolain 76 §:n muuttamisesta

Hallituksen esitys 281/1998 vp
Valtiovarainvaliokunnan mietintö 69/1998 vp

Mietintö pannaan pöydälle puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti seuraavaan täysistuntoon.

12) Hallituksen esitys laiksi verohallintolain 13 §:n muuttamisesta

Hallituksen esitys 282/1998 vp
Valtiovarainvaliokunnan mietintö 70/1998 vp

Mietintö pannaan pöydälle puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti seuraavaan täysistuntoon.

13) Hallituksen esitys henkilötietolaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Hallituksen esitys 96/1998 vp
Hallintovaliokunnan mietintö 26/1998 vp

Mietintö pannaan pöydälle puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti seuraavaan täysistuntoon.

14) Hallituksen esitys laeiksi väestötietolain ja rekisterihallintolain 2 §:n muuttamisesta

Hallituksen esitys 192/1998 vp
Hallintovaliokunnan mietintö 27/1998 vp

Mietintö pannaan pöydälle puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti seuraavaan täysistuntoon.

15) Hallituksen esitys laeiksi Ahvenanmaan itsehallintolain ja Ahvenanmaan maanhankintalain 17 §:n muuttamisesta

Hallituksen esitys 147/1998 vp
Perustuslakivaliokunnan mietintö 12/1998 vp
Toivomusaloite 3/1995 vp, 2/1997 vp

Mietintö pannaan pöydälle puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti seuraavaan täysistuntoon.

16) Hallituksen esitys Kansainvälisen työkonferenssin hyväksymien merenkulkijoiden työnvälitystä koskevan yleissopimuksen ja yksityisiä työnvälitystoimistoja koskevan yleissopimuksen hyväksymisestä

Hallituksen esitys 268/1998 vp
Työasiainvaliokunnan mietintö 20/1998 vp

Mietintö pannaan pöydälle puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti seuraavaan täysistuntoon.

Ensimmäinen varapuhemies: Eduskunnan seuraava täysistunto on huomenna keskiviikkona kello 14.

Täysistunto lopetetaan kello 20.49.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

Seppo Tiitinen